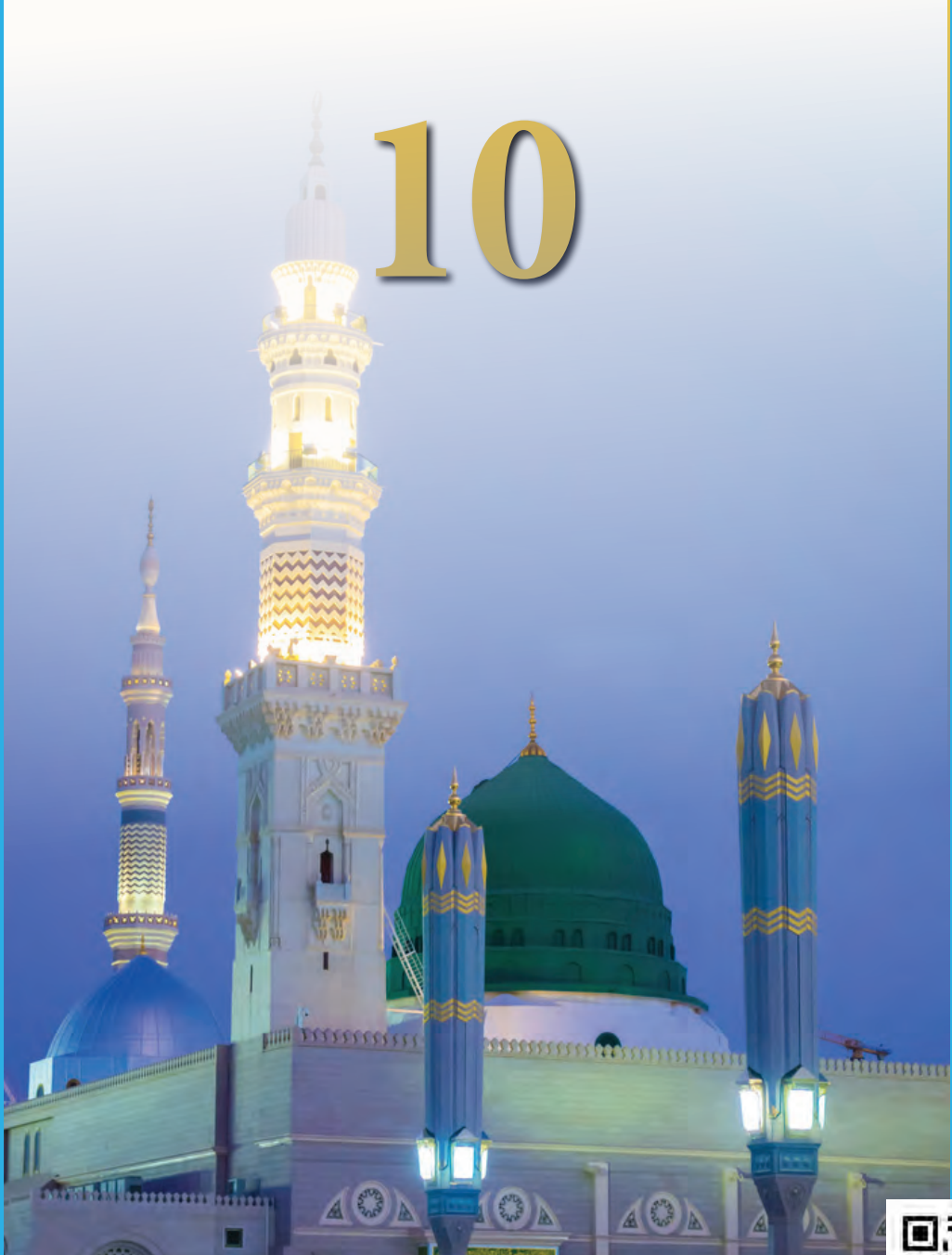

Ortaöğretim

Hz. Muhammed'in Hayatı

DERS KİTABI

10

ORTAÖĞRETİM

HZ. MUHAMMED'İN HAYATI

DERS KİTABI

10

YAZARLAR

Dr. Mehmet AKGÜL

Ahmet YAPICI

Ekrem ÖZBAY

Rabia KILIÇKAYA

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI
DERS KİTAPLARI DİZİSİ

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

EDİTÖR

Dr. Ahmet YEMENİCİ

GRAFİK TASARIM

Emre ANDER
Hakan ÖZTÜRK

DİL UZMANI

Erdal ALTUN

PROGRAM GELİŞTİRME UZMANI

Hasan TOPAL

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl...
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
"Medeniyet!" dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın.
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şühedâ fışkıracak toprağı sıksan, şühedâ!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüdâ.

Ruhumun senden, İlâhi, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar-ki şahadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan, İlâhi, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerred gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!

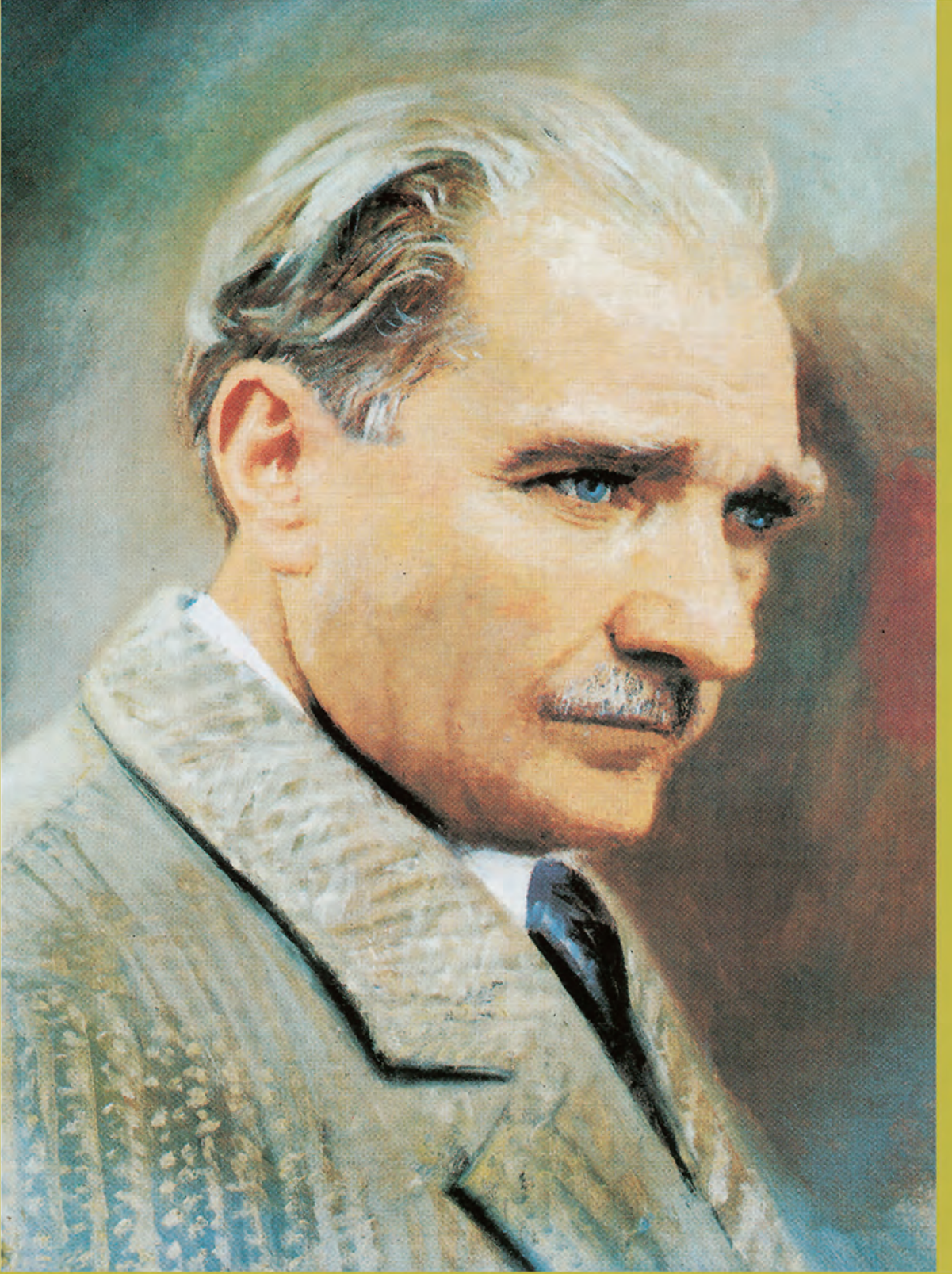
Mehmet Âkif ERSOY

ATATÜRK'ÜN GENÇLİĞE HİTABESİ

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk cumhuriyetini, ilelebet, muhafaza ve müdafaa etmektir.

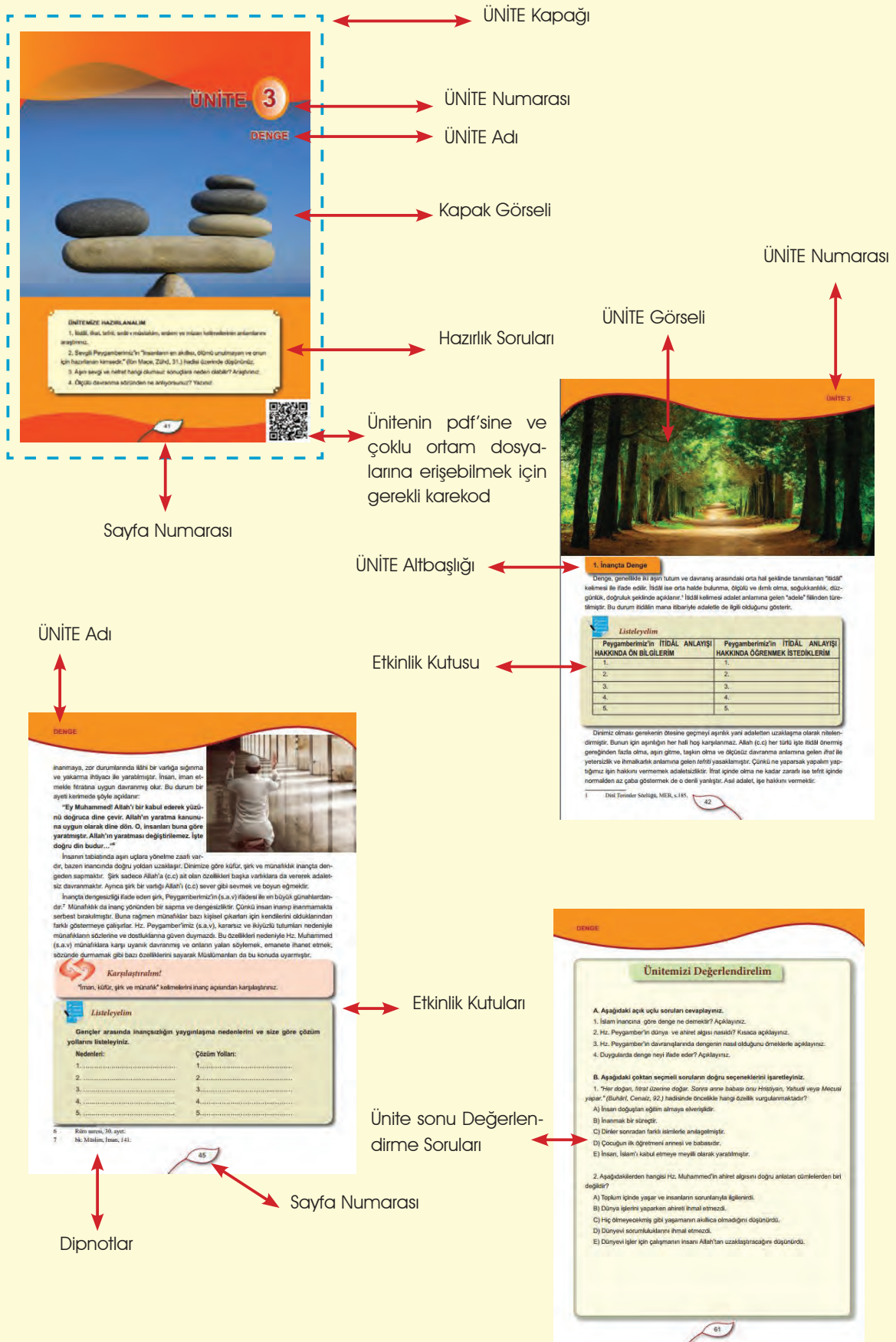
Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin, en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni, bu hazineden, mahrum etmek isteyecek, dahilî ve haricî, bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok nâmûsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın, bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dahilinde, iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlilerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi, vazifen; Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır! Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asîl kanda, mevcuttur!

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

ORGANİZASYON ŞEMASI

İÇİNDEKİLER

1. ÜNİTE : HZ. MUHAMMED'İN HAYAT HİKÂYESİNİ HATIRLAYALIM.....	9
1. Hz. Muhammed'in Doğduğu Çevre.....	10
2. Hz. Muhammed'in Doğumu, Çocukluğu ve Gençliği.....	11
3. Hz. Muhammed'in Peygamber Oluşu ve Mekke Dönemi.....	15
4. Hz. Muhammed'in Medine Dönemi ve Vefatı.....	20
Ünitemizi Değerlendirelim.....	27
2. ÜNİTE : SAĞLIK.....	29
1. Sağlığın Önemi.....	30
2. Sağlığı Korumak.....	32
3. Tedavi Olmak.....	35
4. Hastalıklara Sabretme.....	36
Ünitemizi Değerlendirelim.....	39
3. ÜNİTE : DENGİ.....	41
1. İnançta Denge.....	42
2. İbadetlerde Denge.....	47
3. Duygularda Denge.....	51
4. Davranışlarda Denge.....	54
5. Harcamalarda Denge.....	57
Ünitemizi Değerlendirelim.....	61

4. ÜNİTE : ÖZGÜRLÜK.....	63
1. İnanç ve İbadet Özgürlüğü.....	64
2. Düşünce ve İfade Özgürlüğü.....	67
3. Ekonomik Özgürlük.....	69
4. Özgürlüğün Sınırları.....	71
Ünitemizi Değerlendirelim.....	75
5. ÜNİTE : KADIN VE ERKEĞE BAKIŞ.....	77
1. Kadının Konumu ve Değeri.....	78
2. Erkeğin Konumu ve Değeri.....	80
3. Kadın ve Erkek Eşitliği.....	83
4. Kadın ve Erkek İlişkileri.....	85
Ünitemizi Değerlendirelim.....	87
6. ÜNİTE : YÖNETİMANLAYIŞI.....	89
1. Yöneticinin Özellikleri.....	90
2. Yöneticinin Görev ve Sorumlulukları.....	94
3. Yönetilenlerin Görev ve Sorumlulukları.....	97
4. Yöneticilerle İlişkiler.....	99
Ünitemizi Değerlendirelim.....	103
SÖZLÜK.....	105
KAYNAKÇA.....	108

ÜNİTE 1

HZ. MUHAMMED'İN HAYAT HİKÂYESİNİ HATIRLAYALIM

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. Peygamberimiz'in (s.a.v.) doğduğu çevreyle ilgili bilgi toplayınız.
2. Kendinizi, babasını hiç görmemiş ve altı yaşında da annesini kaybetmiş bir gencin yerine koyarak duygularınızı yazınız.
3. Bir gün Hz. Muhammed (s.a.v.) evinize gelseydi onu nasıl karşılardınız? Duygu ve düşüncelerinizi yazınız.

1. Hz. Muhammed'in Doğduğu Çevre

Hz. Muhammed (s.a.v.) doğmadan önce dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Arap Yarımadası'nda da haksızlık, içki, kumar ve zina gibi kötü alışkanlıklar yaygındı. Örneğin, insanlar hür, esir ve kölelerden oluşuyordu. Kadınlar bir eşya muamelesi görüyor ve kadın haklarına riayet edilmiyordu. Dünya'da da durum çok farklı değildi. Kadın hiçbir hak iddia edemez, erkek onu istediği zaman alır, istediği zaman boşardı. O, evde hizmetçi olarak tutulurdu. Kadın, bir esir gibi algılanırdı. Hindistan'da kadın zavallı bir varlık olarak kabul edilir, merasim ve ayinlerden uzak tutulurdu. Yunanlılar, kadınların halk arasında dolaşmasına hoş bakmazdı. Ailede sadece babanın sözü geçerdi. Eski Fransa'da da durum aynıydı. Eski Roma'da ise baba, çocukları üzerinde istediği tasarrufa sahipti. Bizans'ta kadın, erkeğin malı sayılırdı ve üzerinde istediği gibi tasarruf hakkı vardı.

Arap Yarımadası

Peygamberimiz'in doğduğu çevrede genelde güçlü olanlar zayıf ve kimsesizleri eziyor, bazı kabilelerde kadın ve kızlara değer verilmiyor, erkekler kız çocuğu babası olmaktan utanıyorlardı. Bu gibi kötü alışkanlıkların yaygın olduğu İslam'dan önceki bu döneme "Câhiliye Dönemi" denir.

Câhiliye döneminde insanların çoğu tevhid inancından uzaklaşmış, putlara tapmaya başlamıştı. Putlara tapma o kadar yaygınlaşmıştı ki her aile ve kabilenin kendine ait bir putu vardı. İnsanlar, hem Allah'a inandığını söylüyor hem de taptıkları putlardan yardım bekliyorlardı. Onlara göre putlar, Allah'a ulaşmanın ve onun hoşnutluğunu kazanmanın bir yolu idi. Kur'an'da belirtildiğine göre puta tapanlar, **"...Biz bunlara sadece bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz..."**¹ diyorlardı. Kur'an-ı Kerim böyle inanan kimselere "müşrik" adını vermiştir.

Mekke'de puta tapanların yanı sıra Yahudiler ve Hristiyanlar da vardı. Sayıları az olmakla birlikte yıldızlara ve ateşe tapan kimseler de bulunuyordu. Bunlardan başka Allah'ın birliğine inanan, câhiliye âdetlerine karışmayan az sayıda insan da vardı. Tevhit inancına sahip olan bu insanlar, Hz. İbrahim'in tebliğ ettiği din üzerine yaşıyor ve putperestlikten uzak duruyordu. Putlar adına kesilen kurbanların etinden yemiyorlar ve kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesine karşı çıkıyorlardı. Çoğu okuryazar olan bu insanlar, Hanifler olarak bilinirdi. Örneğin Kuss bin Saide ve Varaka bin Nevfel gibi kimseler Haniflerin önde gelenlerindendi.

1 Zümer suresi, 3. ayet.

Peygamberimiz'in doğduğu çevrede kabilecilik anlayışı hâkimdi. Bir kabile mensubu, haksız da olsa kendi kabilesini savunurdu. Kan davaları çok yaygındı.

Câhiliye Arapları kutsal kabul ettikleri için Kâbe'yi ziyaret ederlerdi. Mekke bir ticaret merkezi hâlindeydi. Burada panayır kurulu, şölenler düzenlenirdi. Ayrıca sözlü edebiyat ve şiir çok gelişmişti. Yarışmalarda birinci olan şiirler Kâbe'nin duvarına asılırdı.

Kurak ve sıcak bir iklime sahip olan Arabistan'ın büyük bir bölümü çöllerle kaplıydı. Mekke, dağlık bir bölgede yer aldığı için toprakları tarıma elverişli değildi. Bu nedenle, Mekke'de daha çok ticaret gelişmişti.

Mekke'de toplumun en önemli kurumlarından biri olan aile de yozlaşmıştı. O dönemde evli kadın ancak çocuk doğurduktan sonra aileden sayılırdı. Kız çocuğu horlanır, erkek çocuğu ise bir övünç kaynağı sayılırdı. Kur'an-ı Kerim'de bu konuya şöyle değinilir: **"Ne zaman birine bir kız çocuğu olduğu müjdesi verilse hemen yüzü kararır, içi öfkeyle dolar. Kendisine verilen bu kötü müjdeden ötürü kıyı bucak insanlardan kaçır. Yazıklar olsun, izledikleri düşünce tarzı ne kadar kötüdür."**²

Peygamberimiz'in yaşadığı toplumda kötülükler yaygın olmasına rağmen bazı güzel hasletler de bulunmaktaydı. Örneğin cömertlik, ahde vefa ve misafirperverlik gibi güzel özellikler bunlardan bazılarıdır.

Bilgi Kutusu

Hz. İbrahim ve oğlu İsmail, Kâbe'yi eski temelleri üzerine inşa ettikten sonra ellerini açarak Allah'a şöyle dua etmişlerdi: **"Rabb'imiz! So-yumuzdan onlara senin mesajlarını iletecek, vahyi ve hikmet öğretecek onları arındırıp temizleyecek bir elçi çıkar..."**

(Bakara suresi, 129. ayet.)

Yıllar sonra Peygamberimiz, **"Ben babam İbrahim'in duası, annem Âmine'nin rüyası ve kardeşim İsa'nın müjdesiyim."** buyurmuştur.

(Ahmet bin Hanbel, Müsned, C 4, s.127-128.)

2. Hz. Muhammed'in Doğumu, Çocukluğu ve Gençliği

H. Muhammed (s.a.v.), Âmine ve Abdullah'ın evliliğinden dünyaya geldi. Abdullah, Mekke'nin yöneticilerinden olan Abdülmuttalip'in oğluydu. Abdullah, güzel ahlaklı ve dürüst biriydi. Bu yüzden herkes tarafından sevilir ve sayılırdı. Âmine ise Mekke'nin saygın kişilerinden olan Vehb'in kızıydı.

Ticaretle uğraşan Abdullah, evlendikten kısa bir süre sonra Şam'a gitmişti. Geri dönerken hastalandı ve Medine'de vefat etti. Âmine o sırada H. Muhammed'e hamileydi. Abdullah'ın vefat haberi gelince Âmine derinden sarsıldı. Çünkü birkaç ay sonra Muhammed (s.a.v.) dünyaya gelecekti.

² Nahl suresi, 58-59. ayetler.

Bilgi Kutusu

Yemen valisi Ebrehe, Kâbe'ye ziyarette giden insanları Yemen'e çekmek için Kâbe'ye alternatif görkemli bir mabet yaptırdı. Fakat kimse bu mabede ilgi göstermedi. Buna kızan Ebrehe, Kâbe'yi yıkmak için arasında fillerin de bulunduğu büyük bir orduyla harekete geçti. Kâbe önlerine geldiklerinde ordunun önündeki filler bir türlü hareket etmedi. Bu arada Ebabil kuşları Ebrehe'nin ordusunun üzerine kızgın taşlar yağdırdı ve ordu perişan oldu. Tarihte buna Fil Olayı denir. Hz. Muhammed bu olayın gerçekleştiği sene doğdu.

571- Son Peygamber Hz Muhammed (s.a.v.) doğdu.

Tarih 20 Nisan (12 Rebiyülevvel) 571'i gösterdiğinde Mekke'de Haşimoğulları Mahallesi'nde, mütevazı bir evde bir pazar-tesi günü seher vakti iki cihan güneşi sevgili Peygamberimiz, dünyaya geldi.

Peygamberimiz (s.a.v.) dünyaya geldiği sırada Kâbe civarında olan dedesi Abdülmuttalip'e müjde verildi. Son derece sevinen Abdülmuttalip, torununun doğumu şerefine birkaç gün süren bir ziyafet verdi. Bu sırada çocuğun adını soranlara, "Gökte Hak, yeryüzünde ise insanlar, onu hayırla anırlar diye ona Muhammed³ adını verdim." dedi. Annesi Hz. Âmine ise ona Ahmed adını verdi. Şairler Peygamberimiz'in doğumunu şiirlerine konu edinmişlerdir. Örneğin Süleyman Çelebi, Mevlid'inde o anı şöyle ifade eder:

Geldi bir akkuş kanadıyla revân
Arkamı sıvadı kuvvetle hemân
Doğdu ol saatte ol sultan-u din
Nura gark oldu semâvâtü zemîn

Bir Gece

*Ondört asır evvel, yine bir böyle geceydi,
Kumdan, ayın ondördü, bir öksüz çıkıverdi!
Lâkin o ne hüsrandı ki: Hissetmedi gözler;
Kaç bin senedir, halbuki, bekleşmedelerdi!
Nerden görecekler? Göremezlerdi tabî'î:
Bir kere, zuhûr ettiği çöl en sapa yerdî;
Bir kere de, ma'mure-i dünyâ, o zamanlar,
Buhranlar içindeydi, bugünden de beterdi.
Sırtlanları geçmişti beşer yırtıcılıkta;
Dişsiz mi bir insan, onu kardeşleri yerdî!
Fevzâ bütün âfâkını sarmıştı zemînin
Salgındı, bugün Şark'ı yıkan, tefrika derdi.*

(M.Âkif ERSOY, Safahat, s. 567.)

³ Muhammed, çok övülen demektir.

571- Hz. Peygamber sütannesi Halime'nin yanında kalmaya başladı.

Peygamberimiz'in doğduğu dönemde Mekke'de yeni doğan çocukları sütanneye verme geleneği vardı. Mekke dışından gelen sütanneler Mekkeli çocukları belirli bir ücret karşılığında geçici süreyle yanlarına alarak onların bakımlarını üstlenirlerdi. Hz. Muhammed (s.a.v.) de bu geleneğe uyularak Halime adında bir sütanneye verildi.

Sütannesi Halime ve ailesi henüz çocuk olan Peygamberimiz'i çok sevdiler. Çünkü onunla evlerine huzur, bereket ve mutluluk gelmişti.

575- Hz. Peygamber Mekke'ye annesinin ve ailesinin yanına döndü.

Peygamberimiz, sütannesinin yanında dört yıl kaldı. Halime, Muhammed'i Mekke'ye getirdi ve öz annesi Âmine'ye teslim etti.⁴ Hz. Muhammed (s.a.v.) sütannesi ve süt kardeşleri ile sonraki yıllarda daima ilgilenmiş, Halime ziyarete geldiği zaman onu hep "anacığım" diyerek karşılamış, altına hırkasını yayararak saygı ve hürmet göstermişti.

577- Hz. Peygamber'in annesi Âmine vefat etti.

Hz. Muhammed (s.a.v.) dört yaşından altı yaşına kadar, annesi Âmine'nin yanında, onun sevgisi ve şefkatiyle büyüdü. Altı yaşında, babasının kabrini ziyaret etmek üzere annesi ve yardımcıları Ümmü Eymen'le Medine'ye gittiler. Dönüşte Ebva köyünde annesi Âmine hastalandı. Sanki bir şeyler seziyordu Âmine. Sevgili yavrusunu bağrına basıp uzun uzun öptü. Gözlerine bakarak ona şunları söyledi: "Muhammed'im! Allah seni aziz kılsın. Adın sonsuza kadar yaşasın. Yeni olan her şey eskiyecek ve her şey mutlaka son bulacaktır. Ben de öleceğim. Fakat üzülmiyorum. Çünkü arkamda senin gibi temiz, hayırlı bir evlat bırakıyorum."⁵ Bir müddet sonra Hz. Âmine vefat etti. Peygamberimiz'in annesini bu köyde defnettiler. Hz. Muhammed (s.a.v.) hem babasız hem de annesiz kalmıştı. Annesinin ölümünden sonra Ümmü Eymen onu Mekke'ye götürdü ve dedesi Abdülmuttalip'e teslim etti. Altı yaşından sekiz yaşına kadar, onu dedesi büyüttü.

579- Dedesi Abdülmuttalip vefat etti.

Peygamber Efendimiz sekiz yaşında iken dedesi de öldü. Ölümünden önce torununun himayesi görevini, oğlu Ebu Talip'e bırakmıştı. Böylece Peygamberimiz, amcasının evinde yaşamaya başladı. Ebu Talip ve eşi Fatıma Hanım, sevgili Peygamberimiz'i çok sevdiler. Öyle ki onu öz çocuklarından ayırmadılar. Hz. Muhammed (s.a.v.) de onları çok sever ve sayardı. Peygamber Efendimiz, amcasının eşi Fatıma Hanım'ı bir anne gibi severdi. Nitekim o vefat ettiğinde çok üzülmüş ve **"Yetim olmama rağmen o beni çocuklarından ayırmaz hatta bana öncelik tanırdı. O benim annem gibiydi."**⁶ demişti.

Hz. Muhammed (s.a.v.), yirmi beş yaşına kadar amcası Ebu Talip'in himayesinde kaldı. Hz. Ali'nin babası olan Ebu Talip, Mekkelilerin saygısını kazanmış, üstün vasıflı bir kişi idi. Hoşgörü ve

4 Mustafa Âsım Köksal, İslam Tarihi C 2, s. 27-31.

5 A. Himmet Berki-Osman Kesioğlu, Hatemü'l Enbiya Hz. Muhammed ve Hayatı, s. 38

6 Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 1, s. 45-46

merhamet sahibi bir insan olan Ebu Talip, Peygamberimiz'i en az kendi çocukları kadar severdi.

Peygamberimiz çalışarak amcasının aile bütçesine katkıda bulunurdu. Örneğin zaman zaman amcası Ebu Talip'in koyunlarını otlatırdı.⁷ Bazen amcasıyla birlikte ticaret için Şam ve Yemen gibi bölgelere giderdi. Yirmi beş yaşlarında, Hz. Hatice'nin kervanından sorumlu olarak Şam'a gitmişti.

Mekke'de haksızlığa uğrayan, malı gasp edilen ve kimsesi olmadığından ezilen insanlar eksik olmazdı. Bu haksızlıkları önlemek için Hilfu'l-Fudul (Erdemliler Topluluğu) adı verilen bir grup kurulmuştu. Peygamberimiz de bu gruba üye oldu. Daha sonraki yıllarda, o gruba üye olmanın çok onurlu bir iş olduğunu belirtmiş ve **"Şimdi olsa yine katılırdım."**⁸ demişti. Hep haktan ve doğruluktan yana olan Hz. Muhammed'e, Mekkeliler "Muhammed'ül Emin" diye hitap etmişlerdir.

Câhiliye Dönemi'nde Arap kabileleri sürekli birbirleriyle savaşmışlardı. Çoğu kez basit bir nedenle çıkan bu savaşlar, uzun süre devam ederdi. Savaşılması yasak olan zilkâde, zilhicce, muharrem, receb aylarında da devam ettiği için bu savaşlara "Ficar Savaşları" denilirdi. Hz. Muhammed (s.a.v.) on beş-yirmi yaşları arasındayken bu savaşlara katıldı. O, bu savaşlarda hep geri planda kalarak çarpışmadı ve kimseyi öldürmedi.

⁷ Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 1, s. 46.

⁸ Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 1, s. 53.

Örnek Olay Analizi

Hz. Ömer der ki:

"Câhiliye Dönemi'nde yaptığımız iki iş vardı ki onları hatırladıkça birine ağlarım diğerine ise gülerim.

Beni ağlatan o acı hatıra şudur: Bizler Câhiliye Dönemi'nde kız çocuklarını bir utanç sebebi sayardık. Onlardan kurtulmak için her yolu denerdik. Birinin kızı olduğu zaman o, insanların içine çıkmazdı. Çünkü onunla alay ederlerdi. Biz o dönem kız çocuklarımızı toprağa diri diri gömerdik. Hiçbir şeyden haberi olmayan o masum yavrulara hangi yürekle bu feci cinayeti işlerdik, bilmem. Onu hatırladıkça yüreğim sızlar, ciğerim parçalanır ve ağlarım.

Beni güldüren komik şey ise şudur: Câhiliye Dönemi'nde evlerimizde putlarımız bulunurdu. Bir yolculuğa çıkacağımız zaman yanımızda bulundurmamak üzere undan ve helvadan putların bir suretini yapardık. Yolculuğumuz sırasında onlara tapınırdık. Sonra acıktığımızda o taptığımız putları yerdik. İşte bu olay aklıma geldiğinde ne kadar akılsızca işler yaptığımıza gülmekten kendimi alamam."

(Ali Himmet BERKİ-Osman KESKİOĞLU, *Hatemü'l Enbiya Hz. Muhammed ve Hayatı*, s. 18-19.)

Yukarıda verilen örnek olayı İslam'ın insanlığa kazandırdığı ahlaki değerlerle ilişkilendirerek analiz ediniz.

Kronoloji Oluşturalım

Hiz. Muhammed'in hayat kronolojisini çıkarınız.

1. Hiz. Muhammed.....tarihinde doğmuştur.
2. Sütannesinin yanında.....yaşları arasında kalmıştır.
3. Annesinin yanında.....yaşları arasında kalmıştır.
4. Dedesinin yanında.....yaşları arasında kalmıştır.
5. Amcasının yanında.....yaşları arasında kalmıştır.
6. Yirmi yaşında.....topluluğuna üye olmuştur.
7. Hiz. Muhammed.....yaşında evlenmiştir.

596- Hiz. Hatice ile evlendi.

Hiz. Muhammed (s.a.v.) yirmi beş yaşlarına geldiğinde Hiz. Hatice'yle evlendi. Kurulan bu kutlu yuvada mesut bir hayat başladı. Hiz. Hatice ile Hiz. Muhammed'in evliliğinden Zeynep, Rukiye, Ümmü Gülsüm, Fatıma, Kasım ve Abdullah adlı çocukları dünyaya geldi.

3. Hiz. Muhammed'in Peygamber Oluşu ve Mekke Dönemi

Hiz. Muhammed (s.a.v.), Mekke'de doğruluğu, dürüstlüğü ve güzel ahlakı ile tanınıyordu. Yaşadığı toplumdaki haksızlık, ahlaksızlık ve kabileler arası kavgalar onu çok üzüyordu. Örneğin kırk yaşlarına doğru vaktinin büyük bir bölümünü Mekke yakınlarındaki Hira Mağarası'nda geçiriyordu. Orada tefekkürle meşgul oluyor, Allah'ın sonsuz gücünü ve kudretini düşünüyor ve toplumun içinde bulunduğu durumla ilgili çareler arıyordu. Gördüğü rüyalar çoğu zaman aynen çıkıyordu. Bu süreçte Allah, onu peygamberlik görevine hazırlıyordu.

Not Edelim!

Peygamber Efendimiz, eşi Hiz. Hatice'nin kendisine yaptığı iyilikleri her zaman hatırlamış ve ondan övgüyle şöyle bahsetmiştir: **"Allah bana ondan daha hayırlısını vermedi. Halk bana inanmazken o inandı. Herkes bana yalancı derken o doğru söylediğimi kabul etti. Kimse bana bir şey vermezken o beni malıyla destekledi ve Cenab-ı Hak bana ondan çocuklar ihsan etti.**

(Ahmet bin Hanbel, Müsned, C 6, s. 118.)

610- Hira Mağarası'nda (Ramazan ayında Kadir Gecesi'nde) ilk vahiy geldi.

Hız. Muhammed 610 yılının Ramazan ayında, yine Hira Mağarası'ndayken vahiy meleği Cebrail gelerek:

-Oku! dedi.

Efendimiz:

-**Ben okuma bilmem**, dedi.

Cebrail ikinci kez:

-Oku! dedi. Peygamberimiz yine:

-**Ben okuma bilmem**. diye cevap verdi.

Cebrail üçüncü kez aynı istekte bulununca Hız. Muhammed (s.a.v.):

-**Ne okuyayım?** diye sordu. Bunun üzerine Cebrail, Kur'an-ı Kerim'in Alak suresinin şu ilk beş ayetini okudu:

“Yaratan Rabb'inin adıyla oku! O, insanı bir aşılınmış yumurtadan yarattı. Oku! İnsana bilmediklerini belleten, kalemle (yazmayı) öğreten Rabb'in, en büyük kerem sahibidir.”⁹ Hız. Peygamber de vahiy meleğinin okuduğu ayetleri tekrarlardı.

Hız. Muhammed (s.a.v.), bu olaydan sonra heyecan içinde evine döndü, korkmuştu ve titriyordu. Bir müddet dinlenip korku ve heyecanı geçtikten sonra yaşadıklarını eşine anlattı. Hız. Hatice, Efendimiz'i şöyle teselli etti: “Hiçbir korku ve endişe duymana sebep yok. Hiç üzülme, Allah senin gibi bir kulunu hiçbir zaman utandırmaz. Ben biliyorum ki her zaman doğruyu söylersin. Emanete riayet edersin. Akrabalarla iyi geçinirsin. Komşularına nazik davranırsın. Fakirlere yardım elini uzatırsın. Gariplere kapını açıp onları misafir edersin. Uğradıkları felaket ve musibetlerde halka yardım edersin?”¹⁰

Hız. Hatice, daha sonra eşi Hız. Muhammed'i Tevrat'ı ve İncil'i iyi bilen ve yakın akrabası olan Varaka'ya götürdü. Varaka, Peygamberimiz'i dinledikten sonra onun gönderilen son peygamber olduğunu anladı ve şöyle dedi: “Bu gördüğün melek, Yüce Allah'ın Musa Peygambere gönderdiği Cebrail'dir. Sen ise bu ümmetin peygamberi olacaksın. Ah! Ne olurdu, senin davet gününe yetişsem bütün gücümle sana yardım etseydim.”¹¹

Allah **“Ey örtünüp bürünen Peygamber! Kalk ve insanları uyar. Sadece Rabb'ini büyük tanı. Elbiseni tertemiz tut. Kötü şeyleri terk et.”**¹² emriyle Hız. Muhammed'den insanları dine da-

“Hira Mağarası”

9 Alak suresi, 1-5. ayetler.

10 İbrahim Sarıçam, Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 83.

11 İbrahim Sarıçam, Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 84.

12 Müddessir suresi, 1-5. ayetler.

vet etmesini istedi. “**(Ey Resulüm) Sen önce en yakın akraba ve hısımlarını uyar.**”¹³ emri gereği Peygamberimiz, öncelikle yakın çevresini İslam dinine davet etmeye başladı. Yakın akrabalarını bir yemeğe çağırdı. Kendisinin Allah tarafından peygamber olarak görevlendirildiğini anlatarak onları, İslam dinine davet etti. Ancak orada bulunanların büyük bir kısmı bu çağırışı kabul etmedi.

Bilgi Kutusu

Peygamberimiz'e ilk iman edenler eşi Hz. Hatice, yardımcısı Zeyd bin Harise, amcasının oğlu Hz. Ali ve Mekke'nin ileri gelen tüccarlarından biri olan Hz. Ebu Bekir'dir.

614- Üç yıl gizli davetten sonra açıktan davete başladı.

Peygamberliğin üçüncü yılının sonuna doğru “**(Ey Muhammed!) Sana emrolunanı açıkça bildir ve Allah'a ortak koşanlara aldırış etme.**”¹⁴ ayetinin gelmesiyle Hz. Muhammed (s.a.v.) İslam'a çağırışı açıkça yapmaya başladı. Örneğin Peygamberimiz bu amaçla Kâbe yakınlarında bulunan Safa Tepesi'ne çıkarak halka seslendi. Toplanan insanlara, “**Size şu tepenin arkasında bir düşman ordusunun bulunduğunu haber versem bana inanır mısınız?**” diye sordu. Onlar, “Evet inanırız. Çünkü bugüne kadar senin hiç yalan söylediğini duymadık.” dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz, “**O hâlde biliniz ki Allah beni peygamber seçti. İnsanları İslam dinine davet etmemi emretti. Allah birdir, ondan başka ilah yoktur.**”¹⁵ diyerek onları İslam'a davet etti. Mekkeliler Hz. Muhammed'in bu çağırısını pek fazla önemsemediler. Bazıları Hz. Peygamber ve arkadaşları ile alay ederek onları küçümsediler. Ancak Hz. Muhammed (s.a.v.), insanları İslam dinine davet etmeye devam etti. Gün geçtikçe İslam'ı kabul edenlerin sayısı çoğalıyordu. Bu durum, putperestleri ciddi olarak rahatsız ediyordu. Bu nedenle Peygamberimiz'e ve arkadaşlarına psikolojik baskı uygulamaya başladılar.

Hz. Muhammed (s.a.v.), Mekke dışındaki insanları da İslam'a davet ediyordu. Bunu gören Mekkeliler, Peygamberimiz'e ve arkadaşlarına yönelik baskıları artırdılar. Özellikle kimsesiz, yoksul ve güçsüz Müslümanlara daha çok eziyet ve işkence ediyorlardı. Ancak Müşriklerin tehdit ve yıldırma çabaları Müslümanları inançlarından alıkoyamıyordu. Bir zaman sonra sözlü saldırı ve tehditler yerini fiziki şiddete bırakmaya başladı. Örneğin bir gün Peygamberimiz Kâbe'de namaz kılarken bir müşrik, Ebu Cehil'in kışkırtmasıyla bir deve işkembesini Peygamberimiz'in üzerine attı. Bunu duyan Hz. Fatıma babasının yardımına koştu. O, babasının üzerini temizlerken orada bulunan müşrikler, bu manzara karşısında alaycı bir şekilde gülüyorlardı.

13 Şuara suresi, 214. ayet.

14 Hicr suresi, 94. ayet.

15 Ali Himmet Berki- Osman Keskiöglü, Hatemü'l-Enbiya Hz. Muhammed ve Hayatı, s. 68-69.

Bulalım

Bir gün Peygamberimiz Ukaz Panayırı'nda insanları imana çağırarak **“La ilâhe illallah deyin, kendinizi kurtarın.”** diye tebliğde bulunuyordu. Onu adım adım takip eden Ebu Lehep ise halka “Bu benim yeğenimdir, yalan söylüyor. Ondan uzak durun.” diyordu. Peygamberimiz'i kâhinlik, sihirbazlık ve şairlikle itham ediyorlar, mecnun olmakla suçluyorlardı. Diğer taraftan bazı müşrikler Ebu Talip'e giderek onun vasıtasıyla Efendimiz'e bir takım teklifler sunuyorlardı. “Ona Mekke'nin en güzel kızını verelim, onu en zenginimiz yapalım, başımıza başkan tayin edelim, yeter ki bu davadan vazgeçsin. Kardeşinin oğluna söyle, atalarımızın dinini yalanlamaktan vazgeçsin.” diyorlar ve ona zarar verebileceklerini ima ediyorlardı. Bu tehdit ve teklifler karşısında Peygamberimiz cesaret ve kararlılığını şöyle dile getiriyordu. **“Sağ elime güneşi sol elime de ayı koysalar ben bu davadan vazgeçecek değilim.”**

(Osman KESKİOĞLU, *Siyer-i Nebi*, s. 44.)

Yukarıdaki metinde verilmek istenen mesajı bulunuz.

Müşriklerin baskı ve işkenceleri tüm Müslümanlara yönelerek devam ediyordu. Hz. Bilal bir köle iken efendisinin ve müşriklerin baskılarını ve tehditlerini hiçe sayarak Müslüman olduğunu ilan etti. Bundan dolayı amansız işkencelere tabi tutuldu. Hz. Bilal'in sahibi olan Ümeyye bin Halef, onu bazen aç ve susuz bırakıyor, bazen de Bilal'in boynuna bir ip takarak Mekke sokaklarında ücretle tuttuğu çocuklara dolaştırıyordu. Ümeyye bin Halef, bu eziyetlerin işe yaramadığını görünce işkenceyi daha da artırdı. Bilal'i sıcak kumların üzerine yatırdı ve onun göğsünün üzerine büyük taş parçaları koydu. Bilal'e: “Yemin ederim ki sen ölmedikçe yahut Muhammed'i ve onun dinini inkâr ederek Lat ve Uzza'ya tapmadıkça bu azabı senden eksik etmeyeceğim.” dedi. Hz. Bilal ise buna karşılık “Allahu ekber, Allahu ekber (Allah en büyüktür.)” diye cevap verdi. Bu sözler Ümeyye'yi çileden çıkarıyor ve Bilal'e işkenceyi daha da artırıyordu. Öyle ki Bilal, kendinden geçene kadar işkence devam ediyordu. Sonra Bilal'i o hâlde bırakarak çekip gitti. Bu manzarayı gören ve dayanamayan Hz. Ebu Bekir (r.a.), Hz. Bilal'i satın alarak hürriyetine kavuşturdu.

Not Edelim!

Sahabelerden Yasir, eşi Sümeyye ve oğlu Ammar, müşriklerin işkencelerine ve eziyetlerine maruz kaldılar. Ancak imanlarından dönmediler. Ağır işkenceler sonucunda Sümeyye ve eşi Yasir şehit oldu. Bu iki güzide Müslüman İslam tarihinde inançlarından dolayı şehit edilen ilk Müslümanlar olarak bilinir.

Baskılar, sözlü sataşmalar, fiziki işkenceler, cazip teklifler insanların Müslüman olmasına engel olamıyordu. Peygamber Efendimiz, sahabelerden Erkam'ın evini bir okula dönüştürmüştü. Burada kendisi öğretmen, Müslümanlar da birer öğrenciydi. Birçok kimse burada Müslüman oluyor ve ondan İslam'ı öğreniyordu.

615- Müşriklerin ağır baskıları üzerine Hz. Osman liderliğinde (4 kadın, 11 erkek) on beş Müslüman Habeşistan'a hicret etti.

Müşriklerin yaptığı işkenceler artık dayanılmaz hâle gelmişti. Bunun üzerine Peygamberimiz, Habeşistan'da adaletli bir hükümdar olduğunu söyleyerek bazı Müslümanların Habeşistan'a hicret etmelerine izin verdi. Bu hicret, 615 yılında on beş kişi ile gerçekleştirildi. Habeşistan Hükümdarı Necaşi Ashame Müslümanlara çok iyi davrandı. Habeşistan'a ikinci hicret, 616 yılında doksan kişilik bir grupla gerçekleştirildi. Böylece Müslümanlar burada güvenli bir ortama kavuştular.

616- Mekkeli müşrikler Müslümanlara boykot uygulamaya başladılar.

Mekkeli müşrikler Peygamberimiz'i ve Müslümanları cezalandırmak amacıyla boykot başlattılar. Buna göre Mekkelilerden hiç kimse Müslümanlarla konuşmayacak, onlarla alışveriş yapmayacaktı. Bu türden kararlarla Müslümanları toplumsal hayattan dışlamaya çalıştılar. Üç yıl kadar (616-619) süren bu boykot döneminde Peygamberimiz ve Müslümanlar büyük sıkıntılar çektiler. Yürekları dağılayan birçok dram ve acı yaşadılar. Buna rağmen İslam günden güne yayılmaya devam ediyordu. Bu sırada Müslümanları üzen iki büyük acı yaşandı. Önce Peygamberimiz'in **“O ölünceye kadar Kureyş bana pek dokunamazdı.”** dediği amcası Ebu Talip vefat etti. Onun üzüntüsü henüz dinmeden Peygamberimiz'in sevgili eşi Hz. Hatice de vefat etti. Boykot yıllarının getirdiği acıların üzerine yaşanan bu iki üzücü olayın acısı Peygamberimiz'i ve Müslümanları derinden yaraladı. Bundan dolayı bu yıla “Hüzün Senesi” denildi.

Peygamberimiz (s.a.v.) yaşadığı acılara ve zorluklara rağmen üzerine aldığı davet görevini yerine getirmeye çalışıyor ve insanları İslam'a davet ediyordu. İlk kez İslam'ı tebliğ etmek için Mekke dışında bir yere gitmeye karar verdi. Bu amaçla 620 yılında İslam'ı tebliğ etmek için Taif'e gitti fakat Taifliler onu taşla tuttu. Peygamberimiz onların bu kötü tutumlarına karşı sabretti ve gerçeği anlayarak hidayete ermeleri için Allah'a dua etti. Bu duanın sonucu olarak Taifliler 630 yılında topluca Müslüman oldu.

621- Medineli on iki Müslüman ile I. Akabe Biatı yapıldı.

Medine halkı, Hz. Peygamber'i Mekke'ye gidip gelen tüccar ve yolcular aracılığıyla duymuşlardı. Peygamberimiz 621 yılında Mekke'ye gelen Medineli on iki kişilik bir grupla Akabe denen yerde gizlice buluştu. Onlar Peygamberimiz'e bağlılık sözü verdiler. Bu olay, İslam tarihinde *Birinci Akabe Biatı* olarak anıldı. Peygamberimiz, Medinelilere İslam'ı öğretmek üzere Musab bin Umeyr'i görevlendirdi.¹⁶ Onun başarılı çalışmaları sonucunda İslam, Medine'de hızla yayıldı.

621- II. Akabe Biatı gerçekleşti.

621 yılının hac mevsiminde Medine'den Mekke'ye gelen insanlar arasında yetmiş beş tane Müslüman bulunuyordu. Bu kimseler Peygamberimiz'le görüşmek için Musab bin Umeyr'in öncülüğünde yine Akabe'ye geldiler. Burada Peygamberimiz'le buluşarak ona bağlılık sözü verdiler. Ardından da Peygamber Efendimiz'i Medine'ye davet ettiler. Bu olaya *İkinci Akabe Biatı* denilir.

Böylece Hz. Peygamber ve Müslümanlara Medine'ye hicret yolu açıldı. Hicrete izin veren ayetin gelmesiyle Müslümanlar bireysel ve gruplar hâlinde Medine'ye hicret etmeye başladılar.

4. Hz. Muhammed'in Medine Dönemi ve Vefatı

Müşriklerin baskıları ve saldırıları Müslümanlara Mekke'de yaşama hakkı tanımıyordu. Ayrıca müşrikler, Dar'un-Nedve'de toplanıp Hz. Muhammed'i (s.a.v.) öldürme kararı almışlardı. Bu durum Peygamberimiz'e Cebail tarafından haber verildi ve hicrete hazırlanması emredildi. Hz. Ebu Bekir'le birlikte hicret etme kararı alan Peygamberimiz, Hz. Ali'ye, **"Bu gece gidiyorum. Sen benim yatağında yat. Üzerini ört ki müşrikler yatakta benim yattığımı zannetsinler. Şu emanetleri de sahiplerine teslim et ve birkaç gün sonra sen de gel."**¹⁷ diyerek ona emanetleri teslim etme görevini verdi.

Hz. Peygamber evinden çıktığı anda müşrikler hep birden saldıracak ve Peygamberimiz'i kimin öldürdüğü belli olmayacaktı. Gecenin bir vaktinde Hz. Peygamber, Kur'an okuyarak evinden çıktı, müşriklerin arasından geçerek Hz. Ebu Bekir'in evine gitti. Allah, onu Müşriklere göstermedi. Hz. Ebu Bekir ile buluştuktan sonra Sevr Dağı'na gittiler. Orada bir mağarada gizlendiler. Peygamberimiz evinden çıkmayınca müşrikler, gün ağarırken eve girdiler. Ancak gördükleri manzara karşısında şaşkına döndüler. Çünkü yatakta Hz. Ali yatıyordu. Durumu anladılar ve hemen Peygamberimiz'i aramaya başladılar. Onu bulanın ödüllendirileceğini ilan ettiler.

¹⁶ Osman Kesioğlu, Siyer-i Nebi, s. 71.

¹⁷ İrfan Yücel, Peygamberimiz'in Hayatı, s. 92.

Mekke'nin her tarafında Peygamberimiz'i arayan müşrikler mağaranın önüne kadar geldiler. Ancak mağaranın ağzının örümcek ağıyla örülmüş olduğunu görünce buraya kimsenin gelmediğini düşünerek geri döndüler.

Peygamberimiz ve Hz. Ebu Bekir, Sevr Mağarası'nda ortam sakinleşinceye kadar üç gün kaldılar. Hz. Ebu Bekir'in oğlu Abdullah ve kızı Esmâ gizlice buraya yiyecek ve içecek getiriyordu. Daha sonra Abdullah, yolculukta binecekleri birer deve getirdi. Peygamberimiz ve yanındakiler develere binerek yola çıktılar.

622- Hz. Peygamber Kûba Mescidi'ni yaptırdı ve Ranuna Vadisi'nde de ilk cuma namazını kıldırdı.

Peygamberimiz ve yol arkadaşları bir hafta sonra Medine'ye bir saatlik mesafede bulunan Kûba'ya ulaştılar. Üç gün sonra Mekke'den ayrılan Hz. Ali de onlara yetişti. Kûba'da on gün kadar kaldılar ve orada bir mescit inşa ettiler. Bir cuma sabahı Medine'ye doğru hareket ettiler. Beni Salim yurdu denen yere geldiklerinde öğle vakti olmuştu. Peygamberimiz cuma namazının farz kılındığını bildirdi ve burada ilk cuma namazını kıldılar. Peygamberin Mekke'den yola çıktığı haberi Medine'de çoktan duyulmuştu. İnsanlar onu karşılamak için her sabah şehrin dışına çıkıyor ve onun yolunu gözlüyordu.¹⁸

Sevgili Peygamberimiz Medine'ye vardıktan sonra bir mescit inşa etti. Mescid-i Nebi'nin bitişiğine Suffa adı verilen küçük odalar yapıldı. Bu odalarda kimsesi olmayan, bekâr ve ihtiyaç sahibi Müslümanlar kalıyordu. Daha sonra Peygamberimiz, yedi ay boyunca misafir olarak kaldığı Ebu Eyyüb el-Ensari'nin evinden ayrılarak mescidin bir bölümünde ailesine ve kendisine tahsis edilen odaya geçti.

623- Müslümanlar arasında kardeşlik (muâhât) oluşturuldu.

Hz. Peygamber (s.a.v) muhacirlerle ensarı kaynaştırdı ve onlar arasında bir kardeşlik oluşturdu. Örneğin muhacirlerin barınma, yeme içme ve iş gibi ihtiyaçlarını karşılamak için ensar ile muhacirler arasında dayanışmayı gerçekleştirdi. Muhacir aileleri, ensar ailelerinin yanına, bekâr Müslümanları da Suffa yapıncaya kadar müsait olan evlere yerleştirdi.

623- Medine Sözleşmesi imzalandı.

Medine'de farklı kabileler yaşıyordu. Onlarla barış içinde yaşamak için Peygamberimiz yazılı bir antlaşma yaptı. İslam tarihinde "Medine Sözleşmesi" olarak da bilinen bu antlaşma aynı zamanda Medine'de kurulan İslam devletinin anayasası niteliğindeydi. Bu anayasada Medine'de yaşayan farklı inanç gruplarının hakları ve sorumlulukları belirlendi.

¹⁸ Osman Kesioğlu, Siyer-i Nebi, s. 77-78

624- Bedir Savaşı (17 Ramazan/13 Mart).

Medine’de bu gelişmeler yaşanırken Mekkeli müşrikler, Müslümanların Mekke’de bırakmak zorunda kaldığı mallarını yağmalıyor, arazi ve evlerine el koyuyorlardı. Bir taraftan da Medine’yi işgal edip Peygamberi öldürmek, İslam’ı ortadan kaldırmak için hazırlık yapıyorlardı. Bundan dolayı Bedir Savaşı çıktı. 624 yılında yapılan Bedir Savaşı, Müslümanlarla müşrikler arasında yapılan ilk savaşı. Mekkeli müşrikler Ebu Cehil’in komutasında yaklaşık 1000 kişilik bir ordu ile hareket ettiler. Müşrik ordusu silah ve asker sayısı yönünden İslam ordusundan daha fazlaydı. Bu nedenle müşrikler kesinlikle galip geleceklerine inanıyorlardı.¹⁹ Fakat düşündükleri gibi olmadı ve bu savaşı Müslümanlar kazandı. Peygamber Efendimiz savaşta ele geçirilen esirlerden fidye ödeyemeyenlerin on Müslümana okuma yazma öğretmeleri karşılığında serbest bırakılacağını ilan etti.

625-Uhut Savaşı (7 Şevval/23 Mart).

Bedir Savaşı’nda yenilgiye uğrayan Mekkeliler intikam almak için fırsat kolluyorlardı. Henüz Müslüman olmayan Peygamberimiz’in amcası Abbas, Mekkeli müşriklerin Medine’ye saldırmak üzere harekete geçtiklerini Peygamberimiz’e bildirdi. Peygamberimiz 1000 kişiden oluşan bir orduyla Medine’den çıktı. Ancak yarı yolda Abdullah bin Übey’in liderliğindeki 300 kadar münafık ordudan ayrıldı. Böylece Müslümanların sayısı 700’e düştü. Uhut’a vardıklarında yaklaşık 3000 kişilik düşman ordusu gelmiş ve konuşlanmıştı. Elli kadar okçuyu stratejik bir tepeye yerleştiren Peygamberimiz, onlara bu tepayı terk etmemelerini sıkı sıkıya tembih etti. Savaş başlangıçta Müslümanların lehine devam ederken okçular bulundukları tepayı terk ettiler. Bunun üzerine o tepayı dolaşarak geçen düşman birliği Müslümanları arkadan kuşattı ve savaş Müslümanların aleyhine döndü. Bu arada Peygamberimiz’in şehit olduğu haberi yayıldı. Bu haberin yalan olduğu anlaşılmıca Müslümanlar tekrar toparlandılar ve Peygamberimiz’i korumak için etrafında kenetlendiler. Müşrikler de üstünlük kendilerinde olduğu hâlde savaşa devam etmeye cesaret edemediler ve Uhut’tan ayrıldılar.

Uhud dağı’ndan bir görünüm

¹⁹ İrfan Yücel, Peygamberimiz’in Hayatı, s. 118.

627- Hendek (Ahzab) Savaşı (Zilkade/Nisan).

Uhut Savaşı sonrası Medine Antlaşması'nda belirtilen sorumluluklarını yerine getirmeyen ve düşmanca tavırlar sergilemeye devam eden Yahudi Nadiroğulları kabilesi, Medine'den sürüldü. Nadiroğulları, diğer kabileleri de kışkırtarak onları Müslümanlara karşı bir savaş yapmaya ikna etti. Yaklaşık on bin kişilik bir düşman ordusu Medine'ye doğru ilerlemeye başladı. Yahudilerle ittifak eden Mekke ordusunun amacı Medine'yi işgal ederek Hz. Peygamber'i ve Müslümanları ortadan kaldırmaktı. Müslümanların açtıkları hendeği aşamayan ve günlerce süren kuşatmadan bir sonuç alamayan Mekke ordusunun azmi kırıldı. Mekkeliler, Müslümanların cesurca direnişi ve çıkan kuvvetli bir fırtına nedeniyle bir sonuç elde edemeyeceklerini anladılar. Kısa süre sonra da geri dönmek zorunda kaldılar. Hendek Savaşı, Mekkelilerin her türlü saldırganlığının sonu oldu. Artık bundan sonra Mekke müşrikler Medine'ye bir daha saldırmaya cesaret edemediler. Bu savaşa Mekke müşrikleri, bazı Arap kabileleri ve Yahudiler birlikte katıldıklarından dolayı "Ahzab (hizpler, gruplar) Savaşı" adı da verilmiştir.

628- Hudeybiye Antlaşması yapıldı.

Hz. Peygamber, 628 yılında sahabe-leriyle birlikte Kâbe'yi ziyaret etme kararı aldı. Yıllardır vatanından uzak kalan sahabe-ler için bu sevindirici bir haberdir. Peygamberimiz, ashabıyla birlikte Medine'den yola çıktı. Fakat Müslümanlar, Mekke yakınlarındaki Hudeybiye denilen mevkiye yaklaştıkları zaman müşriklerin engelle-mesiyle karşılaştı ve Kâbe'yi ziyaret ede-mediler. Görüşmeler sonucunda Mekke müşriklerle Hudeybiye Antlaşması'nı yapı-lar ve Medine'ye geri döndüler. Antlaş-maya göre iki taraf arasında on yıl savaş olmayacaktı. Müslümanlar, bundan sonra Kureyş'ten İslam'ı kabul ederek gelenleri geri verecek fakat Kureyş, Müslümanlar-dan kendilerine gelenleri geri vermeyeceklerdi. İsteyen kabileler, iki taraftan biriyle ittifak yapabile-cek ve Müslümanlar bu sene değil gelecek sene umre yapacaklardı.

Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra bir barış ve güven ortamı oluştu. Hz. Peygamber bu durumu en iyi şekilde değerlendirdi. Örneğin Bizans İmparatoruna, Habeşistan'a, İran'a ve daha birçok yere İslam'a davet mektupları gönderdi. Böylece İslam'a çağrı birçok yere ulaştırılmış oluyordu.

Araştıralım!

Peygamberimiz'in (s.a.v) gönderdiği mektup-lardan birinin içeriğini araştırınız.

Hz. Muhammed'in (s.a.v) İmparator Heraklius'a Mektubu

Bilgi Kutusu

Hudeybiye Antlaşması'nın yazılı metni imzaya hazır hâle getirildiği sırada bir adamın, ayaklarındaki zincirleri sürüyerek geldiği görüldü. Bu kişi Kureyş'in Hudeybiye Antlaşması'nın temsilcisi, ünlü hatip Süheyl bin Amr'ın oğlu Ebu Cendel idi. Süheyl, oğlunu Müslüman olduğu için Mekke'de eve hapsedmişti. Ancak Ebu Cendel bir yolunu bulup kaçmayı başarmış ve antlaşmanın yapıldığı yere kadar gelebilmişti. Bu gelişmeler karşısında Süheyl, oğlu Ebu Cendel'in antlaşma gereği kendine iade edilmesini istedi. Peygamberimiz, antlaşmanın henüz imzalanmadığını ve Ebu Cendel'in bu antlaşma dışında tutulması gerektiğini söylediye de Süheyl bunu kabul etmedi. Peygamberimiz Süheyl'den oğluna işkence yapmama sözü karşılığında onun isteğini kabul etti. Ancak bu durum Müslümanları çok üzdü. Özellikle Ebu Cendel'in "Ya Resulallah! Ey Müslümanlar! Siz, beni eziyet etsinler diye mi bunlara teslim ediyorsunuz?" sözü Müslümanları çok hüznlendirdi. Ancak Peygamberimiz Ebu Cendel'i teskin etmeye çalıştı ve Kureyşlilerle yaptığı antlaşmaya sadık kalacağına dair Allah adına söz verdiğini belirterek ona sabır tavsiye etti. O günlerde Müslümanların aleyhinde gibi görünen bu anlaşma daha sonra lehlerine dönmüştür.

(Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C 10, s. 186.)

628- Hayber Savaşı (Muharrem/Mayıs).

Müşriklerle işbirliği yaparak Hendek Savaşı'nın çıkmasına sebep olan Yahudiler, Hendek Savaşı'ndan sonra da rahat durmadılar. Hayber'e sürülen Yahudi kabileleri Peygamberimiz ve İslam aleyhinde çeşitli iftira ve propagandaya devam ediyorlardı. Allah Resulü, Mekkeli müşriklerle

Hudeybiye Barış Antlaşması yaparak Medine'yi emniyet altına almıştı. Hayber Yahudilerinin bulunduğu kuzey tarafı ise güvenli değildi. Diğer taraftan Yahudiler Müslümanların ticaret yolları üzerinde bulunuyordu. Bütün bu sebeplerden dolayı Hayber bir sorun oluşturmuyordu. Müslümanlar burayı da fethetti. Hayber zaferiyle Hicaz bölgesinde Müslümanların güvenliği sağlanmış oldu.

629- Mute Savaşı (Cemâziyelevvel/Eylül).

Gassanilerin lideri Şurahbil, Peygamberimiz'in kendisine gönderdiği elçi Haris'i öldürmüştü. Bunun üzerine Peygamberimiz, Zeyd bin Harise'nin komutasında üç bin kişilik bir kuvvet hazırladı ve Bizans'a doğru yola çıktı. Bizans'ın ordusu yaklaşık yüz bin kişiden oluşan dönemin en büyük ordularından biriydi. Mute'de yapılan savaşta İslam ordusunun komutanlarından Zeyd bin Harise, Hz. Cafer ve Abdullah bin Revaha şehit oldu. Halid bin Velid komutayı ele alarak orduyu toplardı. Fazla kayıp verilmeden geri döndü. 629 yılında yapılan Mute Savaşı, Bizanslı Hristiyanlarla yapılan ilk savaş olarak tarihe geçti.

Mute Savaşı'ndan birkaç ay sonra Gassanilerin diğer Arap kabilelerini yanlarına alarak Müslümanlara karşı savaş hazırlıkları içerisinde oldukları haberleri Hz. Peygamber'e geldi. Peygamberimiz otuz bin kişilik orduyla birlikte Tebük'e doğru yola çıktı. Meşakkatli bir yolculuktan sonra Müslümanlar Tebük'e vardı. Fakat herhangi bir düşmanla karşılaşılmadı. Peygamberimiz Tebük'te birkaç hafta kalarak o bölgede bulunan bazı kabilelerle antlaşmalar yaptı. Daha sonra İslam ordusu savaş yapmadan Medine'ye döndü.

Hudeybiye Antlaşması, 630 yılında Mekkeliler ve onların müttetiklerince ihlal edildi. Bunun üzerine Peygamberimiz sahabeleriyle birlikte 630 yılında Medine'den yola çıktı. Müslümanlar, 622 yılında zorunlu olarak ayrıldıkları bu şehre barış içerisinde girdiler. Sekiz yıl önce terk ettikleri mahallelerini ve evlerini gezerek hasret giderdiler. Peygamberimiz'in emriyle Kâbe putlardan temizlendi.

630- Huneyn Savaşı (11 Şevval/1 Şubat).

Mekke'nin fethedilmesi diğer Arap kabileleri üzerinde bir endişe oluşturmıştı. Bunlardan biri olan Hevazin kabilesi büyük bir ordu hazırladı. Bu haberi alan Peygamberimiz bir ordu hazırlayarak Huneyn'e doğru hareket etti. Ordunun kalabalık olması bazı Müslümanlarda gurur ve üstünlük duygusunun ortaya çıkmasına neden oldu. Bu kadar kalabalık orduyu kimsenin yenemeyeceğini düşünüyorlardı. Huneyn'e vardıklarında düşmanın kurduğu pusu nedeniyle orduda bir panik yaşandı. Daha sonra toparlanan ordu, Hevazınlileri mağlup etti. Kaçan düşman askerleri Taif kalesine sığındı. Peygamberimiz, kaleyi kuşattı ancak kuşatmanın uzun sürmesi üzerine bir müddet sonra geri döndü.

632- Hz. Peygamber'in Vefatı (13 Rebiyülevvel/8 Haziran Pazartesi).

Peygamberimiz hicretin onuncu yılında (632) hac farızasını yerine getirdi. Onun bu haccına, sahâbîlerle vedalaştığı ve bir daha Kâbe'yi görmediği için Vedâ Haccı (Haccetü'l-Vedâ) denir.

Peygamberimiz hac ibadetini yerine getirdikten sonra Medine'ye döndü. Altmış üç yaşına gelmişti. O günlerde ölüm vaktinin geldiğini hisseder gibiydi. Mayıs ayının son günleriydi ve hastalanmıştı. Ashabının üzüntüsünü ve telaşını hissederek Peygamberimiz şöyle buyurdu: *"Çok üzüldüğünüzü ve endişelendiğinizi görüyorum. Şunu unutmayınız ki ben de bir insanım ve her insan gibi bir gün Rabb'ime kavuşacağım. Ama bir gün gelecek sizinle cennette Kevser havuzunun başında buluşacağız."*²⁰

Peygamberimiz, ashabını teselli ettikten sonra onlardan helallik isteyerek şöyle buyurdu: *"Ashabım! Kimin ben-den alacağı varsa işte malım, gelsin, alsın."*²¹

Peygamberimiz'in hastalığı ağırlaşmıştı ve o, artık mescide gidemiyordu. Namazları kıldırması için Hz. Ebu Bekir'i görevlendirdi. 8 Haziran 632 tarihinde pazartesi günü Allah Resulü'nün hastalığı iyice arttı. Bir süre hareketsiz kaldıktan sonra sağ elinin işaret parmağını kaldırarak *"Yüce Rabb'ime kavuşmayı istiyorum,"* dedi ve yüzünde tatlı bir tebessümle ruhunu teslim etti. Hz. Ebu Bekir (r.a.), sahabeleri teskin edici bir konuşma yaptı.

632- Hz. Peygamber'in defnedilmesi (14 Rebiyülevvel/9 Haziran Salı).

Hz. Ali (r.a.), Peygamberimiz'i yıkadı ve kefenledi. Müslümanlar gruplar halinde Peygamberimiz'in cenaze namazını kıldılar.²² Peygamberimiz'in Ravza-i Mutahhara olarak adlandırılan kabri, Medine'de Mescid-i Nebevi'nin içinde bulunmaktadır.

Yazalım

Hz. Peygamber'in Vefatı

Yok mu, ey yolcu, bu yoldan dönmek;
Yeniden Refref'e binmek yok mu?
Göge çıktın yine... Lakin bu sefer,
Ya Muhammed, yere inmek yok mu?

Seni görmekte gecikmişleri de
Gelip ashabın edinmek yok mu?

Ağlıyor, ağlıyoruz ardından...
Bu sıcak yaşlara dinmek yok mu?
Varmış ukbada buluşmak... Amma
Bize dünyada sevinmek yok mu?

Seni görmekte gecikmişleri de
Gelip ashabın edinmek yok mu?

(Arif Nihat ASYA, *Dualar ve Âminler*, s. 78.)

Yukarıdaki şiirin temasını yazınız.

²⁰ Osman Kesioğlu, *Siyer-i Nebi*, s. 144.

²¹ İbn. Kesir, *Sire*, C 4, s. 457.

²² Osman Kesioğlu, *Siyer-i Nebi*, s. 142-144.

Ünitemizi Değerlendirelim

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Peygamberimiz'in doğduğu çevrede dinî hayat nasıldı? Anlatınız.
2. Peygamberimiz'in yaşadığı toplumda güvenilir bir kimse olarak kabul edilmesi peygamberlik sonrası tebliğini nasıl etkilemiştir?
3. Hz. Peygamber'e gelen ilk vahiyde hangi konulardan bahsedilmektedir? Açıklayınız.

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangileri Mekke Dönemi olaylarından **değildir**?

- I. Mescid-i Nebi'nin inşası
- II. Hilfu'l-Fudul'un kuruluşu
- III. Bedir Savaşı
- IV. Taif yolculuğu

- A) I-II B) II-III C) III-IV D) I-III E) I-IV

2. Aşağıdakilerden hangisi Peygamberimiz'in çocuklarından biri **değildir**?

- A) Kasım B) Zeynep C) Hasan D) Fatıma E) Rukiye

3. Aşağıdakilerden hangileri Hz. Muhammed'in doğduğu çevrenin özelliklerindendir?

- I. Mekke'de ticaret gelişmişti.
- II. Az sayıda da olsa tek Allah inancına sahip insanlar vardı.
- III. Kız çocuklarına değer veriliyordu.
- IV. Putperestlik henüz doğmamıştı.

- A) I-II B) III-IV C) III-I D) II-IV E) IV-I

4. Aşağıda verilen ifadelerden hangileri doğrudur?

- I. Peygamberimiz davet mektuplarını Medine’de yazdı.
- II. Peygamberimiz altı yaşındayken annesi vefat etti.
- III. Dar’un-Nedve Medine’de bir evdir.
- IV. Hüzün yılında Ebu Talip ve Hz. Hatice vefat etti.

A) II-III. B) II-III-IV C) I-III-IV D) III-II-I E) I-II-IV

C. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri verilen kelimelerden uygun olanları ile doldurunuz.

(savunma, anayasa, yazılı, peygamberlik, hicret)

- 1. Müslümanlar Mekke’den 622 yılında..... etmek zorunda kaldılar.
- 2. Hz. Muhammed’e görevi Mekke’de verildi.
- 3. Hz. Muhammed’in yaptığı savaşlar..... savaşı olmuştur.
- 4. Medine Sözleşmesi İslam’ın ilk niteliğindedir.

D. Aşağıdaki bilgilerin doğrularını “D” yanlışlarını “Y” ile işaretleyiniz.

- (...) Uhut Savaşı, Hendek Savaşı’ndan sonra yapılmıştır.
- (...) Hudeybiye Antlaşması’nın sonuçları Müslümanların aleyhine olmuştur.
- (...) Peygamberimiz’in kabri Medine’de Mescid-i Nebevi’nin içindedir.
- (...) Medine’de antlaşmayı bozan Yahudileri, Peygamberimiz başka bölgelere sürmüştür.

ÜNİTE 2

SAĞLIK

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. “Tıbb-ı Nebevi ve hıfzıssıhha” kavramlarının anlamlarını sözlükten bulunuz.
2. Hasta olduğunuz zaman neler yaparsınız? Arkadaşlarınızla paylaşınız.
3. Sizce hastalıklardan korunmanın yolları nelerdir? Yazınız.
4. Çevrenizde bulunan bir hastaneyi ziyaret ederek hastalarla ilgili gözlem yapınız. Gözlemlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. Sağlığın Önemi

Yüce Allah insanlara sayısız nimetler vermiştir. Bu nimetlerden biri de sağlıktır. Dinimiz, insan sağlığına büyük önem verir. Çünkü çalışmak ve ibadet yapmak için sağlıklı olmak gerekir. Sağlıklı olmayan kimseler günlük hayatlarında birçok güçlüklerle karşılaşır. Kendilerinden beklenen görevleri yerine getiremezler.

İbadetlerimizi tam olarak yapabilmemiz için sağlıklı olmamız gerekir. Örneğin sağlıklı yerinde olmayanlar oruç tutamazlar. Dinimiz onlara kolaylık sağlayarak tutmadıkları oruçları kazaya bırakmalarına izin verir. Ayakta namaz kılamayacak kadar rahatsız olanlar namazlarını oturarak kılarlar. Yine yolculuğa çıkamayacak kadar hasta olanlar da hacca gitmekten muaf tutulur.

Konuşalım

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre sağlık, sadece hasta veya engelli olmamak değil beden, ruhen ve sosyal yönden tam bir iyilik durumudur.

(<http://apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/basic-documents-47-en.pdf>)

Yukarıdaki tanımda sağlık neden “sosyal yönlerden de iyi olmak” şeklinde tanımlanmış olabilir? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

Peygamberimiz (s.a.v.), sağlığa büyük önem verir ve şöyle buyururdu: “...Sağlıklı olmak bir dünya mala sahip olmaktan daha hayırlıdır. Sağlıklı ve huzurlu olmak Allah'ın verdiği bir nimettir.”¹ O, insanlara, sağlıklı olmanın yollarını gösterir ve şu tavsiyede bulunurdu: “Allah'tan mağfiret ve sağlık dileyin. Çünkü bir kimseye imandan sonra sağlıktan daha hayırlı bir şey verilmemiştir.”² Peygamberimiz'in, sağlığı imandan sonra Allah'ın verdiği en büyük nimet olarak ifade etmesi sağlığın ne kadar önemli olduğunu gösterir. Ancak çoğu insan bu büyük nimetin kıymetini onu kaybettikten sonra anlar. Bu nedenle sevgili Peygamberimiz insanları şöyle uyarır: “İki nimet vardır ki insanların çoğu bunlardan ha-

¹ İbn Mace, Ticarat, 1.

² Ahmet bin Hanbel, Müsned, C 1, s. 3.

*bersizdir. Bunlar sağlık ve boş vakittir.*³ İnsanın sahip olduğu en büyük zenginliklerden biri olan sağlığı korumak aynı zamanda her insanın görevidir. Çünkü sağlık, Allah'ın verdiği bir nimettir. Bu nimetin kıymetini bilerek onu korumalı, bizi sağlıklı kılan Allah'a şükretmeliyiz. Sağlığımızı korumamıza yardımcı olması için Yüce Rabb'imize dua etmeliyiz. Zira Peygamberimiz (s.a.v.) bizlere şu müjdeyi vermektedir: *"İnsanın duaları içinde Allah'ın en sevdiği şey, sağlıklı olma isteğidir."*⁴

Hız. Peygamber (s.a.v.), dualarında sık sık Allah'tan sağlıklı olmayı isterdi. O, bir yandan sağlıklı olmaya çalışır bir yandan da toplum sağlığını korumak için çalışmalar yapardı. Örneğin Resulullah (s.a.v.) askerî seferlere çıktığında yanında her zaman hasta bakıcılar da bulunurdu. Medine'de Rufeide adlı bir kadın sahabenin bir sağlık çadırı vardı. Bu çadır bazen Medine'deki büyük mescide kurulur ve yaralılar buraya taşınırdı. Bu hanım, hem yaralıların bakımıyla ilgilenir hem de gönüllü olarak sahipsiz Müslümanların hizmetine koşardı.⁵ Ayrıca kadınlara sağlık konusunda eğitim verirdi. Peygamberimiz'le savaflara katılan Ümmü Atiyye de yaralıların tedavisiyle meşgul olurdu.⁶ Ümmü Umere ise savaflara giderken yanında mutlaka bir ilk yardım çantası bulundururdu.⁷ Bu örnekler gösteriyor ki sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) kendi sağlığının yanı sıra toplum sağlığını da korumak için tedbirler almıştır. Bu nedenle toplumun sağlığını korumak için sağlık hizmetlerini yaygınlaştırmak, insanlara sağlık ve ilk yardım bilgisini öğretmek, halkı sağlıklı yaşam konusunda bilinçlendirmek gerekir.

Akıl, beden ve ruh sağlığı, Allah'ın bize verdiği bir emanettir. Bu emaneti korumak için gayret göstermeli, hasta olmamıza neden olacak her türlü zararlı ve kötü alışkanlıklardan uzak durmalıyız. Hastaları ziyaret ederek onlara moral vermeli, sürekli hasta olanların ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için onlara yardımcı olmalıyız. Nitekim sevgili Peygamberimiz, *"Hastanın yanına girince ona sağlık ve uzun ömür temennisinde bulunarak onu ra-*

3 Buhârî, Rikak, 1.

4 Tirmizi, Daavat, 85, 102; İbn Mace, Dua, 5.

5 Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 2, s. 808.

6 İbn Sa'd, Tabakatü'l-Kübra, C 8, s. 455.

7 Muhammed bin Ömer Vakıdi, Kitabü'l-Meğazi, C 1, s. 274.

*hatlatın. Böyle yapmak onun gönlünü hoş eder.*⁸ tavsiyesinde bulunur. Peygamberimiz'in bu hadisinde bizlere önemli bir mesaj vermektedir. Hasta olanların en çok ihtiyaç duydukları şey moraldir. Kaldı ki insan hasta olduğu zaman duygusal ve hassas bir yapıya sahip olur. Bu nedenle hastaları hayata bağlayıcı, onlara moral verici ve umut telkin edici sözler söylemeliyiz.

Yorumlayalım

Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi
(Kanuni Sultan Süleyman)

Yukarıdaki dizeleri sağlıklı olmanın önemi açısından yorumlayınız.

2. Sağlığı Korumak

Sevgili Peygamberimiz, insan sağlığına büyük önem vermişti. Birçok hadiste sağlığı korumanın öneminden ve sağlıklı olmanın yollarından bahsetmişti. Peygamberimiz'in sağlıkla ilgili hadislerinin bütününe "Tıbb-ı Nebevi" adı verilir.⁹ Bu tür hadislerin çoğunluğu hastalıkları önlemek ve genel sağlığı korumakla ilgilidir. Peygamberimiz, insanlara sağlığın kıymetini bilmelerini öğütler ve şöyle buyurur: *"İhtiyarlık gelmeden önce gençliğin, hastalık gelmeden evvel sağlığın, fakirlik gelmeden evvel zenginliğin, meşguliyet gelmeden önce boş vaktin ve ölüm gelmeden önce de hayatın kıymetini biliniz"*¹⁰

Peygamber Efendimiz, sağlığı korumak için temizliğe büyük önem verir ve *"Temizlik imanın yarısıdır."*¹¹ buyururdu. Hz. Peygamber (s.a.v.), beş vakit namaz için abdest ve gerekli zamanlarda gusül abdesti almayı emrederdi. Bunun yanı sıra haftada en az birkaç kez banyo yapmayı tavsiye ederdi.¹²

8 Tirmizi, Tıb, 35.

9 Ahmet Ekşi, İslam Tıp Hukuku, s. 18.

10 Hâkim, Müstedrek, Rikak, 3; Nesai, Mevaiz, 5.

11 Müslim, Taharet, 1.

12 Müslim, Cuma, 1.

İnsanın dış dünyadaki nesnelere en çok temas eden uzvu elleridir. Bundan dolayı ellere mikropların bulaşma ihtimali yüksektir. Peygamberimiz bu nedenle sabahleyin uykudan kalkınca el ve yüz yıkamayı¹³, yemeklerden önce ve sonra elleri yıkamayı¹⁴ tavsiye ederdi. Ayrıca günde birkaç kez dış temizliği yapmayı öğütlerdi.¹⁵ Vücudun temiz ve sağlıklı olması için tırnakları kesmeyi, küçük ve büyük abdestten sonra temizlenmeyi, kasık ve koltuk altı temizliği yapmayı, ağzı ve burnu temiz tutmayı da gerekli görürdü.¹⁶

Not Edelim!

Hız. Muhammed (s.a.v.) sağlığı korumak için bulaşıcı hastalıklardan uzak durmayı tavsiye etmiştir. Örneğin o, bir hadisinde şöyle buyurur: *“Bir yerde bulaşıcı hastalık görürseniz, oraya girmeyiniz. Bulaşıcı hastalık bulunan bir yerdeyseniz oradan da çıkmayınız.”*

(Buhârî, Tıb, 30.)

Hız. Peygamber (s.a.v.), sağlığı korumak için çevre temizliğine de önem verirdi. İnsanların gelip geçtiği yerleri kirletmeyi doğru bulmaz ve böyle davrananları uyarırdı.¹⁷ Bir başka hadisinde ise insanların oturma alanlarını ve gezip dolaştıkları yerleri kirletmemeleri hususunda şu ikazda bulunmuştu: *“Hoş karşılanmayan iki şeyden sakının!”* Sahabeler, “O iki şey nedir?” diye sorunca Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: *“İnsanların yollarını ve gölgelendikleri yerleri kirletmektir.”*¹⁸ Bizler de Peygamberimiz’in bu öğütlerini dikkate alarak sağlıklı bir yaşam için temizliğe her zaman dikkat etmeli ve insan sağlığına zarar verecek her türlü kirliliğe karşı duyarlı olmalıyız.

Hız. Muhammed (s.a.v.), dengeli beslenmeyi sağlıklı olmanın ve sağlığı korumanın yollarından biri olarak görürdü. Aşırı yemek ve içmekten uzak durmamızı isterdi. Örneğin bir hadisinde şöyle buyurur: *“Hiç kimse midesinden daha tehlikeli bir kap dolduramamıştır. Oysa insana kendisini ayakta tutacak kadar yemesi yeter. Kişi, yiyeceği zaman midesinin üçte birini yemeğe, üçte birini içmeye ve üçte birini de nefes alıp vermeye ayırmalıdır.”*¹⁹ Ayrıca Peygamberimiz, suyu oturarak²⁰ ve üç nefeste içmemizi tavsiye ederdi.²¹

13 Buhârî, Vudu, 26.

14 Tirmizi, Et’ime, 39.

15 Buhârî, Cuma, 8.

16 Müslim, Taharet, 56.

17 Müslim, Mesacid, 58.

18 Müslim, Taharet, 68.

19 Tirmizi, Zühd, 47.

20 Müslim, Eşribe, 116.

21 Müslim, Eşribe, 123.

Sevgili Peygamberimiz, sağlığı korumak için zararlı yiyecek ve içeceklerden uzak durmayı tavsiye ederdi. Zararlı içeceklerin başında ise alkollü içecekler gelir. Kur'an-ı Kerim'de²² ve hadislerde²³ adı, tadı ve miktarı ne olursa olsun her türlü alkollü içki yasaklanmıştır. Alkollü içkiler, akıl, beden ve ruh sağlığımızı bozar. Bizi bağımlı kılar ve tedavisi güç hastalıklara maruz bırakır. Bu nedenle her türlü alkollü içecekten uzak durmalı ve sağlığımızın en büyük düşmanlarından birinin de alkol olduğunu unutmamalıyız.

Sağlığımızı korumak için yiyeceklerin ve içeceklerin temizliğine de dikkat etmek gerekir. Bu nedenle yediğimiz ve içtiğimiz şeylerin mikroplardan arındırılmış olmasına özen göstermeliyiz. Bayat ve çürük gıdalardan uzak durmalıyız. Doğal yollarla yetiştirilmiş gıdaları tüketmeye çalışmalıyız.

Hz. Peygamber'e göre sağlığı korumanın yollarından biri de meşru ölçüler içerisinde spor yapmaktır. Sporun insan sağlığına pek çok faydası vardır. Bu nedenle Peygamberimiz (s.a.v.); yürüyüş, koşuculuk, güreş, okçuluk, atıcılık, binicilik ve yüzme gibi spor dallarını teşvik etmiştir.²⁴ Zaman zaman da kendisi bu spor dallarından bazılarını yapmıştır.²⁵ Peygamberimiz'in teşvik ettiği spor türlerinin özelliği insanın akıl, beden ve ruh sağlığına faydalı olmalarıdır. Bu nedenle bizi beden ve ruh yönünden dinç ve sağlıklı kılacak spor türleriyle meşgul olmalıyız.

Peygamberimiz sağlıklı yaşamak ve sağlığımızı korumak için seyahat etmeyi de tavsiye etmiştir. Örneğin bir hadiste şöyle buyurmuştur: *"Seyahat ediniz, sıhhat bulursunuz."*²⁶

Dua etmek de Peygamberimiz'e göre sağlığı korumanın yollarından biridir. Zira İslam'a göre şifayı veren Allah'tır. Bu nedenle hastalıklardan korunmak için dua etmek gerekir. Nitekim sevgili Peygamberimiz'in sık sık yaptığı dualardan biri şöyledir: *"Allahım! Sen-*

Yazalım

Hz. Peygamber (s.a.v.) diş temizliğini ısrarla tavsiye eder, sabah uykudan uyanınca ve abdest almadan önce misvak kullanarak dişlerini temizlerdi.

(Buhârî, Cuma, 8; Müslim, Taharet. 43-44.)

"Dişlerinizi temizleyiniz. Zira diş fırçalamak ağız temizler, Hakkın rızasını kazandırır. Cebrail her gelişinde bana ağız ve diş temizliğini tavsiye ederdi. Hatta bana ve ümmetime misvak kullanmanın farz olmasından korktum. Eğer ümmetime zahmet vermesinden çekinmeseydim bunu onlara farz kılardım..."

(Nesai, Taharet, 5.)

Yukarıdaki hadisleri okuyarak ağız ve diş temizliğinin neden önemli olduğu konusunda bir yazı yazınız.

²² Mâide suresi, 90 ve 91. ayetler.

²³ Müslim, Eşribe, 68, 88.

²⁴ Vecdi Akyüz, "Asr-ı Saadette Spor", Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam, C 3, s. 498-511.

²⁵ Ebu Davut, Cihad, 61

²⁶ Ahmet bin Hanbel, Müsned, C 2, s. 380.

den dünya ve ahirette af ve sağlık istiyorum.”²⁷ Bizler de Allah’a dua ederken ondan akıl, beden ve ruh sağlığını korumasını istemeliyiz.

Sağlığı korumanın yollarından biri de düzenli yaşamaktır. Bunların başında düzenli uyku ve dinlenme gelir. Ayrıca televizyon, bilgisayar ve internet başında uzun süre kalmak hem ruh sağlığımızı hem de beden sağlığımızı olumsuz yönde etkiler. Bu nedenle iletişim araçlarını kullanırken ölçülü olmalı, vaktimizi de düzenli ve verimli kullanmalıyız.

Peygamberimiz’in hadislerinden de anlaşılıyor ki akıl, beden ve ruh sağlığını korumak her Müslümanın görevidir. Bu nedenle herkes hastalığa yakalanmamak için gerekli tedbirleri almalı ve hasta olduğu zaman da tedavi olmalıdır.²⁸

Röportaj Yapalım - Paylaşalım

Koruyucu hekimlik konusunda bir hekimle röportaj yaparak ulaştığınız sonuçları Peygamberimiz’in sağlıkla ilgili öğütleriyle karşılaştırınız. Elde ettiklerinizi sunum hâline getirerek arkadaşlarınızla paylaşınız.

Bilgi Kutusu

Peygamber Efendimiz sağlığa faydalı olduğu için aşağıdaki davranışları tavsiye etmiştir:

- Kan vermek (*Müslim, Selam 71.*)
- Bal yemek (*Buhârî, Tıb. 3.*)
- Çörek otu yemek (*Buhârî, Tıb. 7.*)

3. Tedavi Olmak

İslam dini, sağlığı Allah’ın verdiği bir nimet olarak görür ve onu korumayı tavsiye eder. Kur’an-ı Kerim’deki “...**Kendinizi kendi ellerinizle tehlikeye atmayın...**”²⁹ ayeti genel anlam içeriğiyle sağlığımıza zarar verecek şeylerden sakınmamızı emreder. Peygamber Efendimiz de hasta olduğumuz zaman tedavi olmamızı ister. Örneğin bir gün Peygamberimiz’in yanına gelen birkaç kişi ona, “ilaç kullanarak tedavi olmanızda bir sakınca var mıdır?” diye sormuş-

27 Ebu Davut, Edeb, 110.

28 Ahmet Ekşi, İslam Tıp Hukuku, s. 104-108.

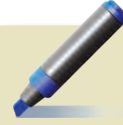
29 Bakara suresi, 195. ayet.

tu. Hz. Peygamber (s.a.v.) de onlara şu cevabı verdi: *“Tedavi olun. Çünkü Allah, ihtiyarlık hariç her hastalık için mutlaka bir çare yaratmıştır.”*³⁰ Buna göre, bize emanet olan sağlığımızı korumalı ve hasta olduğumuz zaman tedavi yollarını aramalıyız.

Karşılaştığımız hastalıklara karşı dirençli olmak ve tekrar sağlığınıza kavuşabilmek için uzman doktorlara tedavi olmak gerekir. Peygamberimiz de hastalandığımız zaman işinin ehli olan doktorlara başvurmamızı tavsiye eder. Örneğin Allah Resulü (s.a.v.), sahabelerden Hz. Sa’d (r.a.), hasta olduğu zaman onu ziyarete gitmişti. Onun durumunu görünce yanındakilere, *“Taifli Haris bin Kelede’yi çağırın. Çünkü o tıp konusunda bilgili bir doktordur.”*³¹ buyurdu.

Hz. Peygamber’e göre hastalıkların tedavisi için doktorların tavsiye ettiği ilaçları kullanmak gerekir. Nitekim o, *“Eğer sen hastalığı kesinlikle iyileştiren bir ilacı bulmuşsan Allah’ın takdiri ve emriyle hasta iyileşir.”*³² buyurarak iyileşmek için ilaç kullanmanın da gerekli olduğuna dikkat çeker.

Peygamberimiz (s.a.v.) hastalıklardan kurtulup şifaya kavuşmanın Allah’ın izniyle olacağını belirtir. Bu nedenle hastalıktan kurtulmak için Allah’a dua etmek gerektiğini bildirir. Sağlığınıza kavuşmak için hem tedavi yollarını aramalı hem de Allah’a dua ederek ondan şifa istemeliyiz. Nitekim sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) hastalıktan kurtulmak için şöyle dua ederdi: *“Allah’ım! Ey bütün insanların Rabb’i! Hastalığı gider, şifa ver. Şifa veren sensin. Senin vereceğin şifadan başka şifa yoktur. Öyle bir şifa ver ki hastalıktan eser kalmasın.”*³³

Belirtelim

Peygamberimiz sağlığını korumak için ilaç kullanmamızı ister ancak israfı yasaklardı. Günümüzün en önemli sorunlarından biri de ilaç israfıdır.

Ülkemizde ilaç israfının nasıl önlenebileceği konusundaki görüşlerinizi belirtiniz.

4. Hastalıklara Sabretme

Allah (c.c.) kullarını bazen hayırla bazen de şer gibi görünen durumlarla imtihan eder. Bunların başında hastalık ve sağlık gelir. Sağlıklı iken Allah’a şükretmek, hastalık durumunda da sabrederek tedavi olmak ve Allah’tan şifa istemek gerekir. Hastalıklara karşı sabırlı olmak, hastalığı kabullenerek hiçbir şey yapmamak anlamına gelmemelidir. Aksine sabrederken sağlığınıza kavuşabilmek için bütün tedavi yollarına başvurmalıyız.

30 Ebu Davut, Tıb, 1; Tirmizi, Tıb, 2.

31 Ebu Davut, Tıb, 12.

32 Ahmet bin Hanbel, Müsned, C 5, s. 371.

33 Buhârî, Tıb, 38.

Bulalım

“Müminin durumu gıptaya ve hayranlığa değer. Çünkü onun her hâli kendisi için bir hayır sebebidir. Böylesi bir özellik sadece müminde vardır. Sevinecek olsa şükreder, bu onun için hayır olur. Başına bir sıkıntı gelecek olsa sabreder, bu da onun için hayır olur.”

(Müslim, Zühd, 64.)

Yukarıdaki hadiste verilmek istenen mesajı bulunuz.

Peygamber Efendimiz de zaman zaman hasta olurdu. Bu tür durumlarda tedavi olur, dinlenir ve sabırlı davranırdı. Müslümanlara da hasta oldukları zaman sabırlı olmayı tavsiye ederdi.

Hız. Peygamber (s.a.v), hastaları ziyaret ettiği zaman onlara iyileşmeleri için dua eder ve sabır tavsiyesinde bulunurdu. Örneğin Peygamberimiz bir gün Enes bin Malik (r.a.) ile gözlerinden rahatsız olan Zeyd bin Erkam'ı ziyarete gitmişti. Hız. Peygamber (s.a.v.), Zeyd'e:

- Gözlerin bu şekilde kalırsa ne yaparsın, diye sordu. Hız. Zeyd (r.a.) ise:
- Sabreder ve Allah'ın rızasını dilerim, cevabını verdi.

Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) şu müjdeyi verdi:

- Eğer böyle bir durumla karşı karşıya gelir de sabreder, Allah'ın rızasını dilersen onun huzuruna günahsız olarak varırsın.³⁴

Hastalıklar, günahlardan arınmak için bir fırsattır. Bu nedenle isyan etmek yerine sabırlı davranmalı ve günahlarımızdan arınarak sevap kazanmaya çalışmalıyız. Hız. Pey-

gamber (s.a.v.) ateşli hastalığa yakalanan bir sahabeyi ziyarete gitmişti. Ona dua ederek geçmiş olsun dileklerinde bulundu. Ardından da hâlini hatırlını sordu. Sahabe, "...Allah bu hastalığı bildiği gibi yapsın." diye beddua edince Peygamberimiz şöyle buyurdu: "Öyle konuşma! Şüphesiz bu hastalık, körüğün demirin pasını giderdiği gibi âdemoğlunun

³⁴ Ahmet bin Hanbel, Müsned, C 3, s. 155, 156.

*hatalarını giderir.*³⁵ Görülüyor ki hastalıklara bela okumak ve bundan dolayı isyan etmek doğru bir davranış değildir. Olması gereken, bir yandan tedavi olmanın yollarını aramak, diğer yandan da hastalıktan dolayı Allah’a sığınıp sabırlı davranmaktır.

Hz. Peygamber (s.a.v.) hastalıklara ve zorluklara sabredip rıza göstermenin Allah’ın rızasını kazandıracağını ifade ederdi. Bu sebeple hastanın ağır hastalıklara dayanamamaya kendisinin öldürülmesini istemeyi yasaklamıştı.³⁶ Hz. Peygamber bunun yerine hastalara şöyle dua etmelerini tavsiye ederdi: *“Allah’ım! Yaşamak benim için hayırlı olduğu müddetçe beni yaşat. Ölüm benim için hayırlı ise canımı al.”*³⁷ Bu nedenle bir Müslüman, her şeyin Allah’ın izniyle ve iradesi dâhilinde cereyan ettiğini bilmelidir. Şifayı verenin Allah olduğunu aklından çıkarmamalı ve her durumda ona sığınmalıdır.

Sonuç Çıkaralım

“Eyüp’e gelince hani o, ‘Bir derde yakalandım, sen ise merhametlilerin en merhametlisisin.’ diye Rabb’ine dua etmişti. Böylece onun duasını kabul ettik. Kendisinden o derdi giderdik. Ona katımızdan bir rahmet ve bize kulluk edenlere bir ders olmak üzere sayılarını bir kat artırarak yeni bir zürriyet verdik.”

(Enbiyâ suresi, 83, 84. ayetler.)

“...Gerçekten Biz onu sıkıntılara karşı sabırlı gördük. O, ne güzel bir kulumuzdu, daima Bize yönelirdi!”

(Sâd suresi, 44. ayet.)

Yukarıdaki ayetlerden ne tür sonuçlar çıkarabilirsiniz? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

35 Müslim, Birr, 53.

36 Buhârî, Tıb, 56.

37 Buhârî, Tıb, 19; Müslim, Zikr, 10.

Ünitemizi Değerlendirelim

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Peygamberimiz'in, sağlığa verdiği önemi bir örnekle açıklayınız.
2. Peygamberimiz'in, sağlığımızı korumak için yaptığı tavsiyeler nelerdir? Sıralayınız.
3. Peygamberimiz'in, tedavi olmaya verdiği önemi örneklerle açıklayınız.
4. Hastalıklara sabretmek ne demektir? Belirtiniz.

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz.

"Eğer sen hastalığı kesinlikle iyileştiren bir ilacı bulmuşsan Allah'ın takdiri ve emriyle hasta iyileşir."

1. Aşağıdakilerden hangisi yukarıdaki hadisten çıkartılabilecek bir sonuç **değildir**?
 A) Hastalığın şifasını aramak gerekir.
 B) Hastalıktan dolayı ölüm temenni edilmez.
 C) Şifayı veren Allah'tır.
 D) İyileşme, Allah dilerse olur.
 E) Doğru tedavi yöntemi hastalığı iyileştirir.

"Hastanın yanına girince ona sağlık ve uzun ömür temennisinde bulunarak onu rahatlatın. Böyle yapmak onun gönlünü hoş eder."

2. Yukarıdaki hadiste aşağıdakilerden hangisine **değinilmemiştir**?

A) İlaç kullanmak	B) Hastaya moral vermek	C) Güzel sözün önemi
D) Hastalara yardımcı olmak	E) Dua etmek	

"İnsanın duaları içinde Allah'ın en sevdiği şey, iştir."

3. Yukarıdaki hadiste boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Yaşama
- B) İlim
- C) Sağlık
- D) Seyahat
- E) Mülkiyet

C. Aşağıda cümlelerde boş bırakılan yerleri verilen kelimelerden uygun olanlarıyla doldurunuz.

(sağlık, dua, ehil, ruh, nimet)

1. Sağlık, sadece hasta veya engelli olmamak değil beden, ve sosyal yönlerden tam bir iyilik durumudur

2. “İki nimet vardır ki insanların çoğu bunlardan habersizdir. Bunlar: ve boş vakittir.”

3. Sağlığımızı koruması için Yüce Rabb'imize etmeliyiz.

4. Sağlığımıza kavuşabilmek için doktorlara tedavi olmak gerekir.

D. Aşağıdaki bilgilerin doğrularını “D”, yanlışlarını “Y” ile işaretleyiniz.

(...) İyileşmek için doktorların tavsiye ettiği ilaçları kullanmak gerekir.

(...) Hz. Peygamber, sağlığı korumak için kan vermeyi yasaklamıştır.

(...) Tıbb-ı Nebevi, Hz. Peygamber'in tıp ile ilgili olarak söyleyip yaptıklarına verilen isimdir.

(...) İnsan hastalanmasına rağmen hiç tedavi olmazsa sabretmiş olur.

ÜNİTE

3

DENGE

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. İtidâl, ifrat, tefrit, sırât-ı müstakim, erdem ve mizan kelimelerinin anlamlarını araştırınız.
2. Sevgili Peygamberimiz'in "İnsanların en akıllısı, ölümü unutmayan ve onun için hazırlanan kimsedir." (İbn Mace, Zühd, 31.) hadisi üzerinde düşününüz.
3. Aşırı sevgi ve nefret hangi olumsuz sonuçlara neden olabilir? Araştırınız.
4. Ölçülü davranma sözünden ne anlıyorsunuz? Yazınız.

1. İnançta Denge

Denge, genellikle iki aşırı tutum ve davranış arasındaki orta hal şeklinde tanımlanan “itidâl” kelimesi ile ifade edilir. İtidâl ise orta halde bulunma, ölçülü ve ılımlı olma, soğukkanlılık, düzgünlük, doğruluk şeklinde açıklanır.¹ İtidâl kelimesi adalet anlamına gelen “adele” fiilinden türetilmiştir. Bu durum itidâlin mana itibarıyla adaletle de ilgili olduğunu gösterir.

Listeleyelim

Peygamberimiz'in İTİDÂL ANLAYIŞI HAKKINDA ÖN BİLGİLERİM	Peygamberimiz'in İTİDÂL ANLAYIŞI HAKKINDA ÖĞRENMEK İSTEDİKLERİM
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.

Dinimiz olması gerekenin ötesine geçmeyi aşırılık yani adaletten uzaklaşma olarak nitelendirmiştir. Bunun için aşırılığın her hali hoş karşılanmaz. Allah (c.c) her türlü işte itidâl önermiş gereğinden fazla olma, aşırı gitme, taşkın olma ve ölçüsüz davranma anlamına gelen *ifrat* ile yetersizlik ve ihmalkarlık anlamına gelen *tefriti* yasaklamıştır. Çünkü ne yaparsak yapalım yaptığımız işin hakkını vermemek adaletsizliktir. İfrat içinde olma ne kadar zararlı ise tefrit içinde normalden az çaba göstermek de o denli yanlıştır. Asıl adalet, işe hakkını vermektir.

1 Dinî Terimler Sözlüğü, MEB, s.185.

İslam dini denge dinidir. Kur'an-ı Kerim'de Allah (c.c) doğadaki ve toplumsal hayattaki dengeyi bozacak davranışlardan kaçınmamızı öğütler. İnanç, ibadet, duygu ve davranışlarımızda aşırılıktan kaçınmamızı ve orta yolu benimsememizi tavsiye eder **“Böylece sizi orta yolu benimseyen bir ümmet kıldık...”**² ayeti bu gerçeği ifade eder.

Kur'an-ı Kerim'de orta yolu doğru yol olarak ifade eden “sırât-ı müstakîm” kavramı da kullanılmaktadır. Sırât-ı müstakîm inanç, ahlak ve yaşayışta her türlü yanlışlık ve aşırılıklardan uzak, doğru, dengeli ve orta yol olarak açıklanmıştır. Ayrıca sırât-ı müstakîm itidâl olarak da nitelendirilmiştir.

Araştıralım!

Kur'an-ı Kerim mealinden **“sırât-ı müstakîm”** ifadesinin geçtiği ayetleri araştıralım.

Sırât-ı müstakîm, müminler için İslam dışı her türlü inançtan, Kur'an ve sünnete aykırı davranışlardan uzak durarak yaşamını sürdürmeyi ifade etmektedir. Kur'an-ı Kerim'de, Allah'a ortak koşmamak, anaya babaya iyilik etmek, evlatlarının canına kıymamak, her türlü kötülük ve iffetsizlikten uzak durmak, yaşama hakkına saygı göstermek, yetim malına yaklaşmamak, ölçü ve tartıda dürüst olmak, yalan söylememek, Allah'a (c.c) verilmiş olan ahde vefâ göstermek” şeklinde özetlenebilir. Bunlara riayet etmenin Allah'ın dosdoğru yolu (sırât-ı müstakîm) olduğu, başka yollara sapmadan bu yolda yürümenin gerektiği bildirilmektedir.³

Allahu Teala (c.c) tüm evrende olduğu gibi insanoğlunu da mükemmel bir ölçü ve dengeye göre yaratmıştır. İnsan bedeni akıllı bir varlık gibi dengesi bozulduğunda kişiyi hemen uyarır. Üşüdüğünde kendisini sıcak tutup soğuktan koruması için beyne sinyaller gönderir. Aşırı sıcak havalarda yine uyarır, böylece vücut sıcaklığını 36–37 derecede dengede tutması gerektiği konusunda uyarır. Bunun yanı sıra insanın yemesine ve içmesine dikkat etmesi gerekir. İnsanın; vücut, kalp, mide, göz, kulak ve diğer organlarında denge bozulunca hastalıklar ortaya çıkar. Hayatın sağlıklı olarak devamı da bir ölçü ve dengeye göre mümkündür.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v) ibadetlerinden yeme içmeye, giyim kuşama kadar hayatının her alanında dengeli ve ölçülü olmaya önem vermiştir. Onun hayatında aşırılık veya tembelliğin asla yeri olmamıştır. Hz. Muhammed (s.a.v) inananlardan duygu, tutum ve davranışların normal ve dengeli olması istemiş, bizzat kendisi hayatının her noktasındaki itidâli ile bizlere örnek olmuştur.

İslam inancının özünü tevhid oluşturur. Hakiki tevhid ise ortağı ihtimali bulunmayan ezel ve ebedde, hay ve kâyum tek bir ilah tanımak ve ancak ona şehadet etmektir.⁴ Dinimize göre inançta dengenin en önemli şartı ise tevhiddir. Bütün peygamberler tevhid inancını tebliğ et-

2 Bakara suresi, 143. ayet.

3 En'âm suresi, 151-153. ayetler.

4 Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hak Dîni Kur'an Dili, C 2, s.287-292.

mekle yükümlüdür. Hz. Peygamber de (s.a.v) diğer peygamberler gibi nübüvvetinin tamamında doğru inancı yerleştirmek için çabalamıştır. Hz. Muhammed (s.a.v) öncelikle Müslümanlara inançtaki dengeyi anlatmıştır. Kişi inançta dengeye ulaştığında daha huzurlu olur. Çünkü tevhid inancı insan fitratına en uygun inanç şeklidir.

Yüce Allah (c.c) Âl-i İmrân suresi 18 ayetinde;

“Allah, melekler ve ilim sahipleri, ondan başka ilah olmadığına adaletle şahitlik ettiler. Ondan başka ilah yoktur. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.” buyurmuştur.

Ayette şehadet etmekten kasıt, bir gerçeği genel olarak bildirmek, açıklamak ve açığa vurmak veya deliller ortaya koyarak ispat etmek anlamına gelir.⁵ Allah (c.c) varlığı ve birliği o kadar açıktır ki buna öncelikle kendi şehadet etmektedir. Ardından melekler ve ilim sahipleri adaletin gereği aynı şehadette bulunurlar. Bunun için Kur'an-ı Kerim'de tevhid inancımız pek çok ayette delilleriyle vurgulanmıştır. Ayrıca sevgili Peygamberimiz de tevhid inancını mükemmel hale getirmek için gönderilmiştir.

İnançsızlık insanın yaratılış fitratına aykırı davranmasıdır. Oysa insan yaratıcı bir gücün varlığına

Konuşalım

Hz. Adem'den (a.s), Hz. Muhammed'e (s.a.v.) kadar bütün peygamberlerin tevhid müca-
delesini ile ilgili yaşadıklarını arkadaşlarınızla konuşunuz.

NUR

Yok bile yokken O vardı;
O bir nur... Ki mutlak saffet.
Âdem, Allah'a yalvardı;
O nur için beni affet!

Âdem'in alnında bir nur;
Derken öbür Peygamberde.
Âyet ki, çıplak okunur;
Ne bir harf, ne zarf, ne perde.

Geçti bilmem kaç nesilden,
O nur, İlâhî daire...
İbrahim'den İsmail'den,
Vesaire vesaire...

O nur, o nur, elde sancak;
Aktarılır, nebî nebî.
Bir beklenen var ki, ancak,
Nurun ezelden sahibi...

Nur sırdır, ışık üstü sır;
Uurduğu eşya gölgesiz.
Onsuz insan kör ve sağır;
Ülkeler onsuz, ülkesiz.

Son Peygamber, son Peygamber!
İlk olunca sona geldi.
Nur, fezaı tutan çember,
Ondan gelip O'na geldi.

Necip Fazıl KISAKÜREK/ Esselam, s.22-23.

5 Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, C 2, s.288.

inanmaya, zor durumlarında ilâhi bir varlığa sığınma ve yakarma ihtiyacı ile yaratılmıştır. İnsan, iman etmekle fitratına uygun davranmış olur. Bu durum bir ayetikerimede şöyle açıklanır:

“Ey Muhammed! Allah’ı bir kabul ederek yüzünü doğruca dine çevir. Allah’ın yaratma kanununa uygun olarak dine dön. O, insanları buna göre yaratmıştır. Allah’ın yaratması değiştirilemez. İşte doğru din budur...”⁶

İnsanın tabiatında aşırı uçlara yönelme zaafı vardır, bazen inancında doğru yoldan uzaklaşır. Dinimize göre küfür, şirk ve münafıklık inançta dengeden sapmaktır. Şirk sadece Allah’a (c.c) ait olan özellikleri başka varlıklara da vererek adaletsiz davranmaktır. Ayrıca şirk bir varlığı Allah’ı (c.c) sever gibi sevmek ve boyun eğmektir.

İnançta dengesizliği ifade eden şirk, Peygamberimiz’in (s.a.v) ifadesi ile en büyük günahlardandır.⁷ Münafıklık da inanç yönünden bir sapma ve dengesizliktir. Çünkü insan inanıp inanmamakta serbest bırakılmıştır. Buna rağmen münafıklar bazı kişisel çıkarları için kendilerini olduklarından farklı göstermeye çalışırlar. Hz. Peygamber’imiz (s.a.v), kararsız ve ikiyüzlü tutumları nedeniyle münafıkların sözlerine ve dostluklarına güven duymazdı. Bu özellikleri nedeniyle Hz. Muhammed (s.a.v) münafıklara karşı uyanık davranmış ve onların yalan söylemek, emanete ihanet etmek, sözünde durmamak gibi bazı özelliklerini sayarak Müslümanları da bu konuda uyarmıştır.

Karşılaştıralım!

“İman, küfür, şirk ve münafık” kelimelerini inanç açısından karşılaştırınız.

Listeleyelim

Gençler arasında inançsızlığın yaygınlaşma nedenlerini ve size göre çözüm yollarını listeleyiniz.

Nedenleri:

1.
2.
3.
4.
5.

Çözüm Yolları:

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

6 Rûm suresi, 30. ayet.

7 bk. Müslim, İman, 141.

İnanç konusundaki aşırılıklardan biri de insanları aşırı yüceltmedir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v), kendisini ölçüsüzce yüceltenlere karşı çıkarak onları şöyle uyarırdı: *“Beni överken Hristiyanların İsa’yı övdükleri gibi aşırılığa gitmeyin. Onlar İsa’yı Allah’ın oğlu konumuna yükselttiler. Ben Allah’ın bir kulumuyum. Bu yüzden bana Allah’ın kulu ve elçisi deyin.”*⁸ buyurmuştur. Ayrıca kendisini aşırı övüp abartılı ta’zim gösteren insanları uyarmıştır.

Hristiyanlar Hz. İsa’ya olan bağlılıklarında ifrat derecesine çıkıp ona Allah’ın (c.c) oğlu ve hatta “Allah” diyerek dengeden uzaklaşmışlardır. Yahudiler ise bu konuda tefrite gidip, Hz. Meryem’e iftiralar atarak Hz. İsa’ya (a.s) hakaretler etmişlerdir. Müslümanlar ise itidâlli bir yaklaşımla Hz. İsa’yı (a.s) Allah’ın (c.c) kulu ve peygamberi olarak kabul etmişlerdir. Ayrıca Yahudiler kendi peygamberlerinden kabul ettikleri Hz. Üzeyir’i ifrat derecesinde sevdiler. Allahu Teala bir ayetikerimde de buyurduğu gibi;

“Yahudiler, ‘Üzeyr, Allah’ın oğludur’ dediler. Hristiyanlar ise, ‘İsa Mesih, Allah’ın oğludur’ dediler. Bu, onların ağızlarıyla söyledikleri (gerçeği yansıtmayan) sözleridir.”⁹ bu tür taşkın ifadeleri yasaklamıştır. Ayrıca O’nun katında en kemale ulaşmış din İslam’dır. Bu konuyla ilgili başka bir ayette şöyle buyrulmaktadır:

“Şüphesiz Allah katında din İslam’dır. Kitap verilmiş olanlar, kendilerine ilim geldikten sonra sırf, aralarındaki ihtiras ve aşırılık yüzünden ayrılığa düştüler. Kim Allah’ın ayetlerini inkâr ederse, bilsin ki Allah hesabı çok çabuk görendir.”¹⁰ buyrulmaktadır.

Din insan için düşünüldüğünde; selamet arzusu, ümit ve korkuyla boyun eğme, uyma ve itaati ifade eder.¹¹ Dinlerin amacı insanlar için iki dünyada da mutlu olmalarını sağlamakken bazı insanlar kişisel ihtirasları sonucu aşırılıklara yönelir. Hayatındaki dengeyi kaybedince huzurdan uzaklaşır ve sıkıntılar başlar. Oysa ki evveli ve sonu olmayan, her şeyi gören, işiten ve bilen, sonsuz kudret sahibi, kâinatı ve içerisindeki tüm varlıkları yaratan ve kullarına karşı merhametli olan tek bir Allah’a (c.c) inanmak insana güç verir.

8 Buhârî, Enbiya, 44.

9 Tevbe suresi, 30. ayet.

10 Âl-i İmrân suresi 19. ayet.

11 Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur’an Dili, C 2, s.293.

2. İbadetlerde Denge

İnanma ihtiyacıyla dünyaya gelen insan inancının bir gereğı olarak ibadete yönelir. Çünkü insan yaratıcısıyla iletişim kurmak ister. Bu sebeple bütün dinlerde ibadet anlayışı vardır. İbadet kelimesi; kulun Allah'a (c.c) karşı sevgi, saygı ve bağlılığını gösteren duygu, düşünce ve davranış biçimleri için kullanılan bir terimdir.¹²

Dinimize göre ibadetler, kulu Allah'a (c.c) yakınlaştıracı bir unsurdur. Hz. Muhammed (s.a.v) ibadetlere önem verilmesi gerektiğini ifade etmiş ve makbul ibadetler için de belli ölçüler sunmuştur. Buna göre ibadet öncelikle sadece Yüce Yaratıcı için yapılmalıdır. Peygamberimiz (s.a.v) konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Şüphesiz Allah Teâlâ, sadece kendisi için ve ancak kendisinin rızası gözetilerek yapılan amellerden başkasını kabul etmez."*¹³

İbadetlerin olmazsa olmazlarından biri samimiyettir. Buna "ibadette ihlas" denilir. İbadet, temiz bir kalp ile samimi olarak yapılmalıdır. Samimiyet içtenlikten kaynaklanır ve sevgiyi doğurur. Allah'ın (c.c) rızasını kazanmak için Müslümanların samimi olarak yaptığı her güzel iş, bir ibadettir ve yapana sevap kazandırır.

Dinimize göre insanın fıtratında ibadetlere karşı yöneliş vardır. Bu yönelişe aykırı davranması insanın yaratılışındaki denge hâlini bozar. Bunun için ibadetlerimizde istikrar şarttır. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v) *"Allah katında amellerin en makbulü az da olsa devam üzere yapılanıdır."*¹⁴ buyurmuştur. Sürekli yapılan az ibadet, bir müddet sonra kesilen çok ibadetten daha hayırlıdır. Çünkü sürekli yapılan ibadet, az bile olsa Allah (c.c) ile sürekli iletişim kurmak demektir.

Peygamberimiz (s.a.v) ibadetlerinde dengeyi gözetirdi. Bir gününü üç ayrı zamana bölerdi. Günü üçte birinde çalışır, üçte birini ailesi, yakınları ve tebliğ için ayırır kalan üçte birini ise ibadete ayırırdı. O, bir kimsenin kendini ibadetlere adanarak ailesinden, akrabalarından ve komşularından uzaklaşmasını doğru bulmazdı. Bu konuda Hz. Peygamber (s.a.v) *"...Orta yolu tutunuz. İşlerinizi güzel yapmaya gayret ediniz..."*¹⁵ buyurmuştur.

12 Küçük, Abdurrahman, "ibadet", İslam Ansiklopedisi, C 19, s. 233.

13 Nesai, Cihat 24; Ahmet b. Hanbel 4/126.

14 Buhârî, İman 32; Müslim, Müsafirîn 215-218, Münafıkın, 78.

15 Buhârî, Rikak, 18.

Okuyalım!

Hiz. Enes (r.a) anlatıyor: Hiz. Peygamber'in (s.a.v) hanımlarının hane-i saâdetlerine bir gurup erkek gelerek Resulullah'ın (s.a.v) evdeki ibadetinden sordular. Kendilerine sordukları husus açıklanınca sanki bunu az bularak: "Resulullah (s.a.v) kim, biz kimiz? Allah onun geçmiş ve gelecek bütün günahlarını affetmiştir bu sebeple ona az ibadet de yeter" dediler. İçlerinden biri: "Ben artık hayatım boyunca her gece namaz kılacağım" dedi. İkincisi: "Ben de hayatım boyunca hep oruç tutacağım, hiçbir gün terk etmeyeceğim" dedi. Üçüncüsü de: "Ben de kadınlardan ayrı yaşayacağım, hiç evlenmeyeceğim" dedi. Durumdan haberdar olan Hiz. Peygamber (s.a.v) onları bularak: *"Sizler böyle böyle söylemişsiniz. Halbuki Allah'a yemin olsun Allah'tan en çok korkanınız ve yasaklarından en ziyade kaçınanınız benim. Fakat bazen oruç tutar, bazen yerim; namaz kılarım, uyurum da; kadınlarla evlenirim. (Benim sünnetim budur), kim sünnetimi beğenmezse benden değildir."* buyurdu.

Buhârî, Nikah 1.

Yorumlayalım!

"Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı iyi ve temiz nimetleri (kendinize) haram etmeyin ve (Allah'ın koyduğu) sınırları aşmayın. Çünkü Allah haddi aşanları sevmez."

Mâide suresi, 87. ayet.

Yukarıdaki ayeti arkadaşlarınızla yorumlayıp çıkardığınız sonuçları listeleyiniz.

1.
2.
3.
4.
5.

İnsanın yaratılış gayesi Allah'a (c.c) kulluk etmektir. İnsan bu görevini yerine getirirken kendini, eşini ve çocuklarını ihmal etmemelidir. Ayrıca insanın bütünüyle kendisini ibadete verip dünyadan el etek çekmesi doğru olmadığı gibi bütünüyle dünyaya dalıp ahireti unutması da doğru değildir. Müslümanlar dünya ve ahiret arasında denge kurmak zorundadırlar. Allah (c.c) bizlerden şöyle dua etmemizi ister:

"... 'Rabbimiz! Bize dünyada da güzellik ver, ahirette de güzellik ver, bizi ateşin azabından koru!..'"¹⁶

16 Bakara suresi, 201. ayet.

Bir gün sahabilerden bir tanesi cemaat ile namaz kıldırırken uzun sureler okuyarak namazı iyice uzatır. Bu durumu cemaatten birisi Hz. Peygamber'e (s.a.v) bildirir. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v) ayağa kalkarak cemaate şu veciz konuşmayı yapar:

*"İnsanlar! İcinizde nefret ettirenler var. Herhangi biriniz imamlığa geçip de halka namaz kıldırırsa namazı uygun bir biçimde kısa tutsun. Zira onlar arasında hasta, yaşlı ve işi gücü olanlar vardır."*¹⁷

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v) ibadetlerin edasında insan takatini zorlamayı hoş karşılamaz, bunu ibadette aşırılık olarak nitelendirirdi. İbadetlerde aşırılıktan kasıt nafile ibadetleri, kişinin yapması gereken işlerini ihmal edecek veya kendisine zarar verecek şekilde çokça yapmaya çalışmasıdır. Şunu kesinlikle unutmamalıyız ki dinimize göre Allah'ın (c.c) ve Hz. Peygamber'in (s.a.v) kesin olarak emrettiği ibadetleri yerine getirmek aşırılık olarak kabul edilmez.

Hz. Muhammed (s.a.v) kendi şahsi hayatında geceler boyu ibadet edip ayakları şişinceye kadar namaz kılmasına rağmen sahabilerine hitap ederken en zayıf olanların bile uygulayabileceği şekilde olan ibadetleri anlatırdı. Hz. Muhammed (s.a.v) daima ümmetine ibadetlerde kolay olanı tavsiye ederdi.

Sonuç Çıkaralım

"Din kolaylıktır. Hiç kimse dini zorlaştırmaya kalkmasın, ona mağlup olur. O hâlde doğru yolu takip edin ve orta yolu elden bırakmayın. Müjdeleyin, imrendirin ve kolaylaştırın. Sabah erken kalkarak ve gece serinliğinden ve kuşluk vakitlerinden yararlanarak ibadetlerinizde devamlı olun."

(Nesai, İman ve Şeraiuha, 28.)

Yukarıdaki hadis-i şeriften ne tür sonuçlar çıkarabilirsiniz? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

Peygamberimiz (s.a.v) bıktırmamak için bazı nafile ibadetleri sahabilerine ara ara yaptırırdı. Sahabilerin Peygamberimiz'e sevgi ve bağlılığı çok yüksek olduğu için her konuda onu örnek alırlardı. Peygamber sevdalılarından Abdullah bin Mes'ûd (r.a) insanlara perşembe günleri vaaz ederdi. Bir kimse ona:

"Ebû Abdurrahman! Keşke bize her gün vaaz etsen" dedi. İbn-i Mes'ûd (r.a) şunları söyledi:

"Sizi usandırmamak için her gün vaaz etmiyorum. Nitekim Resulullah'da (s.a.v) bıkip usanmayalım diye sohbetlerinde dinlemeye istekli olduğumuz günleri kollardı." dedi.¹⁸

17 Buhârî, C 1, 31.

18 Buhârî, İlim, 11-12.

Alemlere rahmet Peygamberimiz ibadetler eda edilirken dengeli bir tutum sergilememizi emretmiştir. Kur'an okurken, dua ederken namaz kılarken taşkın ifadelerden uzak durulmasını sık sık hatırlatmıştır. Nitekim bu konu ayetlerde de yer almaktadır:

“...Namazında sesini pek yükseltme, çok da kısma, ikisi ortası bir yol tut.”¹⁹

“Rabbimize yalvararak, saygı ve tevazu ile içinizden kısık bir sesle dua edin. Çünkü Allah, haddi aşanları sevmez.”²⁰

“Rabbini içinden yalvararak, korkarak ve yüksek olmayan bir sesle sabah akşam zikret ve gafillerden olma.”²¹

Bu ayetlerde ibadetler yapılırken Allah'ın (c.c) huzurunda olduğu unutulmadan ölçülü olunması istenmektedir. Ayette açıktan sesli olarak Kur'an okunan namazlarda, Kur'an'ın yüksek ve çok kısık bir sesle değil bu ikisinin arasında orta bir sesle okunması emredilmektedir. İkinci ayette duanın yüksek olmayan kısık bir sesle yapılması istenmektedir. “Allah haddi aşanları sevmez.” hükmü, hem duada hem de diğer görevlerde ölçü ve dengeyi bozmamayı ifade eder. Yüksek sesle tekbir getiren ve dua edenleri duyan Peygamberimiz (s.a.v); *“Rabbimiz sağır değildir, kayıp da değildir.”²²* buyurmuştur.

Sevgili Peygamberimiz alemlere rahmet son peygamber olmasına karşın ibadet ve kulluğunda çok hassastı. Örneğin ibadet hayatında namaza çok önem verirdi. Farz namazlarının yanında pek çok nafile namaz kılardı. Peygamberimiz (s.a.v), farz namazlarını, ashabının gözü önünde kılar, miktar ve hususiyetleri herkes tarafından tespit edilip ve öğrenirdi. Ancak nafile olan bu özel ibadetlerini çoğunlukla hücre-i saadetlerinde yaparlardı. Hz. Ayşe'nin (r.a) ifadesine göre gece namazına önem verir, uzun namazlar kılardı. Gün içerisinde belli vakitlerde kıldığı müekked namazlarının yanında bazı özel durumlar için kılmayı adet haline getirdiği namazları da vardı. Tahıyyatü'l-mescit, yolculuk, tesbih ve hacet namazları bunlardandır.

Sevgili Peygamberimiz'in (s.a.v) sesi çok güzeldi, o güzel sesi ile Kur'an-ı Kerim'i okur ve onun emirlerini ilk önce kendisi tatbik ederdi. Kur'an sadece okunmak için inmemiştir, o bir hayat kitabı olduğu için Resulullah (s.a.v) Kur'an'ı tüm hayatına tatbik etmiştir. Zira Resulullah'ın (s.a.v) ahlakı Kur'an'dı. Peygamberimiz (s.a.v) bütün Müslümanlar gibi Kur'an'ın emrettiğini yapar, yasakladı-

19 İsrâ suresi, 110. ayet

20 Arâf suresi, 55. ayet.

21 Arâf suresi, 205. ayet.

22 Tirmizî, Deavat, 57.

ğından da kaçınırdı.

Hz. Muhammed (s.a.v) peygamber olmakla birlikte Allah'ın (c.c) kulu olduğunu çevresindekilere sık sık hatırlatırdı. Bunun için tüm Müslümanlara farz olan bütün ibadetler ona da farzdı. Kendileri bu farzları nafilelerle zenginleştirirlerdi. Kaynaklarda Hz. Peygamber'in farz oruçla yetinmeyip daha başka nafîle oruçlar da tuttuğu da nakledilmektedir. O, en çok şaban ayında oruç tutarlardı. Ayrıca her ayın 13, 14, 15. günleri, Aşura günü ve şevval ayında da oruç tutmayı tavsiye etmişlerdir.

Kehf suresi 110. ayetikerimede kulluğu şöyle ifade edilir:

“De ki, ben de ancak sizin gibi bir insanım. (Ne var ki) bana, ‘Sizin ilâhınız ancak bir tek ilâhtır’ diye vahyolunuyor. Kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa yararlı bir iş yapsın ve Rabbine ibadette kimseyi ortak koşmasın.”²³

3. Duygularda Denge

İnsan davranışlarında duyguların büyük etkisi vardır. İnsan nesne, olay veya bireylerin iç dünyasında uyandırdığı izlenimlerini duygularıyla belirler. İnsanın dış dünyayı algılamasında ve kendisi için anlamlandırmasında akıl ve duygu önemli yer kaplar. Akıl ve duygu bu noktada birbirini tamamlar ve birbirinden ayrılamaz. Bu nedenle İslam dini katı bir akılcılığı doğru bulmaz. Aynı şekilde bilgi ve düşünceden uzak bir duygusallığı da yanlış görür. Çünkü duygularına ve hislerine yenik düşüp aklını doğru bir şekilde kullanamayan kimse, sağlıklı düşünce üretemez.

Güzel dinimiz hem akla hem duygulara hitap eder. Sevgili Peygamberimiz (s.a.v) tebliğinde akıl ile çelişmeyen, bir o kadar da insanın ruh dünyasına etki edecek bir üslup kullanırdı.

Peygamberimiz (s.a.v) hayatı boyunca sayısız sıkıntı ve zorluğa maruz kalmıştır. İnsanlar yaşadığı zorluk karşısında kolaylıkla ümitsizliğe düşebilir ancak Hz. Muhammed (s.a.v) her şeye rağmen aşırı duygusallıktan uzak kalabilmiştir. Onun davranışları fazilet çizgisinde ve erdemlerle doluydu. Her fazilet aslında bir denge hareketi olup normal tavidir. Bundan sapma ya fazlalık veya eksiklik yani aşırılık sayılır, erdemli davranış bu ikisi arasında olabilmektir. Peygamberimiz'in (s.a.v) özelliklerinden biri de erdemli oluşuydu.

Not Edelim!

Erdem; ahlakın övdüğü iyi olma, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk vb. niteliklerin genel adıdır. Fazilet ise insanın iyilik yapmasını ve kötülükten uzak durmasını sağlayan ruhî yetenekler için kullanılan bir ahlak terimidir.

(Çağrıcı, Mustafa, “fazilet”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 12, s.268.

Duygulara denge öncelikle duygularımızı olumlu kullanmayı içerir. Çünkü güven, korku ve sevgi gibi temel duygular aslında nötrdür, yerinde ve olumlu kullanıldığında bizi hayata bağlar ve faydalı olur. Korku duygusu yerinde ve yeterli derecede olduğunda kişiyi temkinli davranmaya iter. Ancak ayarı bozulduğunda korkaklık ya da tedbirsizlikle sonuçlanır.

Duygulara denge aynı zamanda içinde bulunulan ruh halini tefrit derecesine çıkarmamayı da kapsar. Bir kimseyi aşırı sevip bütün sırlarını ona vermek ifrattır

ve yanıltır. Yakınlarına ve çevresine sevgisini belirtmemek, her şeyini ondan gizlemek yani güvensizlik de tefrittir. Sağlıklı bir sosyal yaşam için duyguları itidâl çizgisinde tutup abartmalardan uzak durulmalıdır. Düşmanımıza dahi beslediğimiz öfkede sınırdan kalınmalıdır, dostlukta da ve düşmanlıkta da aşırı gitmemelidir. Peygamber Efendimiz buyurdu ki:

“Bir kimseyi günün birinde, aranızın açılabilceğini hesaba katarak sev. Buğz ettiğine de günün birinde dost olabileceğini düşünerek buğzet.”²⁴

Bunun için arkadaşlarımıza ne haddinden fazla güvenmeli, ne de ona karşı güvensizlik içinde olmalıyız. Onun da insan olduğunu, nefsine veya şeytana uyabileceğini düşünerek, gizli ve mahrem bilgileri söylememeli. Bu kişiyle herhangi bir sebeple aramız açılırsa, sırrımızı ifşa edebileceğini veya koz olarak kullanabileceğini unutmamalıyız. Düşman görüp öfke beslediğimiz kişi zamanla en yakın arkadaşımız olabilir. Düşmanlıkta ileri gitmişsek sonra ona mahcup olabiliriz.

İnsanın sevgi ve nefret duygularında ölçülü ve dengeli olması gerektiğini ifade eden Hz. Ali'nin (r.a) şu sözü bahsedilen hadise ne kadar benzemektedir: “Sevdiğini ölçülü sev, bir gün ona kızabilirsin; kızdığını da ölçülü kız, bir gün onu sevebilirsin.” Bu nedenle insan, duygusal yoğunluklarını aklıyla kontrol edebilmelidir. Böyle bir tutum insanı aşırılıklardan korur.

Peygamberimiz (s.a.v) olumsuz duygularına hâkim olabilen biriydi. Sevdiklerini ölçülü sever, onları zaman zaman uyarır ve kimseyi kayırmazdı. Öfkelenildiği zaman haksızlık yapmaz, kötü davranmaz ve her zaman hakkı söylerdi. İnsan bazen hislerinin yoğunlaştığı durumlarda duygusal davranır. Duygusal tepkilerde çoğu zaman ölçü kaçabilir. Peygamberimiz hayatı boyunca en kötü anlarında bile kimseyi incitmemiştir. Bu nedenle Peygamberimiz'i örnek alarak sağduyulu davranmalı ve sakin olmalıyız. Allahu Teala bir ayetikerimede şöyle buyurur:

“Şüphesiz insan çok hırslı ve sabırsız olarak yaratılmıştır. Kendisine kötülük dokunduğu zaman sızlanır.”²⁵

Bu ayet, insanın nimet ve musibetler karşısında genel karakterini ortaya koymaktadır. Bu tavır ise ölçsüzlük ve dengesizliktir. Hz. Peygamber (s.a.v), Allah'ın rahmetinden ümidini kesme-

24 Tirmizî, Birr, 60.

25 Meâric suresi, 19-22. ayetler.

miş, Allah'ın (c.c) kullarını koruyup gözeticeğinden şüphe etmemiştir. Kısaca Peygamberimiz'in korku ve ümit duygusunda tam bir denge hâli vardı. Müslümanlara da ümitsizlik ve korku dengesini iyi korumalarını tavsiye ederdi.

Not Edelim!

Beyne'l-havfi ve'r-recâ; korku ve ümit arasında olma anlamına gelen bir Kur'an deyimidir.

Yorumlayalım!

“(Ey Peygamberim!) Kullarıma de ki, gerçekten ben çok bağışlayan çok merhamet edenim ve şüphesiz benim azabım da elem dolu azaptır.”

(Hicr suresi, 49-50. ayetler.)

“Şüphesiz Rabb'in, insanların zulümlerine karşı mağfiret sahibidir. Bununla beraber gerçekten Rabbinin azabı da pek şiddetlidir.”

(Ra'd suresi, 6.ayet.)

“Bilin ki şüphesiz Allah'ın cezası çetindir ve gerçekten Allah çok bağışlayan ve çok merhametli olandır.”

(Mâide suresi, 98. ayet.)

Yukarıdaki ayetleri beyne'l-havfi ve'r-recâ konusunu dikkate alarak yorumlayınız.

Bazı duygular birbirlerinin zıttı yani ifrat ve tefritidir, yine bazı duygular da bu ikisinin itidâlidir. Örneğin kibir ifrat derecesinde özgüven sahibi olmaktır bunun zıttı ise zillettir ki o da olumsuz bir duygudur. Oysa ki tevazu olması gerektirir. Bunun gibi çok öfke ifrat, hiçbir şeye kızmamak ise tefrittir. Öfkenin lüzumlu olanına şecaat (kahramanlık, yiğitlik), lüzumundan az olmasına da korkaklık denir. Şecaat hâlindeki saldırganlıktan uzak öfke iyidir. Düşmanlara karşı korkaklık caiz değildir. Korkak insanlar zillate ve zulme boyun eğer, hainlik yapanı görünce susar.

Peygamberimiz (s.a.v) bir hadisinde şöyle buyurur:

“Yiğit, gürüşte rakibini yenen kimse değildir. Asıl yiğit, kızdığı zaman öfkesine hâkim olan kişidir.”²⁶

Öfke, kontrolü oldukça zor bir duygu olup büyük bir sabır gerektirir. Hz. Muhammed (s.a.v) hayatı boyunca kimseye şahsı adına kin gütmemiştir. O şahsına karşı işlenen kusurları kolayca affederdi. Özellikle çevresindekilere karşı yumuşak huylu davranırdı. Ayetikerimede Peygamber Efendimiz'in bu huyunu Allah (c.c) şöyle över:

“(Resulüm!) O vakit, Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şayet Sen kaba ve katı yürekli olsaydın hiç şüphesiz, etrafından dağılıp giderlerdi. Şu hâlde onları affet, bağışlanmaları için dua et...”²⁷

26 Buhârî, Edeb, 76; Müslim, Birr, 107, 108.

27 Âl-i İmrân suresi, 159. ayet.

Bunun yansira sevgili Peygamberimiz (s.a.v) İslam'a yapılan her türlü saldırıda çok cesur davranırdı. Onun tevhid mücadelesi kocaman bir dünyaya meydan okuyuştur. Peygamber olarak görevlendirildikten sonra Mekkelilerin gösterdiği tepkiler karşısında davasından vazgeçmemesi, onun cesaretini göstermektedir. Gececeği yollara dikenler döşenmiş, taşlanmış, öldürölmek için evi kuşatılmış olmasına rağmen o, hep cesaretiyle bu durumlara göğüs germiştir. O inkarcılara karşı pek çetin davranmış, inananlara ise merhamet etmiştir.²⁸

4. Davranışlarda Denge

Denge kavramı kozmolojik, fizyoloji, psikolojik ve sosyolojik açıdan değerdendirilebilecek geniş bir kavramdır. Kainatta denge bozulduğunda kaos meydana gelir. Bunun için Kur'an-ı Kerim'de hayatın her aşamasında var olan dengeye dikkatimizi çekmekte ve bu dengenin korunması için uyarılar yapmaktadır.

Bazı dinler mutlu bir ahiret hayatını hedef alıp dünyayı tamamen terk etmeyi öngörür, bazı dinler ise ahiret hayatı yokmuş gibi tamamen dünya hayatını esas alır. İslam öncesinde sevgili Peygamberimiz'in yaşadığı toplumda ahiret inancı yoktu. Ahiret hayatına inanmayan insanlar, dünya hayatında yaptıklarından dolayı hesap vereceklerine dair bir düşünce taşıyorlardı. Böyle bir ortamda Yüce Allah (c.c), Hz. Muhammed'i (s.a.v) peygamber seçti ve ona dünya hayatının anlam ve amacını öğretti.

İslam inancında dünya ve ahiret bir bütönlük içindedir. Kur'an'da 115 kez "dünya", 115 kez "ahiret" kelimesinin zikredilmiş olması adeta bu dengeyi işaret etmektedir. Namazlarda son oturuşta okuduğumuz **"Rabbimiz bize dünyada iyilik ver, ahirette de iyilik ver"**²⁹ ayetinde bu denge vurgulanmıştır. Başka bir ayetikerimede şöyle buyrulur:

"Allah'ın sana verdiği şeylerde ahiret yurdunu ara. Dünyadan da nasibini unutma. Allah'ın sana iyilik yaptığı gibi sen de iyilik yap ve yeryüzünde bozgunculuk isteme. Çünkü Allah, bozguncuları sevmez."³⁰

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v) yaşamına dünya-ahiret dengesini yerleşmiştir. O bir insan olarak dünyevi ihtiyaçlarını karşılamak için çalıştı, ticaret ile uğraşmıştır. Bunun yansira bir peygamber olarak da Allah'ın (c.c) kendisine verdiği ulvi görevi yerine getirmiştir. O hiçbir zaman dünya için ahireti ahiret için dünyayı terk etmemiştir.

28 Fetih suresi, 29. ayet.

29 Bakara suresi, 201. ayet.

30 Kasas suresi, 77. ayet.

Dünya için ahireti terk edenlere, dünya hayatının geçiciliğı ve nimetleri hakkında ayetikerimede şöyle buyurulur:

“Kadınlar, oğullar, yük yük altın ve gümüş, salma atlar, davarlar ve ekinler gibi nefsin şiddetle arzuladığı şeyler insana süslü gösterildi. Bunlar dünya hayatının geçimliğidir. Oysa asıl varılacak güzel yer ancak Allah’ın katındadır.”³¹

İnsanın fıtratında dünya sevgisi vardır, sonsuz hayatı hiç hesaba katmadan yaşamaya meyleder. “Dünya” kelimesi Arapça bir kelime olup “en yakın” anlamına gelir. İnsanoğlu gördüğü ve yakın bildiğı şeylere kolaylıkla kendini kaptırır. Dünya hayatında edinmek istediğimiz ve sevdiğimiz şeyler sonsuz ahiret hayatı ile kıyaslandığında çok yetersizdir. Sonsuzluk fikrini düşünmek bile bu kadar zorken, sonsuza dek sürecek nimetlerle dolu ahireti bir insan olarak anlamak çok zor olduğu için asıl yurdu olan ahiret hayatını unuttur.

Peygamberimiz’in (s.a.v) dünya algısını şekillendiren gerçeklerden biri **“Her canlı ölümü tadacaktır.”³²** ayetiydi. Bundan dolayı sevgili Peygamberimiz (s.a.v), ölüm gerçeğini her fırsatta

Sınıflandırılím

اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُوٌّ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيْجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ

“Bilin ki, dünya hayatı bir oyun, eğlence, süs, kendi aranızda övünme, mal ve evlat çoğaltma yarışdır. (Bu) tıpkı bir yağmura benzer ki; bitirdiğı ot, ekicilerin hoşuna gider, sonra kurur, onu sapsarı görürsün, sonra çerçöp olur. Ahirette ise çetin bir azap; Allah’tan mağfiret ve rıza vardır. Dünya hayatı ise, sadece aldatıcı bir geçinmedir.”

(Hadîd suresi, 20. ayet..)

Yukarıdaki ayete dayanarak dünya ve ahiret hayatının özelliklerin sınıflandırınız.

AHİRET HAYATININ ÖZELLİKLERİ	DÜNYA HAYATININ ÖZELLİKLERİ
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.

31 Âl-i İmrân suresi, 14. ayet.

32 Enbiyâ suresi, 35. ayet.

insanlara hatırlatarak dünya hayatını ahiret için iyilikler yetiştirip büyüttüğü bir tarla bilmesi gerektiğini vurguluyordu.³³ Bu sebeple Peygamberimiz'e (s.a.v) göre insan, dünyada konaklayan bir yolcu gibi olmalıydı.³⁴ Ahireti unutarak dünyada ebedî olarak kalacakmış gibi yaşamak doğru değildi.³⁵ Ayrıca aşırı dünyevileşme reddedildiği gibi ahiret için bütünüyle dünya işlerinden kopacak kadar aşırılığa sapmak da yasaklanmıştı.³⁶ Çünkü dünya bir imtihandı. Ayetikerimede;

“O, hanginizin daha güzel iş yapacağını denemek için ölümü ve hayatı yarattı. O, üstündür, başıslayandır.”³⁷ buyurulmaktadır.

Peygamber Efendimiz (s.a.v) belli bir süre için geldiğimiz dünyada her gününü her anını iyilikler ile doldurarak zamanının kıymetini bilmiştir. Boş ve yararsız işlerden uzak durmuştur. Konuşmalarında dahi az ve öz olanı tercih etmiştir. Bu nedenle Peygamberimiz; *“Kişinin Müslümanlığının güzelliği, kendisine fayda vermeyen işleri terk etmesidir.”³⁸* buyurmuştur.

H. Muhammed (s.a.v) musibetler karşısında gösterdiği sabrı, yaşadığı başarılarında da göstermiş başına gelen her türlü güzelliği Rabb'inden bilmiştir. Böylelikle kibir gibi bazı taşkın duygulardan uzak durup hayatında farklı bir denge yakalamıştır. Hayat, ölçülü ve dengeli olmakla anlamlı, yararlı, hoş ve güzeldir. İncancında, amelinde, işinde, söz, fiil ve davranışlarında ölçsüz ve dengesiz olan insan; anormal, başarısız ve mutsuz olur.

Kur'an-ı Kerim'de denge anlamında ayrıca “mizan” kelimesi de geçmektedir. “Mizan” kelime olarak ölçü ve denge / terazi ve tartı âleti demektir. “Mizan” pratik hayatta, maddi varlıkları ölçmede, eksik ve fazlalığı önleyip hakkaniyeti ifade ederken; fert, aile ve toplum hayatında ölçülü, dengeli ve adaletli olmayı temsil eder.

Sosyal hayatta mizanın ölçüsü Kur'ân, sünnet, akıl ve sağduyudur. Allahu Teala insanların

huzuru için ilahi kanunları belirlemiştir. Aynı zamanda insanın, hayatını insana yaraşır biçimde düzenleyebilmesi için konan ilahi kurallar, denge kanununun bir tezahürüdür. Dengenin hayata geçirilmesi ve korunması, kişinin ilahi kurallara uygun davranmasıyla mümkündür.

Sonuç olarak ünlü âlim Gazzalî'nin belirtmiş olduğu gibi H. Peygamber'in (s.a.v) bütün iş ve hareketlerindeki denge Allah'ın (c.c) kanunlarına ve tertibine göredir. H. Muhammed (s.a.v) ferdi ve sosyal hayatında insanlarla iç içe yaşamış ve onlara Kur'an'ın verdiği ölçü ve dengeyi yaşaya-

33 Aclunî, Keşfü'l Hafa, C 1, s. 364.

34 Tirmizî, Zühed, 25.

35 Tirmizî, Kıyamet, 26.

36 Buhârî, Savm, 51; Müslim, Zekat; 40.

37 Mülk suresi, 2. ayet.

38 İbn Mace, Fiten, 12.

rak göstermiştir. O ticaret hayatından aile reisliğine, oradan devlet başkanlığına kadar hayatının her aşamasında örnek olmuştur.

Karşılaştıralım!

“Ant olsun ki biz elçilerimizi açık mucizelerle gönderdik ve beraberlerinde kitap ve mizanı indirdik ki, insanlar adaleti yerine getirsinler...”

(Hadîd suresi, 25. ayet.)

“Göğü O yükseltti, denge ve ölçüyü (mizanı) O koydu ki, dengeden (mizandan) sapmayasınız. Ölçüyü düzgün tutunuz ve eksik tartmayınız.”

(Rahmân suresi, 7-9. ayetler.)

Yukarıdaki iki ayette “mizan” kelimesinin kullanılış anlamlarını karşılaştırınız.

5. Harcamalarda Denge

Kur'an'ın vurguladığı hususlardan birisi de iktisadi dengedir. Allah (c.c) insanın savurganlık yapmasını yasaklamıştır..³⁹ Saçıp savurmanın, dengesiz harcamanın karşılığı terim olarak israf-tır. Peygamberimiz (s.a.v) de, Müslümanların mallarını israf etmesini yasaklamıştır. Bu husustaki bir hadis şöyledir: *“Kibirsiz ve israf etmeden yiyiniz, içiniz, giyininiz ve sadaka veriniz.”*⁴⁰ Güzel dinimize göre israf yasaklanmakta orta yol prensibi getirilmektedir.

İnsanın sahip olduğu imkanlar ve nimetler kendisini Allah'a (c.c) yakınlaştıracı bir unsur olmalıdır. Allah'ın (c.c) bize verdiği nimetler için şükretmeli ve Allah'ın (c.c) bize ihsanda bulunduğu gibi bizim de diğer insanlara iyilik etmemiz gerekmektedir.

İsraf İslam ahlakının özündeki denge prensibini bozar. Çünkü israf edenler Allah'ın (c.c) dengeli bir biçimde gönderdiği nimetleri kendi lehlerine aşırı tüketirler. Allahu Teala bir ayetikerimede şöyle buyurur:

“Allah'ın sana verdiği (bu servet) içinde âhiret yurdunu ara, dünyadan da nasibini unutma. Allah sana nasıl iyilik ettiyse sen de öyle iyilik et, yeryüzünde bozgunculuk etmeyi isteme. Çünkü Allah bozguncuları sevmez.”⁴¹

İnsanlar farklı farklı karakterlere sahiptir. Kimisi mala mülke değer vermez, kimisi de bütün dünya kendisinin olsa doymaz. Bu aşırı hırslı insanlar mal mülk biriktirmek için pek çok kişinin hakkını çiğnemeyi göze alır. Peygamberimiz (s.a.v) bu aşırılıkları düzeltmek ve haksızlıkları gidermek için gönderilmiştir. O fertler arasındaki ekonomik dengesizliği ortadan kaldırarak insanları birbirine yakınlaştırmayı istemiş, toplumda ekonomik dengeyi sağlamak için zekat, sadaka ve paylaşımaya vurgu yapmıştır.

39 A'râf suresi, 31. ayet.

40 Buhârî, Libas,1; Nesai, Zekât, 66.

41 Kasas suresi, 77. ayet.

Listeleyelim

Ülkemizde israfın artış nedenlerini ve size göre çözüm yollarını listeleyiniz.

Nedenleri:

1.
2.
3.
4.
5.

Çözüm Yolları:

1.
2.
3.
4.
5.

Zekat müessesisi, toplumdaki sosyal dengeyi sağlayan en önemli esaslardandır. Fakir ve zengin arasındaki aşırı dengesizliği ortadan kaldırır. Ayrıca zekat insanın tabiatında bulunan cimrilik duygusunu da törpüler. Kur'an'a göre cimrilik kınanan bir duygudur. Cimri insan devamlı bencilce davranır. Asla başkalarını düşünmez. Hatta bazen aşırı mal hırsından dolayı kendine bile ikramda bulunmaz. Nitekim bir ayetikerimede;

“Allah’ın kendilerine lütfundan verdiği nimetlerde cimrilik edenler, bunun kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Hayır! O kendileri için bir şerdir. Cimrilik ettikleri şey kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır...”⁴² buyrulur.

Güzel dinimizin öngördüğü ekonomik denge üretim ve tüketimin birbiriyle uyumlu olmasına dayanır. Bu sebeple sevgili Peygamberimiz (s.a.v) tüketim çılgınlığını tasvip etmez. Ona göre üretici dürüst ve adalet ile üretimini gerçekleştirmeli, tüketici ise sahip olduğu imkanlar nispetinde değil hak üzere tüketmelidir. Dünya üzerinde bazı insanlar açlıktan ölürken ekonomik düzeyleri yüksek insanlar tokluk sınırını aşmaları İslam dinine uygun değildir. İşte dinimizin getirmiş olduğu denge bu iki aşırı ucun oluşmasını önlemektedir. Bir ayette harcamalarında dengeyi yakalamış Müslümanlar şöyle övülür:

“Rahmân’ın has kulları harcadıklarında ne israf ne de cimrilik ederler, ikisi arasında orta bir yol tutarlar.”⁴³

İyilik, tam anlamıyla orta yol demektir. Vasattan ileri veya az olmak veya ortanın sağında, solunda olmak, iyilikten ayrılmak olur. Hz. Peygamber (s.a.v) harcamalarında iktisatlı davranır-

42 Âl-i İmrân suresi, 180. ayet.

43 Furkân suresi, 67. ayet.

dı. Aile-i saadetlerinde giyimden yemeye içmeye kadar her şey ölçülü yaşanırdı. Hz. Muhammed (s.a.v) aynı zamanda devlet başkanı olmasına karşılık pahalı kıyafetlerden uzak dururdu. Onun giyim kuşamdaki ölçüsü temiz ve düzenli olmağı. Onun döneminde genç ve iyi bir cins deveye binmek kişinin saygınlığının göstergesiydi. Sevgili Peygamberimiz imkânı olduğı halde yaşlı devesi Kusva'yı hiç değıştirmedi. Yaşamındaki sadelik ile bizlere örnek oldu.

Peygamber Efendimiz'in (s.a.v) dikkat ettiğı konulardan bir tanesi de helal kazanç ve alın teri idi. Her Müslümanın, eş ve çocuklarına helal rızık yedirmesi gerektiğini ifade eder bunun aynı zamanda bir ibadet olduğunu söylemiştir. O helal kazancın az da olsa daha bereketli olduğunu ifade etmiş ve insanları kanaatkarlığa teşvik etmiştir. Peygamber Efendimiz (s.a.v), israf ve aşırı tüketim insanı zaman zaman helal kazançtan saptırabileceğini ve böylelikle gayrı meşru yollara başvurabileceğini ısrarla anlatmıştır.

Bir hadiste şöyle buyurulmaktadır: *“Ey insanlar! Allah’a karşı gelmekten sakının ve haddi asmayın. Zira hiç kimse Allah’ın verdiği rızık geç de olsa elde etmeden ölmez. Öyleyse Allah’tan korkun, gayrimeşru yollara sapmayın, helal olanı alın, haramları terk edin.”*⁴⁴

Hız. Peygamber'in (s.a.v) cömertlik karakterinin ayrılmaz bir parçasıydı. İbn-i Abbâs'ın (r.a) yaptığı bir rivayette şöyle denilmektedir: “O, bütün insanlardan daha cömertti. Özellikle ramazan ayında çok daha fazla cömert olurdu. Hayatı boyunca hiç kimsenin isteğine hayır demedi. Kim ne istemişse ya o istediğı şeyi veya onu memnun edecek başka bir şeyi kendisine vermişti. O, *“Allah cömerttir, cömertliğı sever.”*⁴⁵ buyurur ve Müslümanları cömert olmaya teşvik ederdi.

Ancak ayette buyurulduğı gibi cömertlikte de bir ölçü olmalı. **“Eli sıkı olma, büsbütün eli açık da olma sonra kınanır ve çaresiz kalırsın.”**⁴⁶

Yüce Allah, kâinata bir ölçü ve denge koymuş, eşrefimahlukat olan insana da özel, aile ve toplum hayatında ölçülü ve dengeli olmasını emretmiştir. İnsanın bunu sağlayabilmesi için de Hz. Muhammed (s.a.v) vasıtasıyla yeme-içme, konuşma-yürüme, dünya ve âhireti kazanma, mal-mülk edinme, nimet-musibet, ibadet, amel ve ahlak, sosyal ilişkiler ve benzeri her alanda ölçülü ve dengeli olmanın kriterlerini bildirmiştir.

44 İbn Mace, Ticaret, 2.

45 Tirmizî, Edeb, 41.

46 İsrâ suesi, 29.ayet.

KENDİMİZİ DEĞERLENDİRELİM

BU ÜNİTEDE NELER ÖĞRENDİNİZ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

BU ÜNİTEDE ÖĞRENDİKLERİNİZ HAYATINIZIN
HANGİ NOKTALARINDA SİZE YARDIMCI OLACAKTIR?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

NECİD ÇÖLLERİNDEN MEDİNE'YE

Yâ Nebi...

Şu halime bak

Nasıl ki bağıryanar gün kızınca sahranın,
Benim de ruhumu yaktıkça yaktı hicranın.

Hârimi Pâkine can atmak istedim durdum,
Gerildi karşıma yıllarca ailem yurdum.

Tahammül et dediler, hangi bir zamana kadar,
Ne bitmez olsa tahammül, onun da bir sonu var.

Gözümde tüttü bu andıkça yandığım toprak,
Önümde durmadı artık ne hanuman ne ocak.

Yıkıldı hepsi, ben aştım diyar-ı Sudan'ı,
Üç ay tihome deyip çığnedim beyebanı.

Kemiklerim bile yanmıştı belki sahrada,
Yetişmeseydin eğer Ya Muhammed imdada.

Eserdi kumda yüzerken serin serin nefesin,
Akarsular gibi çağlardı her tarafta sesin.

İradem olduğu gündür senin iradene râm,
Bir an olsun yollarda durmak bana oldu haram.

Bütün hayakil-i hilkat ile hasbihal ettim,
Leyâle derdimi döktüm, cibali söyledim.
Yanıp tutuşmadan yummadım gözümü,
Nücuma sor ki bu kirpikler uyku görmüş mü?
Azab-ı Hecrine katlandım elli üç senedir,
Sonunda anlıma çarpan bu zalim örtü nedir?
Üç beş sineyi hicran içinde inleterek,
Çıkan yüreklere husran mı, merhamet mi gerek.
Demir nikabını kaldır mezarı pâkinden,
Bu hasta ruhumu artık, ayırma hakinden.
nedir o meşale, nurun mu ya Resulallah
Sükûn içinde bir an geçti, sonra kısa bir âh....

Mehmet Akif Ersoy/SAFAHAT, s. 307-308.

Ünitemizi Değerlendirelim

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. İslam inancına göre denge ne demektir? Açıklayınız.
2. Hz. Peygamber'in dünya ve ahiret algısı nasıldı? Kısaca açıklayınız.
3. Hz. Peygamber'in davranışlarında dengenin nasıl olduğunu örneklerle açıklayınız.
4. Duygularda denge neyi ifade eder? Açıklayınız.

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz.

1. “Her doğan, fıtrat üzerine doğar. Sonra anne babası onu Hristiyan, Yahudi veya Mecusi yapar.” (Buhârî, Cenaiz, 92.) hadisinde öncelikle hangi özellik vurgulanmaktadır?

- A) İnsan doğuştan eğitim almaya elverişlidir.
- B) İnanmak bir süreçtir.
- C) Dinler sonradan farklı isimlerle anılagelmiştir.
- D) Çocuğun ilk öğretmeni annesi ve babasıdır.
- E) İnsan, İslam'ı kabul etmeye meyilli olarak yaratılmıştır.

2. Aşağıdakilerden hangisi Hz. Muhammed'in ahiret algısını doğru anlatan cümlelerden biri değildir?

- A) Toplum içinde yaşar ve insanların sorunlarıyla ilgilenirdi.
- B) Dünya işlerini yaparken ahireti ihmal etmezdi.
- C) Hiç ölmeyecekmiş gibi yaşamamanın akıllıca olmadığını düşünürdü.
- D) Dünyevi sorumluluklarını ihmal etmezdi.
- E) Dünyevi işler için çalışmanın insanı Allah'tan uzaklaştıracağını düşünürdü.

3. “...**Bu dünya hayatı (tek başına) geçici zevkler ve oyalanmadan başka bir şey değildir, ahiret yurduna gelince işte asıl hayat odur. Keşke bunu bilselerdi!**” (Ankebût suresi, 64. ayet.) ayetinden aşağıdakilerden hangisi çıkarılamaz?

- A) Dünya hayatının geçici, ahiretin ise ebediliği
- B) Asıl amacın ahireti kazanmak olduğu
- C) Dünya zevkleriyle uğraşmanın boş ve anlamsızlığı
- D) Dünya hayatının, ahiret inancı ile anlam kazandığı
- E) Dünyanın, ödül ve mükâfat yeri olduğu

4. “*Yiğit, güreşte rakibini yenen kimse değildir. Asıl yiğit, kızdığı zaman öfkesine hâkim olan kişidir.*” (Buhârî, Edeb, 76) hadisinde öncelikle hangi konu vurgulanmaktadır?

- A) Adaletli olmayı
- B) Sabırlı davranmayı
- C) Cesareti
- D) Riyadan uzak durmayı
- E) Öfke kontrolünü

C. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri verilen kelimelerden uygun olanı ile doldurunuz.

(nefreti, ahireti, kolaylık, münaфіklar, ölüm, mizan, hastalık, yaratılış gayesi, zorluk)

1. Hz. Muhammed dünya hayatını,kazandıracak bir araç olarak görürdü.
2. gelmeden önce hayatın kıymetini biliniz. (Hz. Muhammed)
3. Dinimize göre insanın bedenine ve çevresine zarar verecek şekilde ibadetlerde..... bir aşırılıktır.
4. Sevgili Peygamberimiz'in (s.a.v.) insanlara karşı sevgi ve dengeliydi, kimseye karşı adaletsizlik yapmazdı.

ÜNİTE 4

ÖZGÜRLÜK

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. Hak ve özgürlük kavramlarının anlamlarını sözlükten bularak defterinize yazınız.
2. İnanç özgürlüğü kavramından ne anlıyorsunuz?
3. Ekonomik özgürlükler neler olabilir? Düşüncelerinizi defterinize yazınız.

Heybeliada Ruhban Okulu

1. İnanç ve İbadet Özgürlüğü

Dinimize göre her insan doğuştan temel hak ve özgürlüklere sahiptir. İnanç ve ibadet özgürlüğü de bunların en önemlilerinden biridir. İslam'a göre bir insanı herhangi bir dine inanmaya zorlamak yasaktır. Zira Kur'an-ı Kerim'de **“Dinde zorlama yoktur, artık hak ile batıl iyice ayrılmıştır...”**¹ buyrulur. Bu ayete göre herhangi bir insanı dinini değiştirmeye zorlamak açık bir şekilde yasaklanmıştır. Allah Teâlâ, **“De ki hakikat Rabb'inizdendir. Artık dileyen inansın, dileyen inkâr etsin...”**² buyurarak insanlara din ve inanç konusunda tam bir özgürlük vermiştir. Bu nedenle hiçbir insanın, başkasının inanç ve ibadet özgürlüğüne müdahale hakkı yoktur.

1 Bakara suresi, 256. ayet.

2 Kehf suresi, 29. ayet.

Bilgi Kutusu

İnanç özgürlüğü, insanın hür iradesiyle herhangi bir dini benimsemesi, ibadet özgürlüğü ise inandığı gibi yaşayabilmesidir. Din ve inanç, insanın vicdanıyla ilgili olup gönüllü bir kabule dayanır. Din ve inanç özgürlüğünü engellemek, insanların hür iradesini yok saymak anlamına gelir.

Değerlendirelim!

“Ey Muhammed! Sen öğüt ver çünkü sen ancak öğüt vericisin. Onların üzerine zorlayıcı değilsin.”

(Gaşiye Suresi, 21-22. ayetler.)

“Eğer inanmayıp yüz çevirirlerse bilsinler ki biz seni onların üzerine bekçi olarak göndermedik. Sana düşen sadece tebliğdir...”

(Şura suresi, 48. ayet.)

“...Peygambere düşen, açık bir şekilde duyurmaktır.”

(Nur suresi, 54. ayet.)

Yukarıdaki ayetleri inanç özgürlüğü açısından değerlendiriniz.

Sevgili Peygamberimiz, İslam'ı insanlara tebliğ ettikten sonra onları vicdanlarıyla baş başa bıraktı. Kendi iradeleriyle iman edenleri din kardeşi olarak kabul etti. İman etmeyenlere herhangi bir olumsuz müdahalede bulunmadı. Farklı din ve inanç mensuplarına değer verdi ve saygı gösterdi. Örneğin bir gün sahabelerle otururken yanlarından bir cenaze geçmişti. Peygamberimiz cenazeyi görünce ayağa kalktı. Bunun üzerine yanındakiler, “Ey Allah'ın Resulü! Bu bir Yahudi cenazesidir.” dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), bütün insanlığa öğüt verici şu sözü söyledi: “O bir insan değil midir?”³

Peygamberimiz'in inanç ve ibadet özgürlüğüne yaklaşımını gösteren örneklerden biri Hicret'ten sonra imzalanan Medine Sözleşmesi'dir. Bu sözleşme, Medine'de yaşayan farklı inanç mensuplarıyla barış içinde bir arada yaşamının kurallarını ortaya koymaktadır. Medine Sözleşmesi aynı zamanda Peygamberimiz'in, farklı din mensuplarının özgürlüklerine gösterdiği saygının bir ifadesidir. Sözleşmenin inanç ve ibadet özgürlüğünü düzenleyen 25. maddesi şöyledir: "...Yahudiler, müminlerle birlikte bir toplulukturlar. Yahudilerin dinleri kendilerine, müminlerin dinleri de kendilerinedir. Buna gerek kendileri gerekse müttetikleri dâhildir."⁴ Bu antlaşmayla Peygamberimiz, Medine'li Müslümanların ve diğer inanç gruplarının istedikleri gibi inanmalarını ve inandıkları gibi yaşamalarını teminat altına aldı.

Peygamberimiz (s.a.v.), Hristiyanların inanç ve ibadet özgürlüğüne de saygı gösterdi ve onlara hoşgörüyle yaklaştı.

Yemen'de yaşayan Necran Hristiyanlarından bir grup Peygamberimiz'le görüşmek amacıyla Medine'ye gelmişti. Hz. Peygamber (s.a.v.) misafirlerini mescitte karşıladı ve onlarla görüş alışverişinde bulundu. Hristiyanlar, Peygamberimizden ibadet yapmak için müsaade istediler. Sevgili Peygamberimiz de onlara izin verdi ve Hristiyanlar da ibadetlerini yerine getirdiler.⁵

Peygamberimiz'in Necranlı Hristiyanlarla yaptığı antlaşma da onun inanç ve ibadet özgürlüğüne verdiği önemi gösteren güzel bir örnektir. Peygamberimiz, bu antlaşmayla Hristiyanların inanç ve ibadet özgürlüğünü tüm yönleriyle teminat altına aldı. Hz. Peygamber'in kendilerine tanıdığı haklardan ve özgürlüklerden memnun kalan Necranlı Hristiyanlardan bir kısmı daha sonra Medine'ye gelerek Müslüman olduklarını bildirdiler.⁶

⁴ Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 1, s. 208.

⁵ Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 1, s. 620.

⁶ İbn Sa'd, Tabakatü'l-Kübra, C 1, s. 358.

Yorumlayalım!

Peygamberimiz'in Necranlı Hristiyanlarla yaptığı antlaşma metninin bir kısmı şöyledir:

“...Burada bulunan bulunmayan bütün Necranlı Hristiyanların canları, malları, inançları ve dinî yaşayışları Allah'ın himayesi ve Hz. Muhammed'in koruması altındadır. Hiçbir piskopos görevli olduğu kilisenin, hiçbir papaz da bulunduğu manastırın dışında bir yere gönderilmeyecektir. Necranlılara verilen ödünç mal veya paradan faiz alınmayacaktır. Onların topraklarına hiçbir askerî birlik ayak basmayacaktır. Onlardan biri alacağını talep ettiğinde diğer insanlarla eşit muamele görecektir. Onlar ne başkalarına haksızlık yapacak ne de haksızlığa uğrayacaklardır. Onlardan kimse başkasının işlediği bir suçtan dolayı cezalandırılmayacaktır. Necranlılar, üzerlerine düşen görevleri yerine getirdikleri ve kimseye zulmetmedikleri müddetçe bu hususlar geçerli olacaktır.”

(Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, C 1, s. 622.)

Yukarıdaki metni, Peygamberimiz'in inanç ve ibadet özgürlüğüne verdiği önem açısından yorumlayınız.

Peygamberimiz'in uygulamalarını örnek alan Müslümanlar, tarih boyunca farklı din ve inanç mensuplarına hoşgörüyle davrandılar. Müslüman idareciler, gayrimüslimlerin inanç ve ibadetlerini özgürce yaşayabilecekleri bir ortam hazırladılar. Örneğin Hz. Ömer, Kudüs'ü fethettiği zaman burada yaşayan Yahudilerin ve Hristiyanların inanç ve ibadet özgürlüğünü teminat altına aldı.⁷ Osmanlı padişahlarından II. Mehmet Konstantin'iyeyi fethederek İstanbul olmasını sağlamış ve bu şehirde yaşayan farklı din mensuplarını dinlerinde serbest bırakmıştır.⁸ Tarih boyunca farklı dinlere ve inançlara mensup insanlar, Müslümanların hâkimiyeti altında barış, adalet ve hoşgörü içinde özgürce yaşadılar.

2. Düşünce ve İfade Özgürlüğü

Düşünce ve ifade özgürlüğü en önemli hak ve özgürlüklerdendir. Düşünmek ve düşündüklerini ifade etmek insanın en önemli özelliğidir. Bu nedenle her insan, doğuştan serbestçe düşünme ve düşündüklerini de sözlü veya yazılı olarak her türlü vasıta ile ifade edebilme hakkına sahiptir.

İslam dini, düşünmeyi teşvik eder ve düşünen kimseleri över. Düşüncelerimizi başkalarıyla paylaşmamızı ister. Düşünmek ve

⁷ Hasan İbrahim Hasan, *İslam Tarihi*, C 1, s. 308.

⁸ Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, Cevdet, Adliye, Nr. 1289.

düşünceleri başkalarıyla paylaşmak insana pek çok yarar sağlar, toplumsal hayatı kolaylaştırır. Din, ilim, kültür, sanat ve felsefe alanında gelişmeye katkı sağlar. Bundan dolayı dinimizde düşünme ve ifade özgürlüğü hem bir hak hem de bir sorumluluk olarak görülür. İstişare, iyiliği emretmek, kötülüğe engel olmak, öğüt vermek, haksızlık karşısında duyarlı olmak Müslümanlar için sadece bir hak değil aynı zamanda bir görevdir. Örneğin bir hadiste Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: *“Allah’a yemin ederim ki siz iyiliği emretmez ve kötülükten sakındırmazsanız, yaptıklarınızın karşılığı olarak Allah sizi (büyük sıkıntılarla) cezalandırır. Sonra toplum olarak onlardan kurtulmak için Allah’a yalvarıp durursunuz ancak duanız kabul olmaz.”*⁹

Peygamberimiz (s.a.v.) düşünce ve ifade özgürlüğüne önem vermiştir. Onun bu özgürlüğe verdiği önemi gösteren en önemli örnek istişare yapma ilkesidir. Peygamberimiz istişare yoluyla çevresindeki insanların sözlerine ve düşüncelerine değer verir ve onların görüşlerini dikkate alırdı. Örneğin sahabelerden Ebu Hureyre (r.a.), Peygamberimiz (s.a.v.) hakkında şöyle buyururdu: *“Ben Allah Resulü’nden daha fazla arkadaşlarıyla istişare eden birini görmedim.”*¹⁰ Sahabeler, sevgili Peygamberimiz’in yanında görüşlerini serbestçe ifade ederlerdi. Kimi zaman onunla farklı düşüncelerine rağmen görüşlerini rahatlıkla açıklarlardı. Peygamberimiz de onların görüşlerini büyük bir saygı ve hoşgörüyle dinlerdi. Örneğin, Bedir Savaşı’nda İslam ordusunun nereye konaklayacağı, Hendek Savaşı öncesinde nasıl bir strateji izleneceği gibi hususlarda sahabelerine danıştı. Onların görüşlerini dinledi ve buna göre karar verdi.¹¹ Peygamberimiz yönetimle ilgili konularda başta Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali olmak üzere sahabelerin ileri gelenleriyle istişare eder, onların görüşlerini de dikkate alarak karar verirdi. Zaman zaman eşi Hz. Aişe’ye de danışan Hz. Peygamber herkesin görüşünü dinler ve onlara değer verirdi.

Empati Yapalım

Huneyn Savaşı dönüşünde Peygamberimiz, ihtiyaç sahiplerine savaşta elde edilen ganimetleri paylaşıyordu. Bu sırada orada bulunanlardan biri ona, “Ey Muhammed! Adil ol!” dedi. Peygamberimiz (s.a.v.), o kişiye *“Ben adil olmazsam kim adil olabilir? Eğer ben adaletli davranmazsam hüsrana uğrarım.”* buyurdu. Peygamberimiz’e yapılan tavra öfkelenen sahabeler, onun üzerine yürümek istediler. Ancak eleştiriyi hoşgörüyle karşılayan Peygamberimiz buna izin vermedi.

(Müslim, Zekât, 142.)

Yukarıda anlatılan olayı siz yaşamış olsaydınız nasıl davranırdınız?

9 Tirmizi, Fiten, 9.

10 Tirmizi, Cihat, 35.

11 İbn Hişam, Siret, C 1, s. 146.

Hız Muhammed (s.a.v.), bir peygamber ve devlet başkanı olarak farklı görüşlere ve eleştiriyeye her zaman açıktı. O, kendisine yönelik eleştirileri sabır ve hoşgörüyü karşıladı. Örneğin Hudeybiye Antlaşması'ndan sonra Müslümanlar hayal kırıklığı ve üzüntü yaşamışlardı. Zira onlar, Kâbe'yi ziyaret etmek ve Mekke'deki yakınlarını görmek için yola çıkmış ancak Mekkelilerin engellemeyle karşılaşmışlardı. Bu şartlar altında Hudeybiye Antlaşması imzalanmıştı. Antlaşmanın Müslümanların aleyhine gözüken maddeler içermesi bu üzüntüyü daha da artırmıştı. Üzülenlerden biri de Hz. Ömer'di. O, Peygamberimiz'e gelerek "Sen Allah'ın Resulü, biz de Müslüman değil miyiz? Onlar da müşrik değil mi?" Peygamberimiz (s.a.v.), "Evet," deyince Hz. Ömer (r.a), "Öyleyse niçin bu zilleti kabul ediyoruz?" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) ise onun bu üzüntüsünü ve sitemini anlayışla karşılayarak "Ben Allah'ın kuluyum ve peygamberiyim. Allah'ın emrine asla karşı gelemem. Allah beni ihmal etmeyecektir." dedi.¹² Görüldüğü gibi Hz. Ömer, düşüncelerini açık yüreklilikle söyleyebilmektedir. Peygamberimiz de onun tepkisini olgunlukla karşılayarak Allah'ın Müslümanlara bir kolaylık sağlayacağını müjdesini vermektedir. Nitekim aradan geçen zaman Peygamberimiz'i haklı çıkardı ve antlaşma şartları Müslümanların lehine döndü.

Peygamberimiz, farklı inanç mensuplarının düşünce ve ifade özgürlüğüne de saygı ve hoşgörüyü yaklaştı. Örneğin Medine'ye kalabalık bir grupla gelen Necranlı Hristiyanlarla Hz. İsa hakkında ilmî tartışmalar yaptı. Onların görüşlerini dinledi ve kendi görüşlerini de onlara güzel bir üslupla anlattı.¹³

Not Edelim!

Peygamberimiz'in düşünce ve ifade hürriyetine verdiği önem Müslümanlara da örnek olmuştur. Örneğin Hz. Ömer'in halifeliği zamanında bir adam ona "Allah'tan kork! Ey müminlerin lideri!" diye bağırdı. Bu sözü duyanlardan biri "Müminlerin liderine nasıl böyle söylersin?" diyerek çıktı. Ancak Hz. Ömer, adama müdahale ederek şöyle dedi: "Bırak söylesin. Bildiklerini söyleyemeyen hayırlı değildir. Bu tür sözleri kabul etmezsek içimizde de hayırlı kimse yok demektir."

(Servet ARMAĞAN, *İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler*, s. 145.)

3. Ekonomik Özgürlük

İnsanın doğuştan sahip olduğu haklardan biri de mülkiyet hakkıdır. Bu nedenle İslam'da mülkiyet, her ferdin en temel hakkı olarak kabul edilmiştir. Peygamberimiz (s.a.v.) de ekonomik hak ve özgürlüklere önem verirdi. Çünkü o, ticaretle uğraşan ve ekonomik hayatın inceliklerini bilen biriydi. Peygamberimiz (s.a.v.) gençliğinde ticaret yapmış ve amcalarıyla beraber ticari yolculuk-

¹² İbn Kayyim El Cevziyye, *Zadu'l-Mead*, C 3, s. 125.

¹³ İbn Hişam, *Siret*, C 2, s. 224-225.

lara çıkmıştı. Ticaretteki başarısı ve dürüstlüğü ile herkes tarafından takdir edilen Peygamberimiz, güvenilir bir tüccar olarak da tanınırdı.

Hız. Hatice, Mekke’de çalışanları aracılığıyla ticaret yapan girişimci bir kadın idi. Peygamberimiz, onunla ortak olarak ticaret yaptı, daha sonra da evlendi. Hız. Hatice evlilik sonrasında da ticari faaliyetlere devam etti.¹⁴ Bu da gösteriyor ki Peygamberimiz kadınların ekonomik hak ve özgürlüklerini kullanmalarının önünü açmıştır.

Peygamberimiz’e göre kadın-erkek her bireyin mülk edinme ve malını harcama özgürlüğü vardır. Örneğin o, Veda Hutbesi’nde *“Ey insanlar! Canlarınız, mallarınız ve namuslarınız dokunulmazdır ve her türlü tecavüzden korunmuştur.”*¹⁵ buyurarak mülkiyet hakkının kutsallığına vurgu yaptı. Sözlerinde ve davranışlarında işçi, işveren ve tüketici haklarını korumayı gaye edindi. İnsanları çalışmaya ve üretmeye teşvik etti. Her bireyin helal yoldan elde ettiği kazancı en hayırlı kazanç olarak niteledi.¹⁶

Not Edelim!

Medine’de ekonomik hayat, Yahudilerin kontrolündeydi. Bu durum serbest rekabetin oluşmasını engelliyor ve zaman zaman haksızlıklara neden oluyordu. Sevgili Peygamberimiz, Medine’ye hicret ettikten sonra iktisadi hayatı geliştirmek, adaleti sağlamak ve ekonomik özgürlükleri korumak amacıyla bazı adımlar attı. Bu amaçla Medine pazarını kurdu. Böylece Medine ekonomisini Yahudilerin tekelinden kurtardı. Serbest piyasa şartlarının oluşmasını sağladı. İktisadi hayatta uyulması gereken bazı kurallar koydu. Bu konuda kontrol ve düzenleme işini kendisi üstlendi. Böylece Medine’de yaşayan herkesin ekonomik hak ve özgürlüklerini korumuş oldu.

(Hüseyin ARSLAN, “Asr-ı Saadette Tüketicinin Korunması”,
Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam, C 5, s. 172.)

Peygamberimiz, ekonomik özgürlüğü gerçekleştirmek için bazı kurallar koymuş ve tavsiyelerde bulunmuştur. Örneğin Peygamberimiz (s.a.v.) tüketicilerin haklarını korudu ve bir kişinin, başkasının alışverişine müdahale ederek onu bozmasını yasakladı. Peygamberimiz (s.a.v.) bu hususta şöyle buyurmuştu: *“Müslüman bir kimse din kardeşinin pazarlığı üzerine pazarlık yapmasın.”*¹⁷ Böylece Hız. Peygamber, insanlar arasında kin, kıskançlık ve düşmanlığın ortaya çıkmasını engellemiş oldu.

¹⁴ Afzalur Rahman, Siret Ansiklopedisi, C 2, s. 275.

¹⁵ Buhârî, İlim, 9.

¹⁶ Buhârî, Büyü, 15.

¹⁷ Müslim, Büyü, 11.

Peygamberimiz tüketicilerin haklarını da korumaya özen gösterirdi. Örneğin satılacak ürün hakkında tüketiciyi tam ve doğru bilgilendirmemizi isteyerek şöyle buyurdu: *“Alışveriş yapanlar bulundukları yerden ayrılmadıkça alışverişi yapıp yapmamakta serbesttirler. Doğru konuşur ve sattıkları malın özelliklerini ortaya koyarlarsa alışverişleri hayırlı ve bereketli olur. Eğer yalan söyler ve mallarının özelliklerini gizlerlerse malın bereketi yok olur.”*¹⁸ Ayrıca Peygamberimiz sattığı malın kusurunu gizleyen bir satıcıya o kusuru müşterilere göstermesini söyledi ve onu şöyle uyardı: *“Bizi aldatan bizden değildir.”*¹⁹

Peygamberimiz çalışanların ekonomik hak ve özgürlüklerine de önem vermiştir. İşverenlerin, işçilerin hakları konusunda titiz olmalarını ister ve *“İşçinin ücretini alın teri kurumadan ödeyiniz.”*²⁰ buyururdu. Hz. Peygamber (s.a.v.) bir başka hadiste de çalışanların emeğini gasp edenleri şöyle uyarır: *“Üç*

*zümre vardır ki kıyamet gününde ben onlarla hesaplaşacağım. Bunlar beni şahit tutarak söz verdikten sonra sözünde durmayanlar, hür bir insanı köleleştirerek satanlar, işçi çalıştırıp ondan yararlandığı hâlde hak ettiği parayı ödemeyenler.”*²¹ Buna göre işverenler, çalıştırdıkları insanların haklarını geciktirmeden ve tam olarak vermelidir.

Peygamberimiz, ölçü ve tartıda adaletli olmayı tavsiye etmiş²² ve ölçü-tartıda hile yapanların insanların haklarını gasp ettikleri için helak olduklarını haber vermiştir.²³

4. Özgürlüğün Sınırları

İnsan, toplumsal bir varlıktır. Toplumsal hayatın düzenli ve uyumlu olması, insanların huzur ve emniyetini sağlar. Bu düzen ve uyumun sağlanabilmesi için de herkesin uyması gereken belirli kuralları vardır. Bu kurallar çerçevesinde bireyler sahip olduğu hakları özgürce kullanabilirler. Ancak bireylerin özgürlüklerini sınırsız kabul etmek toplumsal hayatta karışıklığa neden olabilir. Bu nedenle kişilerin özgürlüklerinin bir sınırı olması gerektiği kabul edilir. Bu sınır ise başkalarının hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmemesi, onlara zarar verilmemesidir. Bu nedenle özgürlük, bir kişinin, haklarını başkalarına zarar vermeden kullanabilmesi olarak tanımlanır.

¹⁸ Nesai, Büyü, 4.

¹⁹ Müslim, İman, 164.

²⁰ İbn Mace, Ruhun, 4.

²¹ Buhârî, İcara, 10.

²² Buhârî, Büyü, 52.

²³ Tirmizi, Büyü, 9.

İslam dini temel hak ve özgürlükleri korumayı gaye edinir. Dinimiz, cinayet, zina, hırsızlık, faiz, rüşvet, yalancı şahitlik ve iftira gibi davranışları haram kabul ederek insanların temel hak ve özgürlüklerini korumuştur. İslam'a göre özgürlüklerin alanı geniştir. Buna göre İslam'da özgürlükleri sınırlayan ölçü, başkalarının özgürlüklerine zarar vermemek ve haramları işlememektir. Bir Müslüman bu ölçülere uyduğu müddetçe sahip olduğu temel hak ve özgürlükleri kullanmakta serbesttir.

Hz. Muhammed (s.a.v.), hak ve özgürlükler konusunda hassastır. O, insanların haklarını kullanırken başkalarına zarar vermelerinin doğru olmadığını ifade ederdi. Örneğin *"Bir Müslümanın başka bir Müslümanı korkutması helal değildir."*²⁴ buyurması onun bu husustaki hassasiyetini gösterir. Buna göre bir kişinin sevincini ve mutluluğunu göstermek için yerleşim merkezlerinde silah kullanarak havaya ateş açması, başkalarının kalbine korku ve endişe salabilir, beklenmeyen kazalara yol açabilir. Bu nedenle bu tür davranışlar başkalarına zarar verdiği için bir hak ve özgürlük olarak kabul edilemez.

Peygamberimiz, seyahat etmeyi bir hak ve özgürlük olarak görür. Bu nedenle *"Seyahat ediniz, sıhhat bulursunuz."*²⁵ buyurarak seyahat etmeyi tavsiye eder. Ona göre; seyahat özgürlüğü, başkalarına zarar verici bir hâle dönüştüğü zaman, kısıtlanabilir. Nitekim Peygamberimiz şöyle buyurur: *"Bir yerde bulaşıcı hastalık görürseniz, oraya girmeyiniz. Bulaşıcı hastalık bulunan bir yerdeyseniz oradan da çıkmayınız."*²⁶ Hz. Peygamber (s.a.v.) burada başka insanların sağlık ve yaşama haklarını koruyabilmek amacıyla seyahat özgürlüğüne geçici bir kısıtlama getirmiş ve o bölgeyi karantina altına almıştır. Bu kısıtlamadaki ölçü, başkalarına zarar vermemektir.

Beyin Fırtınası Yapalım

Sınırsız özgürlük anlayışı toplumsal hayatı nasıl etkiler? Arkadaşlarınızla beyin fırtınası yapınız.

Bilgi Kutusu

İslam toplumunda hak ve özgürlüklerin kullanımı, haramlar işlenmediği ve başkalarının özgürlüklerine zarar verilmediği müddetçe serbest bırakılmıştır. Buna göre tüm hukuk sistemlerinde olduğu gibi İslam'da da kamu düzenini bozacak ve insanların temel haklarına zarar verecek türden kötü davranışları (haramları) açıkça işlemek ve insanları bunları işlemeye teşvik etmek özgürlük olarak değerlendirilmemiştir.

24 Ebu Davut, Edeb, 85.

25 Ahmet bin Hanbel, Müsned, C 2, s. 380.

26 Buhârî, Tıp, 30.

Her insan, konut dokunulmazlığı ve özel yaşamın gizliliği hakkına sahiptir. Peygamberimiz bu hakları korumak için bazı sınırlamalar getirmiştir. Örneğin *“Bir Müslümanın izinsiz olarak bir başkasının evinin içini gözetlemesi helal değildir. Böyle yapan, günah işlemiş olur.”*²⁷ Bu hadise göre başkalarının özel mekânlarını gözetlemek ve oralara izinsiz girmek yasaklanmıştır. Ayrıca başkalarının özel eşyalarını habersizce kullanmak da doğru bir davranış değildir.

Peygamberimiz, düşünce ve ifade hürriyetinin insanların en temel haklarından biri olduğunu kabul ederdi. Ancak insanın konuştuklarının boş ve faydasız şeyler olmamasını öğütlerdi. Örneğin *“...Allah’a ve ahiret gününe iman eden kimse hayır konuşsun ya da sussun.”*²⁸ buyururdu. Ayrıca Peygamberimiz, konuşma hürriyeti adı altında haramların reklamını yapmayı ve insanları günah işlemeye teşvik etmeyi doğru bulmazdı.²⁹

Peygamberimiz’in toplumun genel yararı için zaman zaman özgürlükleri sınırlandırması, kendisinden sonra gelen Müslüman idareciler için örnek oldu. Örneğin Hz. Ali (r.a.), kendisini protesto eden kalabalık bir topluluğa şöyle seslendi: *“Şiddete bulaşıp fesat çıkarmadığınız müddetçe size karşı kuvvet kullanmayız.”*³⁰

Sevgili Peygamberimiz, birçok hadisinde özgürlüklerin Allah’ın koyduğu helaller çerçevesinde kullanılabileceğinin örneklerini vermiştir. O, haramların işlenmesi ve yaygınlaştırılmasını bir özgürlük olarak görmemiştir. Başkalarının haklarına ve özgürlüklerine zarar verecek nitelikte bir özgürlük anlayışının da doğru olmadığını sözleriyle ve davranışlarıyla göstermiştir.³¹

Özgürlükler; şiddete bulaşmadan, başkalarına ve kamu mallarına zarar vermeden kullanılmalıdır.

27 Tirmizi, Salat, 148.

28 Buhârî, Edeb, 31.

29 Buhârî, Edeb, 60; Müslim, Zühd, 52.

30 Servet Armağan, İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler, s. 156.

31 Servet Armağan, İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler, s. 95-155.

Tamamlayalım

- Konuşmak en doğal hakkımızdır ancak başkalarının hatalarını, özel hâllerini her yerde konuşmak o kişileri rencide eder.
- Eleştirmek, tartışmak ifade özgürlüğüdür ancak hakaret etmek ve aşağılamak kişilik haklarına saldırıdır ve suçtur.
- Seyahat özgürlüğü en temel hakkımızdır ancak trafikte aşırı hız yaparak başkalarının canını ve malını tehlikeye atmak doğru değildir.
- Eğlenmek ve müzik dinlemek hakkımızdır ancak
-
- Bir dine inanmamak din ve vicdan özgürlüğüdür ancak
-
- Sağlık ve yaşama hakkı herkes için geçerlidir ancak
-
- Özgürlüklerimizi savunmak en doğal hakkımızdır ancak
-

Yukarıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri örneklerden hareketle tamamlayınız.

Ünitemizi Değerlendirelim

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Peygamberimiz, farklı din ve inanç gruplarına nasıl davranmıştır? Örnek veriniz.
2. Peygamberimiz ekonomik hak ve özgürlükleri korumak amacıyla hangi kuralları koymuştur? Açıklayınız.
3. Peygamberimiz'in düşünce ve ifade özgürlüğüne yaklaşımı hakkında bir örnek veriniz.
4. İslam'a göre özgürlükleri sınırlamanın ölçüsü nedir? Belirtiniz.

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz.

1. Medine Antlaşması hakkında aşağıdakilerden hangisi **söylenemez**?

- A) İnanç ve ibadet özgürlüğü teminat altına alınmıştır.
- B) Dinî grupların hakları ve sorumlulukları belirlenmiştir.
- C) Medine'de barışın ve adaletin sağlanmasına katkıda bulunmuştur.
- D) Müslümanlara özgürlükler konusunda birçok imtiyaz sağlanmıştır.
- E) Yahudilerin inanç ve yaşayışlarına müdahale edilmemiştir.

Huneyn Savaşı dönüşünde Peygamberimiz ganimet dağıtıyordu. Bu sırada orada bulunanlardan biri ona "Ey Muhammed! Adil ol!" dedi. Peygamberimiz (s.a.v.) ona: "*Ben adil olmazsam kim adil olabilir? Eğer ben adaletli davranmazsam hüsrana uğrarım.*" buyurdu. Peygamberimiz'e yapılan bu tavra öfkelenen sahabeler onun üzerine yürümek istediler. Ancak eleştiriye hoşgörüyle karşılayan Peygamberimiz buna izin vermedi.

2. Yukarıdaki metinde verilmek istenen ana fikir aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Eşitlik
- B) Hukukun üstünlüğü
- C) İfade hürriyeti
- D) Ekonomik özgürlük
- E) Yardımlaşma

Necranlı Hristiyanların canları, malları, inançları ve dinî yaşayışları Allah'ın himayesi ve Hz. Muhammed'in koruması altındadır. Hiçbir piskopos görevli olduğu kilisenin, hiçbir papaz da bulunduğu manastırın dışında bir yere gönderilmeyecektir. Onlardan biri alacağını talep ettiğinde eşit muamele görecektir. Onlardan biri, başkasının işlediği bir suçtan dolayı cezalandırılmayacaktır. Necranlılar, üzerlerine düşen görevleri yerine getirdikleri ve zulmetmedikleri müddetçe bu hususlar geçerli olacaktır.

3. Yukarıdaki metinde aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

- A) Yaşama hakkı
- B) Eşitlik
- C) Adalet
- D) Özel hayatın gizliliği
- E) Mülkiyet hakkı

C. Aşağıda cümlelerde boş bırakılan yerleri verilen kelimelerden uygun olanlarıyla doldurunuz.

(özgürlük, hak, gaye, haramlar, sevap)

1. Başkasının müdahale ederek ona zarar vermek doğru değildir.
2. İslam'da özgürlükleri sınırlayan ölçü işlememektir.
3. bir kişinin, haklarını başkalarına zarar vermeden kullanabilmesidir.
4. İslam dini temel hak ve özgürlükleri korumayı edinir.

D. Aşağıdaki bilgilerin doğrularını “D”, yanlışlarını “Y” ile işaretleyiniz.

(...) Bir Müslüman helallere uyduğu ve haramlardan kaçındığı müddetçe sahip olduğu temel hak ve özgürlükleri kullanmakta serbesttir.

(...) Peygamberimiz, özgürlüklere hiçbir sınırlama getirmemiştir.

(...) Peygamberimiz sınırsız bir özgürlük anlayışının doğru olmadığına inanırdı.

(...) Peygamberimiz farklı inanç gruplarının ifade özgürlüğünü kısıtlamıştır.

ÜNİTE

5

KADIN VE ERKEĞE BAKIŞ

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. Kültürümüzde kadına verilen değeri ifade eden iki örnek bulunuz.
2. “Erkek ve kadın bir elmanın iki yarısıdır.” sözünden anladıklarınızı yazınız.
3. Peygamberimiz kadını kristale benzetmiştir. Neden? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
4. Toplumumuzda kadın ile ilgili yaygın olan yanlış inançlara örnekler veriniz.

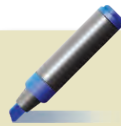
1. Kadının Konumu ve Değeri

Peygamberimiz (s.a.v.) söz ve davranışlarında kadınlara karşı son derece nazik, kibar ve anlayışlı idi. Her zaman kadın haklarını gözetir, onların incitilmesine razı olmazdı. Örneğin sevgili Peygamberimiz, bir gün Veda Haccı için Mekke'ye doğru yola çıkmıştı. Kafilede kadınlar da vardı. Develerin yürüyüş düzenini sağlayan Enceşe adında bir genç, coşkuyla şiir okuyor ve ezgiler söylüyordu. Bu durum, develerin hızlanmasına ve üzerlerindeki hanımların rahatsız olmasına sebep oluyordu. Efendimiz, kadınların rahatsız olmasına neden olan bu olaya, müdahale ederek **“Enceşe! Sakin ol. Kristalleri dikkatli taşı!”**¹ dedi. Her konuda hassas olan Peygamberimiz, bu sözünü kadını kristale benzeterek onun değerine ve ona karşı nasıl dikkatli davranılması gerektiğine işaret ediyordu.

Peygamberimiz (s.a.v.) yaşadığı dönemde insanların kadına olumsuz bakmalarına rağmen her zaman kadının onurunu korudu. Kadını aşağılayanları ve ona karşı şiddete başvuranları uyardı. Peygamber Efendimiz'in hayatı, kadınlara karşı şefkat, merhamet ve anlayış örnekleriyle doludur. Örneğin vahiy geldiğinde heyecanını ilk olarak eşi Hz. Hatice ile paylaştı. Sütannesi Halime'ye hayatı boyunca derin saygı gösterdi. Kızı Fatıma'yı sevgi ve şefkatle bağrına bastı. İnananları **“Sizin en hayırlılarınız eşlerine karşı en iyi davrananınızdır”**² sözünü eşlerine iyi davranmaya çağırdı. Peygamberimiz diğer Müslüman kadınlara da değer verdi, onlara saygı ve nezaket ölçüleri içinde davrandı.

Peygamberimiz, cahiliye toplumunda, hiçbir itibarı ve değeri olmayan kadına yönelik bütün olumsuz anlayışları ortadan kaldırdı. Kadına değer verdi ve onu saygıdeğer bir insan olarak kabul etti. Sevgili Peygamberimiz kadınlara o kadar değer veriyordu ki dönemin bazı kadınları, “Resulullah bize bizden daha hoşgörülü ve merhametli davranıyor.”³ demekten kendilerini alamıyorlardı.

Belirtelim

Peygamberimiz zamanında kadınların mescitlere rahatca gitmesi sizce neyi ifade eder? Belirtiniz.

1 Buhari, Edeb, 111.

2 Tirmizi, Rada, 11.

3 Hâkim, Müstedrek, C 4, s. 71.

Hız. Peygamber döneminde kadınlar istedikleri vakit camiye gider, beş vakit namazı, cuma ve bayram namazlarını camide cemaatle kılarlardı. Nitekim Peygamberimiz bu konuda şöyle buyurdu: *“Kadınları Allah’ın mescitlerinden men etmeyiniz. Sizden mescide gitmek için izin istedikleri zaman onlara izin veriniz.”*⁴ Kadınların da ilim öğrenmesi gerektiğine inanan sevgili Peygamberimiz, İslam’ı öğretmek için haftanın bir gününü onlara ayırırdı. Bu toplantılarda kadınlar, öğrenmek istedikleri şeyleri Peygamberimiz’e rahatlıkla sorabilirlerdi.⁵

Hız. Peygamber zamanında kadınlar sosyal hayatta aktif olarak yer alırlardı. Örneğin toplumsal hayatta, ticaretle uğraşanlar olduğu gibi deri işleyen, dokumacılık yapan, yün eğiren, örgü ören, okuma yazma öğretene, ilaç yapan, hasta tedavi eden, şiir yazan, koku satan... kadınlar da vardı.⁶ Örneğin Rufeide adında bir hemşire Mescid-i Nebi’nin yanına çadırını kurarak hastaları tedavi ederdi. Aynı kadın Hendek Savaşı’nda da yine çadırını savaş alanına yakın bir yere kurarak gelen yaralıları tedavi etmişti.⁷

Peygamberimiz, toplumda kadınların durumunu iyileştirmek için birçok adım attı. Örneğin babası tarafından rızası dışında evlendirilen bir kadının Peygamberimiz’e gelerek şikâyetçi olması üzerine Efendimiz bu nikâhı iptal etti.⁸ Kız çocuklarının diri diri toprağa gömüldüğü bir dönemde, Hız. Peygamber (s.a.v.) *“Her kim ergenlik çağına kadar iki kız çocuğunun bakımını, nafakasını, terbiye ve yetiştirilmesini üzerine alıp gereğini yerine getirirse o kimse kıyamet gününde (parmaklarını birbirine kavuşturarak) benimle böyle beraber olacaktır.”*⁹ buyurarak kız çocuğu yetiştirmeyi özendirirdi. Ayrıca kadınların Peygamberimiz’e önemli ölçüde destekleri oluyordu. Örneğin halasının kızı Ervâ bint Küreyz, Ebu Talib’in hanımı Fatıma, Hız. Abbas’ın hanımı Ümmü’l Fadl, Hız. Peygamber’e zor zamanlarında destek oldular.¹⁰

Sevgili Peygamberimiz hayatı boyunca kadınlara şiddet uygulanmasına karşı mücadele etti. O, kadınlara uygulanan şiddet hakkında şöyle buyururdu: *“Kadınlarını döven erkeklerde hayır*

4 Müslim, Salat, 136-137.

5 Abdurrahman Çetin, Örneklerle Peygamberimiz, s. 343.

6 Abdurrahman Çetin, Örneklerle Peygamberimiz, s. 344.

7 Ahmet Şevki el- Fencuri, İslam’da İlk Hemşire Hanım Sahabi Rufeide, s.7,8.

8 Buhari, Nikâh, 42.

9 Müslim, Birr, 149.

10 İbrahim Sarıçam, Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 345.

yoktur.”¹¹ Hz. Peygamber, bazı kadınların eşlerinin kendilerine şiddet uyguladığı yönündeki şikâyetlerini duyunca öfkelenildi. Ardından eşlerini döven erkekleri şöyle azarladı: *“İçinizden bazılarınız gündüz eşini dövüp de gece aynı yatağı paylaşmaya utanmıyorlar mı?”*¹² Başka bir sözünde ise aile içi anlaşmazlıkların çözümüne katkı sağlamak amacıyla şu tavsiyede bulundu: *“Hiçbir mümin hanımına kin beslemesin. Onun bir huyundan hoşlanmazsa belki başka bir huyundan hoşlanır.”*¹³

Sonuç olarak kadın; bir eş, bir ana, bir evlat ve Allah’ın yarattığı bir kuldur. O, her türlü saygı ve sevgiye layıktır. Onu mağdur etmek, incitmek, her ne sebeple olursa olsun dövmek ne insanlık, ne ahlak ne de dinle bağdaşır. Bundan dolayı Peygamberimiz’i örnek alarak kadın haklarını gözetmeli ve onları incitecek davranışlardan uzak durmalıyız.

2. Erkeğin Konumu ve Değeri

İslam kadın ve erkek arasında bir ayrım yapmaz. Allah karşısındaki sorumluluğu bakımından kadın ve erkek arasında herhangi bir fark gözetmez. Bu durum bir ayette şöyle açıklanır: **“Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, ondan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır.”**¹⁴ Ayetten anlaşıldığı gibi

Tartışalım!

Günümüzün önemli problemlerinden biri haline gelen aile içi şiddetin önlenmesi için ne tür önlemler alınabilir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

11 Muhyiddin Nevevi, Riyazu's-Salihin, C 1, s. 321.

12 Müslim, Cennet, 49.

13 Müslim, Rada, 61.

14 Hucûrat suresi, 13. ayet.

insanların Allah katındaki değerinin ölçüsü cinsiyet ve soy gibi özellikler değil takvadır. Takva ise Allah’a karşı duyulan saygıyı ve sorumluluk bilincini ifade eder.

Sevgili Peygamberimiz her konuda olduğu gibi kadın-erkek ilişkilerinde de bizim için en güzel örnektir. O bir eş ve bir baba olarak evini hiçbir zaman ihmal etmezdi. Eş ve çocuklarına karşı nazik davranır, zaman ayırır, onlarla şakalaşır ve onların mutlu olmalarını sağlardı. Örneğin bir gün yolculuğa çıkarken yanına Hz. Aişe’yi de almıştı. Yolda yürürken Hz. Peygamber (s.a.v.), yanındakilere, *“Siz yürümeye devam edin.”* buyurdu. Sahabeler, bir hayli ilerlediler. Sonra Hz. Peygamber, Aişe’ye, *“Yarışalım mı?”* diye sordu. Hz. Aişe de bu teklifi memnuniyetle kabul etti. İkisi yarıştılar ve yarışı Hz. Aişe kazandı. Yıllar geçtikten sonra yine bir yolculuk sırasında beraber diler. Hz. Peygamber (s.a.v.), eşine, *“Yine yarışalım mı?”* diye sordu. Hz. Aişe bir zamanlar yaptıkları yarışı hatırlayarak teklifi memnuniyetle kabul etti. Yine yarıştılar fakat bu sefer yarışı Hz. Aişe kaybetti. Hz. Peygamber tebessümle, *“Bu, vaktiyle kazandığın müsabakanın rövanşıdır.”* buyurdu.¹⁵

Peygamber Efendimiz bir karar vereceği veya sıkıntıyla karşılaştığı zaman öncelikle bunları ailesiyle paylaşır ve bu konuda eşine danışır. Örneğin Hicret’in altıncı yılında Kâbe’yi ziyaret etmek için Müslümanlarla birlikte Mekke’ye doğru yola çıkan Efendimiz, yolda müşriklerin engellemesiyle karşılaştı. Bazı girişimler sonunda Mekkeli müşriklerle Hudeybiye Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma gereği Peygamberimiz ve Müslümanlar Kâbe’yi ziyaret edemedi Medine’ye geri dönmek zorunda kalmışlardı. Antlaşma esnasında müşriklerin tavırları, antlaşma maddelerinin Müslümanların aleyhine gözükmesi ve Mekke’den kaçan esirlerin müşriklere teslim edilmesi gibi hususlar sahabeyi üzmüştü. Antlaşmanın imzalanmasından sonra Resulullah (s.a.v) ashabına, *“Haydi, artık kurbanlarınızı kesiniz, sonra tıraş olup ihramdan çıkınız,”* dediği hâlde sahabeler biraz ağırdan aldı. Hz. Peygamber (s.a.v.), ashabının bu davranışına üzülmek eşini Ümmü Seleme’nin yanına gitti. Ümmü Seleme (r.a): *“Üzülme, Ya Resulallah! Onlar üzüntülerinden böyle davranıyorlar. Siz kendi kurbanınızı kesin ve tıraşınız olun. Onlar size uyacaklardır.”* dedi. Peygamberimiz, eşinin bu tavsiyesine uydu ve kurbanını kesip tıraş oldu. Bu durumu gören sahabeler de kısa bir süre sonra kurbanlarını keserek tıraş olmaya başladı.¹⁶ Peygamberimiz böyle kritik bir süreçte eşinin görüşüyle hareket etti ve bu huzursuzluk da böylece sona erdi.

¹⁵ Ebu Davut, Cihad, 61.

¹⁶ Taberi, Tarih-i Taberi, C 2, s. 280.

Hız. Peygamber (s.a.v.) insanları olduğu gibi kabul eder ve onların mizaçlarına göre davranırđı. Bir davranışđı beğenmese bile onu sabır ve hoşgörüyü karşıladı.¹⁷ Önce insanların kalplerini kazanır, sonra da hataları düzeltmeye çalışırđı. Çünkü kalp fethedildikten sonra kişilerde değişimin kendiliğinden olacağını biliyordu. Bu nedenle sevgili Peygamberimiz, eşlerini Allah'ın bir emaneti olarak görür ve onlara karşı asla kırıcı davranmazdı.¹⁸ Üzüntülü olan eşlerini teselli ederdi. Örneğın bir defasında sinirlenen eşi Hz. Hafsa'nın öfkeli hâli karşısında gücenmiş ancak sabırlı davranmıştı.¹⁹ Diğer taraftan kendisine "Yahudi kızı" şeklinde hitap edilmesinden incinen Hz. Safiye'yi şöyle teselli etmişti: *"Sen peygamber soyundan geliyorsun. Amcan peygamberdi ve sen de şu an bir peygamber eşisin. Sana bunu diyenler hangi konuda sana karşı övünüyorlar?"*²⁰

Sevgili Peygamberimiz, *"Dikkat edin! Sizin hanımlarınız üzerinde hakkınız olduğu gibi hanımlarınızın da sizin üzerinizde hakları vardır."*²¹ buyurarak eşlerin birbirleri üzerinde hakkı olduğuna dikkat çekti. Kendisine gelerek eşlerine nasıl davranmaları gerektiğini soranlara Efendimiz, *"Yediklerinizden onlara da yedin, giydiklerinizden onlara da giydirin, onları dövmeyin ve kötülemeyin."*²² buyurdu.

Peygamberimiz eşlerine karşı son derece vefalı davranırđı. Örneğın eşi Hz. Hatice'ye olan sevgi ve saygısını her zaman dile getirirdi. Hatta Hz. Hatice vefat ettikten sonra bile onun kendisine verdiği desteğı, gösterdiği yakın dostluğu ve fedakârlığı sürekli hatırlayarak onu hayırla yâd ederdi.²³

Sevgili Peygamberimiz eşlerini incitmemeye çalışır, onlara karşı son derece hassas davranırđı. Örneğın geceleri namaz kılariken kible tarafında uyuyan Hz. Aişe'yi rahatsız edip uyandırmamak için özen gösterirdi.²⁴ Özel durumlarında eşini yalnız bırakmayacak kadar anlayışlı,²⁵ üzüldüğünde onu teselli edecek kadar dosttu.²⁶ Eşi Hz. Aişe'yi bir gösteriye götürmüş ve onun hoşuna gittiğini görünce gösteriyi sonuna kadar izlemişlerdi.²⁷ Bir şey yerken, içerken önce Hz. Aişe'nin içmesini veya yemesini isterdi.²⁸ Eşinin güzel huylarını dile getirmekten ve onları takdir etmekten geri durmazdı.²⁹

17 Buhari, Nikâh, 108.

18 Müslim, Fedail, 79.

19 Buhari, Libas, 31; Müslim, Talak, 34.

20 İbn Abdî'l Ber, el- İstiab, C 4, s. 339.

21 Tirmizi, Rada, 11.

22 Ebu Davut, Nikâh, 40, 41.

23 Buhari, Menakıbü'l-Ensar, 20.

24 Ahmet bin Hanbel, Müsned, C 6 s. 148.

25 Müslim, Hayız, 15.

26 Buhari, Hayız, 1.

27 Buhari, Nikâh, 83.

28 Müslim, Hayız, 14.

29 Müslim, Fedail, 71,89.

Peygamberimiz (s.a.v.) bir baba olarak çocuklarına karşı derin bir muhabbet beslerdi. Onlarla beraber olduğu zaman mutlu olurdu. Onlarla üzümler ve ağlardı. Örneğin oğlu İbrahim'in doğum haberine çok sevindi. Bu müjdeyi kendisine ulaştıran Ebu Rafi adlı sahabeye hediyeler verdi. İbrahim henüz bir buçuk yaşında vefat ettiği zaman Peygamberimiz (s.a.v.) üzüntüsünden gözyaşlarına hâkim olamadı. Bunun üzerine orada bulunan Abdurrahman bin Avf (r.a.), "sen de mi ağlıyorsun ey Allah'ın Resulü?" diye sorunca Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle cevap verdi: *"Ey Abdurrahman! Bu, Allah'ın insanların kalbine koyduğu bir merhamettir! Göz yaşarır, kalp hüzünlenir ancak bu dil Rabb'imizin razı olmayacağı bir sözü söylemez. Ey İbrahim! Senin ayrılmandan dolayı bizler çok üzgünüz!"*³⁰

Sevgili Peygamberimiz, çocuklarıyla her zaman ilgilenirdi. Onların mutlu bir insan ve Allah'a iyi bir kul olmaları için çocuklarına tavsiyelerde bulunurdu. Örneğin kızı Fatıma'yı evlendirdikten sonra altı ay boyunca sabahları onun evine uğrar ve kızıyla damadını, "Ey hane halkı! Haydin namaza!" diyerek sabah namazına uyandırır. Ardından da **"...Ey ehlibeyt, şüphesiz Allah sizi kötülüklerden arındırıp tertemiz yapmak ister."**³¹ ayetini okurdu.³²

Peygamber Efendimiz ne zaman seferden dönse önce kızı Hz. Fatıma'nın evine uğrayıp onun hâl ve hatırını sorardı. Sefere çıkarken de en son onunla vedalaşır. Kızı, yanına geldiğinde çok sevinir, ayağa kalkar, kızının elini tutarak alnından öpüp yanına oturturdu. Ailesine bu derece sevgiyle bağlı olan sevgili Peygamberimiz, Müslümanlara da şu hatırlatmada bulunurdu: *"Müminlerin iman bakımından en mükemmel olanı, onların ahlak bakımından en güzel olanıdır. Onların en hayırlıları da aile fertlerine karşı hayırlı davranandır."*³³

Sevgili Peygamberimiz bir erkek olarak sevgi, fedakârlık, şefkat ve merhamet gibi ahlaki ilkelere önem verirdi. Eş ve çocuklarını takdir eder, zaman zaman onlarla şakalaşır. Aynı şekilde aile fertlerine karşı, güler yüzlü, samimi, uzlaşmacı, hoşgörülü, adaletli, ölçülü, nezaketli ve sorumlu davranırdı. Bu yönüyle Peygamber Efendimiz, aile içi ilişkilerde sorun yaşayan günümüz insanları için güzel bir örnektir. Onu tanımak ve onun gibi bir insan olmaya çalışmak bize birçok güzel değer kazandırır.

3. Kadın ve Erkek Eşitliği

Arap toplumunda İslam'dan önce kadın hor görülüyor, eziliyor ve sömürülüyordu. Bu dönemde kadın, birçok haktan mahrumdu. Örneğin kadının mirasçı olması şöyle dursun, kendisi bir nevi miras malı gibi görülüyordu.³⁴

Kur'an, kadını ve erkeği eşit haklara sahip insanlar olarak kabul etti. Ayrıca kadına değer verdi ve ona saygınlık kazandırdı. Nitekim Allah (c.c.), Kur'an-ı Kerim'de bazı örnek kadınlardan övgü-

30 Buhari, Cenaiz, 44.

31 Ahzâb suresi, 33. ayet.

32 Tirmizi, Tefsiru'l-Kur'an, Sure, 7.

33 Ahmet bin Hanbel, Müsned, C 2, s. 250.

34 Buhari, Tefsir, Sure-i Âl-i İmran, 6.

le bahseder. Örneğin insanlığın an-nesi olarak Hz. Havva'yı, iman ve sabır örneği olarak da Hz. Asiye'yi anlatır. Ayrıca Hz. Meryem'in iffetli kişiliğinden, Hz. Hacer'in bağlılık ve teslimiyetinden övgüyle bahse-der.

Allah her şeyi çift yaratmıştır. İn-sanlar da erkek ve kadın olarak çift yaratılmıştır. Kadın ve erkek birbiri-nin destekçisi ve tamamlayıcısıdır. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.),

kadın ve erkeği *“bir bütünü tamamlayan iki eşit parça”*³⁵ olarak tanımlar. Bu iki yarıdan hangisinin daha değerli olduğunu tartışmak doğru bir bakış açısı değildir. Ayrıca kadın ve erkek birbirinin koruyucusudur. Bu durum Kur'an'da şöyle belirtilir. **“...Onlar sizin için birer elbise, siz de onlar için birer elbisesiniz...”**³⁶

Peygamberimiz erkeklerin yanı sıra kadınlardan da biat alarak kadın erkek ayrımına gitmedi. Habeşistana hicrette kadın ve erkeklere birlikte izin verdi. Gerekğinde kadınlar da erkeklerle birlikte savaşa katıldılar. Bunun yanında kadınlar; vakit, cuma ve bayram namazlarını cemaatle mescitte kılabiliyordu.³⁷

İslam'da insan olarak kadın ve erkek arasında bir ayrım yoktur. Kadın ve erkek bütün insanlar, Allah'ın kuludur. Kadın ve erkek inanç, ibadet, ahlak, doğruluk, tevazu, sabır, yardım, namusunu koruma, Allah'ı anma hususlarında eşit kabul edilir.³⁸ Nitekim Allah, **“Mümin olarak erkek veya kadın, her kim salih ameller işlerse işte onlar cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar.”**³⁹ buyurur.

Peygamber Efendimiz'e göre kadın, erkeklerle aynı temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Kadının da hayatı, şerefi, namusu ve haysiyeti dokunulmazdır. Onun da din ve vicdan hürriyeti, evlenme, çocuk sahibi olma, tasarrufta bulunma, öğrenim, şahitlik, miras gibi birçok hakkı vardır. Ayrıca dini, akli, nesli, nefsi ve malı koruma gibi dinin hedefi olan hususlarda da kadın-erkek ayrımı yoktur.

Yazalım

Peygamberimiz'in kadınlara verdiği önemi gösteren hadislerden yola çıkarak bir kompozisyon yazınız.

35 Ebu Davut, Taharet, 94.

36 Bakara suresi, 187. ayet.

37 İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s.345.

38 Ahzâb suresi, 35. ayet.

39 Nisâ suresi, 124. ayet.

4. Kadın ve Erkek İlişkileri

Hiz. Peygamber (s.a.v.) kadın-erkek ilişkileri hususunda bizim için örnek bir kişiliğe sahiptir. O, kadınlarla meşru ölçüler içinde görüşür ve onlarla konuşurdu. Kadınlar, ona çekinmeden sorularını sorar, sıkıntılarını ve şikâyetlerini anlatırlardı. Örneğin bir gün Esmâ adında bir kadın, Peygamberimiz'in huzuruna gelerek şunları söylemişti: "Ey Allah'ın elçisi! Ben, sana kadınlar adına geliyorum. Allah, seni kadın-erkek herkese elçi olarak gönderdi. Biz kadınlar da sana iman ettik. Bizler, evimizle meşgul oluyor, çocuklarımızı büyütüyoruz. Bizler evlerde kapalı kaldık. Siz erkekler ise cemaate çıkıyor, cuma kılıyor, hasta ziyaret ediyor, cenazeye katılıyor, hac yapıyor ve cihat ediyorsunuz. Bundan dolayı siz bizden faziletlisiniz. Biz ise siz bu işleri yaparken mallarınızı koruyor, elbiselerinizi dikeyor, çocuklarınızı terbiye ediyoruz. Ecir ve hayırda biz de size ortak mıyız?" Peygamberimiz, kadının bu sözlerini memnuniyetle karşılayıp takdir etti ve arkadaşlarına dönerek "Siz din konusunda bundan daha güzel konuşup derdini söyleyen bir kadın gördünüz mü?" dedi. Ardından da Hiz. Esmâ'ya şöyle dedi: "Şimdi söyleyeceklerimi iyi anla ve seni buraya gönderen hanımlara da iyice anlat. Siz kadınlar bu yaptıklarınızla erkekler için saydığınız şeylerin hepsine ortaksınız."⁴⁰

Hiz. Peygamber kadınlara karşı sevgi, şefkat ve merhametli davranırdı. O, bu konuda insanları şöyle uyarırdı: "...İnsanlar! Kadınların haklarını gözetmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları, Allah'ın bir emaneti olarak aldınız, onların namuslarını ve iffetlerini Allah adına söz vererek helal edindiniz..."⁴¹

Açıklayalım!

"İlim öğrenmek, her Müslüman kadın ve erkeğe farzdır."

(İbn Mace, Mukaddime, 17.)

Yukarıdaki hadisi Peygamberimiz'in kadına verdiği değeri dikkate alarak açıklayınız.

Not Edelim!

Hiz. Peygamber (s.a.v.), kadın-erkek ilişkilerinde helal-haram ölçülerine uyardı. O, Kur'an-ı Kerim'deki "**Mümin erkeklere, gözlerini haramdan sakınmalarını söyle...**" (Nûr suresi, 30. ayet.) ve "**Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini haramdan sakınsınlar...**" (Nûr suresi, 31. ayet.) emrini ölçü alırdı. Bu nedenle peygamberimiz birbirine nikâh düşen erkeklerin ve kadınların birbirlerinin mahrem yerlerine bakmalarını yasaklamıştı. Örneğin hac sırasında genç bir kadın soru sormak üzere Hiz. Peygamber'in yanına gelmişti. Bu sırada amcasının oğlu Fadl bin Abbas da oradaydı. Fadl'in kadına uzunca baktığını gören Peygamberimiz, eliyle onun başını öbür yana çevirdi. Hiz. Abbas bunun nedenini sorunca Hiz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "**Bir genç erkek ve bir genç kadının bu durumunu görünce şeytanın onları kışkırtmayacağından emin olamadım.**"

(Tirmizi, Hac, 54.)

40 İbn Sa'd, Tabakatü'l-Kübra, C 8, s. 319-320.

41 Heyet, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C 1, s. 544.

Hız. Peygamber, kadınları taltif eder ve onurlandırırđı. Örneğın Esmâ binti Umeys İslâm'ın ilk yıllarında Habeşistan'a hicret etmişti. Hayber Seferi sırasında Medine'ye döndü. Bir gün Esmâ, Peygamberimiz'in eşi Hafsa'yı görmeye geldi. Orada bulunan Ömer, Esmâ'yı görünce Hafsa'ya, "Bu kadın kimdir?" diye sordu. Hafsa, "Umeys'in kızı Esmâ'dır." diyerek onu tanıttı. Ömer, Esmâ'ya, "Medine'ye hicret faziletinden mahrum kaldınız, biz sizi geçtik! Biz Resulullah'a sizden daha yakın bulunuyoruz!" dedi. Bunun üzerine sinirlenen Esmâ, "Biz evimizden uzaklarda bize eziyet eden Habeşliler arasında, hayatımızdan endişe ederken siz, açları doyuran ve koruyan Resulullah'ın yanındaydınız." diyerek ona cevap verdi. Bu sırada Hız. Peygamber çıkageldi. Esmâ, Ömer'in söylediklerini Allah Resulü'ne anlattı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), **"Ömer ve arkadaşları yalnız bir defa hicret ettiler oysa siz iki kere hicret ettiniz."**⁴² buyurarak Hız. Esmâ'yı onurlandırdı.

Peygamberimiz herkese olduğı gibi kadınlara karşı da hoşgörölü davranırdı. Bir gün, Peygamberimiz'in akrabalarından birçok kadın onun etrafına oturmuş, yüksek sesle konuşuyorlardı. Hız. Ömer içeri girince hepsi toparlandı. Peygamberimiz bu duruma güldü. Hız. Ömer, "Ey Allah'ın Resulü! Allah senin yüzünü hep güldürsün. Gülüşünüzün sebebi nedir?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.), **"Ömer'in sesini duyan korkudan saklanıyor."** dedi. Hız. Ömer, kadınları kastederek, "Benden değil Resulullah'tan korkun." dedi. Bunun üzerine kadınlar, "Sen Resulullah'tan daha hiddetlisin."⁴³ dediler.

Bir bayram günü Peygamberimiz, Hız. Aişe'nin evinde yüzünü örtmüş uyuyordu. Bayram olduğı için küçük kızlar şarkı söylüyordu. Eve gelen Ebu Bekir, şarkı söyleyen kızlara susmalarını söyledi. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.) uyandı ve **"Bırak şarkılarını söylesinler, bugün onlara bayramdır."**⁴⁴ diyerek kızların eğlenmesine müsaade etti.

Sonuç olarak sevgili Peygamberimiz kadın erkek ilişkilerini Kuran'a göre düzenlemiş, kendisi ona göre yaşamış ve bizlere de yaşantısıyla örnek olmuştur.

42 Müslim, Fedailu's-Sahabe, 169.

43 Afzalur Rahman, Siret Ansiklopedisi, C 1, s. 46, 47.

44 Nesai, Salatu'l-İdeyn, 36.

Ünitemizi Değerlendirelim

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Peygamberimiz kadınlara karşı nasıl davranmıştır? Örneklerle açıklayınız.
2. Erkeğin toplumdaki konumunu ve sorumluluklarını açıklayınız.
3. İnsan olma bakımından kadın ve erkek arasında fark var mıdır? Anlatınız.
4. Kadın-erkek ilişkileriyle ilgili Peygamberimiz'in tavsiyelerinden iki örnek yazınız.

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz.

1. Aşağıdaki bilgilerden hangisi **yanlıştır**?

- A) Peygamberimiz kadınlara karşı hoşgörülü davranmıştır.
- B) Peygamberimiz eşlerin birbirlerine iyi davranmasını istemiştir.
- C) Peygamberimiz ilim öğrenmeleri konusunda erkekleri daha fazla teşvik etmiştir.
- D) Peygamberimiz'e kadınlar rahatlıkla soru sorabilirdi.
- E) Peygamberimiz kız çocuğunun hor görüldüğü bir dönemde kız evlatlarından övgüyle bahsetmiştir.

2. Aşağıdaki ifadelerden hangileri doğrudur?

- I. Kadın ve erkeğin yaratılışı farklıdır.
- II. Kadın ve erkek aynı özden yaratılmıştır.
- III. Kadın ve erkeğin Allah katında sorumluluğu aynıdır.
- IV. Kadın ve erkek her yönden eşittir.

- A) I-II B) II-III C) III-IV D) I-III E) I-IV

“...İnsanlar! Kadınların haklarını gözetmenizi ve bu hususta Allah’tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları, Allah’ın bir emaneti olarak aldınız, onların namuslarını ve iffetlerini Allah adına söz vererek helal edindiniz...”

3. Aşağıdakilerden hangisi yukarıdaki hadisten çıkartılan bir sonuç **değildir**?

- A) Kadın haklarına riayet edilmelidir.
- B) Allah’a karşı gelmekten sakınılmalıdır.
- C) Kadınlar Allah’ın emanetidir.
- D) Evlilikte kadın ve erkeğin rızası şarttır.
- E) Kadınlar ve erkekler nikâhla birbirlerine helal olurlar.

4. İslam'a göre aşağıdakilerden hangileri doğrudur?

- I. İslam, kadınların haklarını garanti altına almıştır.
- II. İslam kadına sadece annelik rolünü layık görür.
- III. İslam, kadın ve erkeği her konuda birbirinden ayırır.
- IV. İslam, kadına saygı göstermeyi tavsiye eder.

A) I-II B) II-III-IV C) I-III-IV D) II-III E) I-IV

C. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri verilen kelimelerden uygun olanları ile doldurunuz.

(Allah, elbise, imam, kadın, mümin)

1. Hiçbir hanımına kin beslemesin.
2. Siz Allah'ın emaneti olarak aldınız.
3. Kadınları mescitlerinden men etmeyiniz.
4. Kadınlar sizin için birer siz de onlar için birer elbisesiniz.

D. Aşağıdaki bilgilerin doğrularını “D” yanlışlarını “Y” ile işaretleyiniz.

- (...) Peygamberimiz kadınların camiye cemaate katılmasını yasaklamıştır.
- (...) Kur'an'da örnek kadınlardan övgüyle bahsedilir.
- (...) Cahiliyye döneminde kadınlara değer verilirdi.
- (...) “Saçı uzun olanın akli kısa olur.” sözü doğru değildir.

ÜNİTE 6

YÖNETİM ANLAYIŞI

ÜNİTEMİZE HAZIRLANALIM

1. “Adalet, liyakat ve şura” kavramlarının anlamlarını sözlükten bulunuz.
2. Sizce bir yöneticide hangi özellikler bulunmalıdır? Belirtiniz.
3. Bir ülkede huzurun ve düzenin sağlanabilmesi için yönetilenlere ne gibi görevler düşmektedir? Büyüklerinizle konuşunuz.
4. Peygamberlerin birçoğunun aynı zamanda devlet başkanı olması sizce ne anlam ifade etmektedir?

1. Yöneticinin Özellikleri

Yüce Allah, peygamberlerini içinde yaşadıkları topluma doğru yolu göstermekle görevlendirmiştir. Bu nedenle birçok peygamber aynı zamanda yönetici olarak görev yapmıştır. Hz. Süleyman, Hz. Davut, Hz. Yusuf ve son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v) bunlardan bazılarıdır. Yüce Allah, bir ayette Müslüman bir yöneticinin nasıl olması gerektiğini şöyle açıklar: **“O müminler öyle kimselerdir ki eğer kendilerine yeryüzünde bir iktidar verirse namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler, marufu (iyi ve güzel olan şeyleri) emrederler, münkerden (kötü ve çirkin olan şeylerden) vazgeçirmeye çalışırlar...”**¹ Bu ayete göre Müslüman yöneticinin görevi yeryüzünde iyiliği, güzelliği, barışı ve refahı yaymak; kötü ve çirkin olan şeylere karşı mücadele etmektir. Ayette Müslüman yöneticilerin namaz kılmaları ve zekât vermelerinden de bahsediliyor. Çünkü namaz insana böylesi büyük bir amacı gerçekleştirebilmek için gerekli iç donanımı kazandırır. Zekât da insanlar arasında gönül köprüleri inşa eder.

Hz. Muhammed (s.a.v) her konuda olduğu gibi bir yönetici olarak da insanlık için eşsiz bir örnektir. O, bir yönetici olarak zamanını Rabb'i, devleti ve özel hayatı için üçe ayırmıştı. Devlet işlerinin çok yoğun olduğu durumlarda özel hayatından fedakârlık ediyor ancak ibadetlerini asla aksatmıyordu. Onun bu hassasiyeti Müslüman yöneticiler için çok önemli bir mesaj içermektedir. O mesaj da şudur: Müslüman bir yönetici hiçbir zaman Rabb'iyle bağını koparmamalıdır. Çünkü kendisini Allah'a karşı sorumlu hissetmeyen bir kimse, iyi bir yönetici olamaz.

Hz. Peygamber'in kurduğu yönetim adaletli bir hukuka dayanmaktaydı. Örneğin

Peygamberimiz, 622 senesinde Medine'ye hicret ettikten sonra kendi liderliğinde bir devlet kurdu. Medine İslam Devleti'nin anayasası olarak kabul edilen ve 52 maddeden oluşan Medine Sözleşmesi'ni imzaladı. Sevgili Peygamberimiz'in yöneticilik anlayışının dayandığı esasları Medine Sözleşmesi'nde görmek mümkündür.² Bu antlaşmayla şehirde yaşayan farklı inanç gruplarının hakları ve özgürlükleri teminat altına alındı. Temel hak ve özgürlüklerin hukuki olarak garanti altına alınması Peygamberimiz'in yönetim bilimine yapmış olduğu önemli bir katkıdır.³

1 Hac suresi, 41. ayet.

2 Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 1, s. 206-210.

3 Afzalur Rahman, Siret Ansiklopedisi, C1, s. 353.

Değerlendirelim!

Medine Sözleşmesi'nin Bazı Maddeleri Şunlardır:

- Müslümanlarla Yahudiler, barış içinde yaşayacaklar.
- Yahudiler kendi dinlerinde serbest kalacaklar.
- Dışarıdan bir saldırı olursa Medine birlikte savunulacak.
- Müslümanlarla Yahudiler arasında bir anlaşmazlık çıkarsa Hz. Muhammed hakem kabul edilecek.
- İki taraftan biri, üçüncü bir tarafla savaşırsa taraflar birbirine yardımcı olacaklar.

(Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, C 1, s. 206-210.)

Yukarıdaki maddeleri Peygamberimiz'in yönetim anlayışı açısından değerlendiriniz.

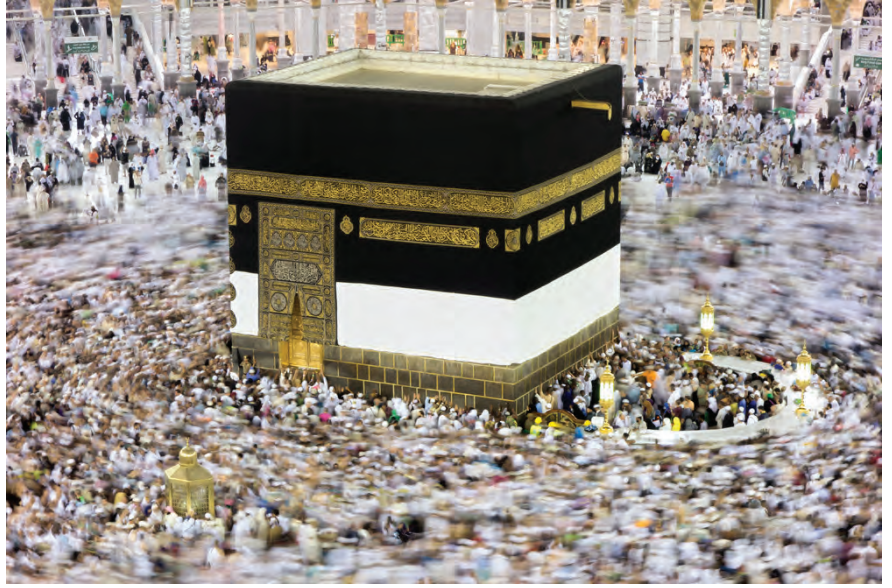
Peygamberimiz, halkın yönetime katılımını önemserdi. Bu nedenle yönetimindeki insanlardan biat alırdı. Biat, halkın yöneticisine bağlılığını bildirmesi ve hukuktan ayrılmadığı sürece itaat edeceğine dair söz vermesidir. Sevgili Peygamberimiz, kendisine bağlılık sözü verenlere her zaman değer verdi. Birçok toplumsal konuyu onlarla istişare etti ve karara bağladı. O, halkla iç içe yaşadı ve onlara hizmet etmeyi bir ibadet olarak gördü. Örneğin Adiy bin Hatim, Müslüman olmadan önce Medine'ye gelmişti.

Hz. Peygamber'in, yanındaki insanlara ve çocuklara nasıl davrandığını görünce onda İran ve Bizans krallarında bulunmayan bazı özellikler olduğunu fark etti. Adiy, Peygamberimiz'in yolda yaşlı bir kadını uzun müddet dinlediğine şahit oldu. "Bir devlet başkanı nasıl olur da yaşlı bir kadını uzun müddet dinler?" diye düşündü ve bu durumu şaşkınlıkla karşıladı. Daha sonra Peygamberimiz'in evine gitti. Hz. Peygamber, oturması için minderini ona verdi ve kendisi yere oturdu. Bu davranış karşısında çok etkilenen Adiy bin Hatim, "Vallahi bu bir kral değildir." diyerek Müslüman oldu.⁴

⁴ İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 270.

İslam dini adaletli olmayı emreder. Dinimize göre adalet, yöneticilerin uymaları gereken en önemli kuraldır. Kur'an-ı Kerim'de Nahl suresinin, 90. ayetinde şöyle buyrulur: **“Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder; çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt verir.”** Sevgili Peygamberimiz de adaleti, yönetimin ilk kuralı olarak gördü. İnanç, renk ve ırk ayrımı gözetmeden tüm insanlara adaletli davrandı. Hukuk karşısında tüm insanları eşit kabul etti. Örneğin bir gün Mekke'nin en seçkin ailesi olan Kureyş kabilesine mensup biri hırsızlık yapmıştı. Peygamberimiz'in de mensubu olduğu Kureyş kabilesinin ileri gelenleri, suçlunun ceza almamasını istiyorlardı. Bunu sağlamak için Resulullahın çok sevdiği Üsame bin Zeyd'i araya koydular. Ondan suçlunun cezalandırılmaması için Peygamberimizden ricada bulunmasını istediler. Durumu öğrenen Allah'ın Resülü öfkelenildi ve onlara şöyle cevap verdi: *“Sizden öncekiler işte bu yüzden helak olmuştur. Onlar kanunları fakirlere uygular, zenginleri ise affederlerdi. Allah'a yemin olsun ki kızım Fatıma dahi hırsızlık yapsaydı ona ceza verirdim.”*⁵

Peygamberimiz'in yönetim ilkelerinden biri de emaneti ehline teslim etmektir. Sevgili Peygamberimiz bu konuda çok titiz davranır ve hak etmeyen kimseleri devlet işlerinde görevlendirmezdi. Örneğin Hz. Peygamber, Mekke'yi fethedince şehrin yönetimiyle ilgili bazı görevleri yeniden düzenledi. **“Allah size, mutlaka emanetleri ehil olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder...”**⁶ ayeti inince bu görevi daha önce yapan ve bu konuda tecrübe sahibi olan biri Osman bin Talha'ya verdi.⁷

Peygamberimiz'in yönetim ilkelerinden biri de istişare idi. Hz. Peygamber, Yüce Allah'ın **“İşleri onlarla istişare et. Karar verdin mi de artık Allah'a güven. Allah, kendisine güvenenleri sever.”**⁸ emrine uyarak aldığı kararlarda etrafındaki insanların görüşlerine başvururdu. Örneğin Efendimiz (s.a.v) Bedir Savaşı'ndan önce sahabeleriyle istişare etti. Askerî taktikleri belirlerken onların görüşlerini de dikkate aldı.

5 Buhârî, Hudud, 11.

6 Nisâ suresi, 58. ayet.

7 Müslim, Hac, 390.

8 Âl-i İmrân suresi, 159. ayet.

BİLGİ KUTUSU

“Eğer Hz. Muhammed’de ileri görüşlülük, devlet adamlığı, idarecilik yetenekleri, onun Allah’a inancı ve güveni olmasaydı insanlık tarihinin önemli bir bölümü yazılmamış olacaktı.”

(Montgomery WATT, *Peygamber ve Devlet Adamı Hz Muhammed*, s. 247.)

“Hz. Muhammed, idareciliğinin yanında ruhsal yeteneklere de sahipti. İkisini genellikle aynı insanda bulamazsınız. O, tüm dindar insanların iyi ve adil bir toplum oluşturmaktan sorumlu olduğuna kesinlikle inanıyordu...”

(Karen ARMSTRONG, *Hiz. Muhammed*, s. 69.)

Peygamberimiz’in yönetim ilkelerinden bir diğeri de halkın eğitime önem vermektir. Hz. Peygamber, bu amaçla Medine’deki mescidini bir eğitim-öğretim merkezi olarak kullandı. Suffa adı verilen merkezde dinî ve dünyevi bilgiler öğretiliyordu. Peygamberimiz eğitici ve yönetici olarak atayacağı kimseleri özellikle bu merkezde yetişenler arasından seçerdi. Peygamberimiz bu çalışmalarla bedevi insanlardan medeni bir toplum inşa etti. Hz. Peygamber’in yönetim anlayışını örnek alan Müslümanlar da yönetim, hukuk, bilim, sanat, felsefe ve kültür gibi alanlarda insanlık tarihinin en özgün medeniyetlerinden birini, İslam medeniyetini kurdular.

Sevgili Peygamberimiz’in yöneticilik özelliklerinden biri de sosyal adalete verdiği önemdir. O, peygamberlik görevine başladığı ilk günlerden beri toplumdaki sosyo-ekonomik adaletsizliğe karşı mücadele etti. Medine devletinin hedeflerinden birini de toplumda sosyal adaleti sağlamak olarak belirledi. Onun yönetiminde yoksullar ve kimsesizler daima gözetildi. Hiç kimse dilenmeye ya da açlıktan ölmeye terk edilmedi. Hz. Peygamber, zenginlerin zekâtlarını devlet eliyle toplayarak yoksullara dağıttı. Bunların yanı sıra ihtiyaç sahiplerine yardım etmeyi, sadaka vermeyi ve dayanışmayı teşvik etti. Birbirini seven, birbiriyle paylaşan bir toplum oluşturdu.

Peygamberimiz’in yönetim ilkelerinden biri de toplumsal birlik ve beraberliği sağlamaktır. O, yönetimiyle insanlık tarihinde görülmemiş bir kardeşlik toplumu inşa etti. Peygamberimiz haksızlıkların, düşmanlığın, kan davalarının ve savaşın kol gezdiği bir toplumda doğmuştu. Arap kabileleri basit sebeplerden dolayı birbirleriyle yıllarca süren savaşlar yapıyorlardı. Toplumda kabileciliğin

doğurduğu kin ve öfke duyguları hâkimdi. Hz. Muhammed (s.a.v.), İslam'ı tebliğ etmeye başladığı andan itibaren bu dine giren herkesi hangi ırk, kabile ve ülkeden olursa olsun eşit olarak kabul etti. Kabile kardeşliğinin yerine İslam kardeşliğini getirdi. İslam'da Habeşistanlı bir köle ile Kureyşli bir asilzade arasında fark kalmıyor ve bunlar kardeş ilan ediliyordu.

Bilgi Kutusu

Hız. Peygamber'in yönetim anlayışı yeniliklere açıktı. Örneğin, Hendek Savaşında İranlılara ait bir savaş tekniğı olan hendek kazma teklifini kabul etti. Aynı şekilde Selman-ı Farisi'nin teklifiyle, Taif kuşatmasında Arapların o güne kadar bilmedikleri mancınık sistemini de kullandı.

(İbrahim SARIÇAM, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 282.)

2. Yöneticinin Görev ve Sorumlulukları

Yöneticilik görevi, bazı görev ve sorumlulukları içerir. Yönetici, yönettiğı kimselere karşı görevlerini yerine getirip getirmedigiinden sorumludur. Peygamber Efendimiz yöneticilerin sorumlu olduklarını şöyle haber verir: *"Hepiniz sorumluluk sahibisiniz ve hepiniz elinizin altındakilerden sorumlusunuz. Yönetici, yönettiklerinden sorumludur. Erkek, ailesinden, eş ve çocuklarından sorumludur. Kadın, evinden ve ailesinden sorumludur..."*⁹

İslam'a göre bir yöneticinin en önemli görevi Allah'a karşı sorumlu olduğunu hiçbir zaman unutmamaktır. Kendisini Allah'a karşı sorumlu hissetmeyen kimseler, insanlara karşı adil olamazlar. Kur'an'a göre insanların haklarını gözetmeyen ve onlara adaletli davranmayan kimseler zalimdirler. Bu husus bir ayette şöyle dile getirilir: **"...Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyenler, işte onlar zalimlerdir."**¹⁰ Bu nedenle yöneticiler önce Allah'a sonra da insanlara karşı sorumlu olduklarını unutmamalıdır. Yaptıkları her şeyin hem Hak hem de halk nazarında mutlaka karşılığının olduğunu bilmelidirler.

⁹ Buhârî, Nikâh 81, 90; Müslim, İmare, 20.

¹⁰ Mâide suresi, 45. ayet.

Sevgili Peygamberimiz, yönetim görevini aynı zamanda bir ibadet olarak görür. O, “İnsanların en hayırlısı, insanlara faydalı olanlardır.”¹¹ buyurur. Hz. Peygamber, bir gün sahabeleriyle birlikteydi. Bir elinde sürahi, bir elinde bardak ile ashabına içecek ikram ediyordu. Bu sırada aniden biri içeri girdi. Bu kişi uzak bir ülkeden gelen bir elçiye benziyordu. Elindeki diplomatik mektubu bir an önce Hz. Muhammed’e (s.a.v) vermesi gerekiyordu. Telaşla ve yüksek bir sesle topluluğa seslendi: “Bu toplumun lideri kimdir?” Bu soru karşısında Hz. Peygamber adama döndü ve şu muhteşem cevabı verdi: “Bir toplumun lideri ona hizmet edendir.”¹²

Konuşalım

Kenar-ı Dicle’de bir kurt aşırırsa bir koyunu,
Gelir de adl-i İlahi sorar Ömer’den onu.

(M. Âkif ERSOY, *Safahat*, s. 87.)

Yukarıdaki dizelerde verilmek istenen mesaj hakkında arkadaşlarınızla konuşunuz.

Not Edelim!

“Başka hiçbir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde Yüce Allah, yedi sınıf insanı, arşının gölgesinde barındıracaktır. Bu kimseler şunlardır:

1. Adaletli yönetici
2. Yalnızca Rabb’ine kulluk ederek tertemiz bir hayat süren genç
3. Kalbi mescitlere bağlı olan Müslüman
4. Birbirlerini Allah için seven, bir araya gelmeleri de ayrılmaları da Allah için olan iki insan
5. Güzel ve mevki sahibi bir kadının, kendisiyle beraber olma arzusuna: “Ben Allah’tan korkarım.” diyerek reddedip ona yaklaşmayan kişi
6. Sağ elinin verdiğini sol eli görmeden gizlice sadaka veren kimse
7. Tenhada Allah’ı anıp gözyaşı döken kimse

(Buhârî, *Ezan*, 36; Müslim, *Zekât*, 91.)

Peygamberimiz’in yönetiminde insanların bireysel ve toplumsal hayata ilişkin tüm hak ve özgürlükler garanti altına alınmıştı. Söz konusu hak ve özgürlükler hiçbir ayırım gözetmeden Allah’ın kullarına verdiği haklardır. Bu nedenle Müslüman bir yönetici ırk, renk, cinsiyet ve inanç farkı gözetmeksizin yönetimi altında yaşayan herkesin temel insan haklarını güvence altına almakla sorumludur. Bu temel hak ve özgürlükler kişiye özel olup gasp edilemez ve bir başkasına devredilemez. Kur’an-ı Kerim, toplumsal huzurun ancak hak ve özgürlükleri korumakla mümkün olacağını belirtir ve insanlığa şöyle seslenir: “İnsanların hakkı olan şeyleri kısmayın. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın.”¹³

11 Buhârî, *Edebü’l-Müfred*, 140

12 Acluni, *Keşfü’l-Hafa*, C 2, s. 463.

13 Şuarâ suresi, 183. ayet.

Konuşalım

Peygamberimiz, sahabelerden Ebu Zer'i "**Ondan daha doğru sözlü bir adamı, yer taşımamış ve gök de gölgelememiştir.**" diyerek över ve çok severdi. Bir gün Ebu Zer (r.a.), Peygamberimizden kendisini yönetici olarak atamasını istedi. Hz. Peygamber (s.a.v.), elini onun omuzuna koyarak şöyle buyurdu:

"Ben seni idarecilik için zayıf görüyorum. Ben kendim için sevip istediğimi senin için de sevip isterim. Ama yöneticilik bir emanettir. Bu emanetin hakkını veremeyenler, kıyamette zillet ve pişmanlığa uğrarlar. Ancak onu hakkıyla elde edip kendine düşen sorumluluğu yerine getiren kimse bunun dışındadır."

(İbn Mace, Sünne, 11; Müslim, İmare, 16; Nesai, Vesaya, 10.)

Yukarıdaki hadisten hangi sonuçlar çıkarılabilir? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

İnsan hakları ancak adil bir yönetimle güvence altına alınabilir. Bu nedenle yöneticilerin en önemli sorumluluğu toplumda adaleti sağlamaktır. Sevgili Peygamberimiz'in adaletine ona düşmanlık besleyenler bile güveniyorlardı. Bu nedenle kendi aralarındaki anlaşmazlıklarda bile Peygamberimiz'in hakemliğine başvuruyorlardı.

Peygamberimiz sahabelerini ileride üstlenecekleri yöneticilik görevi için hazırladı. Görevlendireceği kimselere adaletten ayrılmamalarını tavsiye etti. Örneğin bir defasında Hz. Ali'ye şöyle dedi: "*Sana iki kişi muhakeme olmak için geldiğinde hiçbir zaman ikisini de dinlemeden karar verme. Çünkü doğruyu bulman ancak her ikisini de dinlediğinde mümkündür.*"¹⁴

Hz. Peygamber'e göre yöneticilerin sorumluluklarından biri de göreve atadıkları kimsenin bu işe ehil olup olmadığına dikkat etmeleridir. Peygamberimiz yönetim görevini bir emanet olarak görürdü. Bu emanetin ehil olan kimselere verilmesini ister ve Müslümanları şöyle uyarırdı: "*Kim Müslümanların bir işini üstlenip de onların arasında daha layıkı ve Allah'ın kitabı ile Elçisinin sünnetini daha iyi bilen birinin olduğunu bildiği hâlde, başkasını göreve getirirse Allah'a, Allah'ın Elçisine ve bütün Müslümanlara ihanet etmiş olur.*"¹⁵ Hz. Peygamber (s.a.v.), emanetleri ehil olmayan kimselere vermenin devlet ve toplum hayatında büyük zararlara yol açacağına inanırdı. Bu hususta şöyle buyururdu: "*İşler ehil olmayan kimselere verildiği zaman kıyameti bekle.*"¹⁶

İslam'da bir yöneticinin taşıması gereken özelliklerden biri de istişareye açık olmasıdır. İstişare bir konuda ilgili kimselerle görüş alışverişinde bulunmak demektir. Yüce Allah yönetimde istişarenin önemiyle ilgili şöyle buyurur: "**Onların işleri aralarında danışma (istişare) ileidir.**"¹⁷ Bir yöneticinin danışacağı bilgili, tecrübeli ve dürüst kişilere ihtiyacı vardır. Yönetici, bu kişilerle görüş

¹⁴ Afzalur Rahman, Siret Ansiklopedisi, C 1, s. 75.

¹⁵ Heysemi, Mecmau'z-Zevaid, C 5, s. 111.

¹⁶ Buhârî, Rikak, 35.

¹⁷ Şûra suresi, 38. ayet.

alışverişinde bulunmalı, zaman zaman da halkın görüşlerine kulak vermelidir. Peygamberimiz, yönetimle ilgili hususlarda Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali gibi sahabelerin görüşlerine başvururdu. Bazen de sahabeleriyle toplantı yapar ve onların görüşlerini dinlerdi. Örneğin Uhut Savaşı'nda taktik belirlemek için Peygamberimiz ashabıyla toplantı yaptı. Toplantıda çoğunluk açık alanda savaşmayı istedi. Peygamberimiz şehir içerisinde savunma savaşı yapmayı teklif ettiği hâlde çoğunluğun isteğine uyarak hücum taktiğinde karar kıldı. Bu arada bazı sahabeler "Hz. Peygamber'e muhalefet mi ettik acaba?" diye pişman oldular. Ardından Peygamberimiz'e gelerek onun görüşüne uymak istediklerini söylediler. Ancak sevgili Peygamberimiz iştişare sonucunda alınan kararı uygulayacağını belirtti.

3. Yönetilenlerin Görev ve Sorumlulukları

İslam'a göre yönetilenlerin, meşru yöntemlerle seçilmiş yöneticilere, İslam'ın sınırları içinde kaldıkları sürece itaat etmeleri farzdır. Yönetilenlerin bu sorumluluğu bir ayette şöyle açıklanır: **"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygambere ve sizden olan yöneticilere de itaat edin ..."**¹⁸ Sevgili Peygamberimiz de bu konuda şöyle buyurur: *"Bir Müslümanın, günah işlemesi emredilmediği sürece beğensin ya da beğenmesin yöneticilere itaat etmesi şarttır. Bir günah işlemesi emredildiği zaman ise kimseyi dinleyip itaat etmez."*¹⁹

Yöneticilerin en önemli zaaflarından biri, yanlarındaki insanlar tarafından aşırı saygı ve övgüyle yüceltilmeleridir. Sevgili Peygamberimiz yöneticiliği esnasında kendisine karşı sergilenen aşırı yüceltici davranışlara izin vermezdi. İnsanların yöneticilerini putlaştırmamaları konusunda ikaz ederdi. Nitekim bir gün kendisini aşırı şekilde övenleri şöyle uyardı: *"Ey insanlar! Allah'a karşı gelmekten sakının, şeytana aldanmayın. Ben Abdullah'ın oğlu Muhammed'im, Allah'ın kulu ve elçisiyim."*

İlkeler Çıkaralım

"Size bir takım yöneticiler tayin oluncaktır. Onların meşru işlerini uygun bulur, meşru olmayanları hoş karşılamayıp eleştirirsiniz. Kim meşru olmayan işleri hoş karşılamazsa o kötülüklerden uzak olur, kim eleştirir ve engel olmaya çalışırsa kurtuluşa erer. Kim de razı olur ve onlara uyarsa Hakk'a isyan etmiş sayılır."

(Müslim, İmare, 63.)

Yukarıdaki hadisten yönetimle ilgili ilkeler çıkarınız.

¹⁸ Nisâ suresi, 59. ayet.

¹⁹ Buhârî, Ahkâm 4.

Allah’a yemin olsun ki beni Allah’ın bana verdiği mertebenin üstüne çıkartmanızı asla istemem.”²⁰

Peygamberimiz, yönetilenlerin yöneticilerine karşı tutumlarında ilkeli ve dürüst olmaları gerektiğini ifade ederdi. Allah tarafından belirlenmiş sorumlulukların dışına çıkarak yöneticilere gereksiz yere isyan etmek ya da yöneticilerden menfaat beklentisi içine girmek doğru değildir. Sevgili Peygamberimiz bu konuda yönetilenleri şöyle uyarır: *“Üç kişi vardır ki Allah, kıyamet günü onlarla konuşmaz, yüzlerine bakmaz ve kendilerini temize çıkarmaz. Onlar için acıklı bir azap vardır: Bunlardan biri şudur ki dünya çıkarı için yöneticiyi destekler ve eğer o, kendisine dünyalık verirse vefa gösterir, vermezse sözünden döner...”²¹*

Yönetilenlerin adil ve meşru yönetime karşı görevlerinden biri de toplumda anarşi ve huzursuzluk çıkarmaktan uzak durmalarıdır. Yönetilenler hak arama adına şiddete başvuramazlar. Başkasının haklarına tecavüz edemezler. Yönetilenlerin toplumun birliğini ve beraberliğini bozucu tutumlardan uzak durmaları, iç ve dış düşmanlara karşı yöneticilerinin yanında yer almaları gerekir. Yönetilenlerin bu sorumluluğu bir ayette şöyle açıklanır: **“İnkârcılar birbirleriyle müttefikler, siz de (birbirinizle) öyle olmadıkça yeryüzünde fitne ve büyük bir karışıklık baş gösterecektir.”²²**

20 Buhârî, Menakıbu'l-Ensar, 45.

21 Buhârî, Ahkâm, 48

22 Enfâl suresi, 73. ayet.

Bulalım

Aşağıdaki ayetlerden yönetilenlerin hakları ve sorumluluklarıyla ilgili ilkeler bulup boşluklara yazınız.

“Allah’ın dokunulmaz kıldığı cana haksız yere kıymayın ...”

(İsrâ suresi, 33. ayet.)

“Birbirinizin mallarını haksız şekilde yemeyin ve başkalarına ait meşru mallardan hiçbirini bilerek haksızlıkla tüketmek için hilelere başvurmayın.”

(Bakara suresi, 188. ayet)

“Ey müminler! Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın. Belki de onlar, kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kendi kendinizi ayıplamayın, birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fasıklık ne kötü bir isimdir! Kim de tövbe etmezse işte onlar zalimlerdir.”

(Hucurât suresi, 11. ayet.)

“Ey insanlar, biz sizi, bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizle tanışmanız için sizi halklara ve kabilelere ayırdık. Şüphesiz, Allah katında en üstün olanınız Allah’a karşı en fazla saygılı olanınızdır...”

(Hucurât suresi, 13. ayet.)

“Ey inananlar! Kendi evlerinizden başka evlere sakinlerinizden izin almadan, onlara selam vermeden girmeyin. Eğer dikkate alacak olursanız bu (öğüt) sizin kendi iyiliğiniz içindir.

(Nûr suresi, 27. ayet.)

4. Yöneticilerle İlişkiler

Sevgili Peygamberimiz yönettiği insanlara karşı bir baba gibi sorumluluk sahibi ve şefkatli, bir arkadaş gibi alçak gönüllü, bir öğretmen gibi eğitici ve yol gösterici idi. İnsanlara yardımcı olmayı sever, onlara asla zorluk çıkarmazdı. Böyle davranan kimseleri de “Yöneticilerin en kötüsü insafsız ve katı kalpli olanlardır.”²³ buyurarak uyarırdı. Görevlendirdiği kimselere, “Kolaylaştırın, zorlaştırmayın; müjdeleyin, nefret ettirmeyin.”²⁴ buyururdu.

23 Müslim, İmare 23.

24 Buhârî, İlim, 11.

Devlet görevlilerinin halkın işlerini aksatmaları, ihmal etmeleri ve insanlara zorluk çıkartmaları adaletli bir yönetim değildir. Sevgili Peygamberimiz bu hususta devlet hizmetinde çalışanlara uyarı ve müjde niteliği taşıyan şu duayı yapmıştı: *“Allah’ım! Ümmetimin yönetimini üstlenip de onlara zorluk çıkaran kimseye sen de zorluk çıkar. Ümmetimin yönetimini üstlenip de onlara merhametli davrananlara sen de merhamet göster.”*²⁵ Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v.), halkın işlerini savaştan, rüşvetle iş gören ve engeller çıkaran memurlarını şöyle uyarıyordu: *“Allah Teâlâ bir kimseyi Müslümanların başına idareci yapar, o da halkın işlerinin bitirilmesine, ihtiyaç ve sıkıntılarının giderilmesine engel olmaya kalkarsa kıyamet gününde Allah Teâlâ da onun işlerinin bitirilmesine, ihtiyaç ve sıkıntılarının giderilmesine engel olur.”*²⁶

Yöneticilik, halka hizmet görevidir. Bu nedenle yöneticilerin halkı küçümsemesi, onu aşağılaması doğru değildir. Peygamberimiz yönettiği insanlara karşı asla kibirli davranmazdı. Onlara değer verir ve kendilerinden biri olduğunu hissettirirdi. Örneğin Mekke’nin fethedildiği gün Hz. Muhammed’i (s.a.v) aniden karşısında gören biri heyecandan titremeye başladı. Çünkü baskı ve işkenceler sonucu on yıl önce Mekke’den çıkmak zorunda bıraktıkları Hz. Peygamber (s.a.v.), bir lider olarak büyük bir orduyla geri dönmüştü. Hz. Muhammed (s.a.v), korkudan titreyen o kişiyi sakinleştirdi ve ona şöyle dedi: *“Arkadaş! Benden korkma! Ben de aynen senin gibi güneşte kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum!”*²⁷

Yöneticilerin halka hizmet ederken amaçları Allah’ın rızasını elde etmek ve insanların gönüllerini kazanmaktır. Bu ise sevgi, saygı, tevazu, adalet ve hoşgörü gibi ahlaki değerlere uymakla gerçekleşir. Peygamber Efendimiz bir hadisinde bu hususa dikkat çekerek şöyle buyurur: *“Yöneticilerinizin en hayırlısı sizi seven ve sizin tarafınızdan sevilen, size dua eden sizin de kendisine dua ettiğiniz kimsedir. En kötüsü ise halkını aşağılayıp sevmeyen ve halkı tarafından sevilmeyen, halkına lanet eden ve halkı tarafından lanetlenen kimsedir.”*²⁸

Listeleyelim

“Size kendi aranızdan öyle bir peygamber geldi ki zahmete uğramanız ona ağır gelir. Kalbi üstünüze titrer, müminlere karşı pek şefkatli ve merhametlidir.”

(Tevbe suresi, 128. ayet.)

Yukarıdaki ayette Peygamberimiz’in hangi özelliklerine vurgu yapılmaktadır? Listeleyiniz.

- Şefkatli
-
-

²⁵ Müslim, İmare 19.

²⁶ Ebu Davut, İmare 13.

²⁷ M. Yusuf Kandelevi, Hayatü’s-Sahabe, c. 3, s. 153.

²⁸ Müslim, İmare, 65-66.

Yorumlayalım

Hiz. Muhammed (s.a.v.) Muaz bin Cebel'i Yemen'e vali olarak atadı. Yemen halkına ilan edilmek üzere de bir ferman yazdı ve onlara gönderdi. Bu fermanla Yemenlilere şöyle sesleniyordu:

“Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Bu, Allah'ın Elçisi Muhammed bin Abdullah'tan, Muaz bin Cebel'e ve işlerini görmeye atadığı Yemen halkına bir ahittir.

Muaz'a, Allah'a karşı gelmekten sakınmasını, Kur'an'a ve Peygamberin sünnetine göre hareket etmesini emrettim.

O, yönetici olarak işlerini iyi yürüten, iyiliği iyilikle ödüllendiren, kötülük yapanı iyilikle alıkoyan sorumlu bir kişi olsun. Ben size Muaz'ı Rab olarak göndermedim. Bir kardeş, bir öğretmen, Yüce Allah'ın emrini uygulayan ve sorumluluğunu yerine getirmek için çalışan biri olarak gönderdim.

(Muhammed Hamidullah, Mecmuatü'l-Vesaikis-Siyasiyye, s. 213.)

Peygamberimiz'in mektubunu yönetici-yönetilen ilişkileri açısından yorumlayınız.

Yöneticiler, özel hayatın gizliliği ilkesine önem vermelidir. Hiz. Muhammed (s.a.v.), insanların özel ve gizli durumlarının araştırılmasını ve başkalarıyla paylaşılmasını yasaklamıştı. Örneğin bir gün gizlice içki içen biri hakkında kendisine “Onun sakalından şarap damlıyordu.” denildiğinde Peygamberimiz, “Ben insanların gizli hâllerini araştırmaktan men edildim. Eğer o kötülüğü açıkça yaparsa ancak o zaman onu ele alırız.”²⁹ diyerek tepki gösterdi.

²⁹ Ebu Davut, Edeb, 37.

H. Muhammed (s.a.v.) yöneticiliği boyunca dürüst olma, sözünde durma gibi İslam ahlakının temel ilkelerinden hiçbir zaman taviz vermedi. Bir emanet olan yöneticilik görevini şahsi çıkarları için kullanan, insanların hakkını yiyen ve onları aldatan yöneticiler hakkında Sevgili Peygamberimiz şöyle buyururdu “Allah’ın, yöneticiliği nasip ettiği bir kimse, yönettiği insanları aldatarak ölürse Allah Teâlâ ona cennet yüzü göstermez.”³⁰

Adaletli ve huzurlu bir toplum olmak için yöneticilerin görevlerini ve sorumluluklarını yerine getirmeleri, yönetilenlerin de yöneticilere destek olmaları gerekir. Yöneticilerle yönetilenlerin anlaşmazlıklarını çözecek merci ise hukuktur. H. Peygamber (s.a.v.), yönetimle ilgili uyulması gereken bazı ilkeleri açıklamış ve adaletli yönetimiyle bu konuda örnek olmuştur.

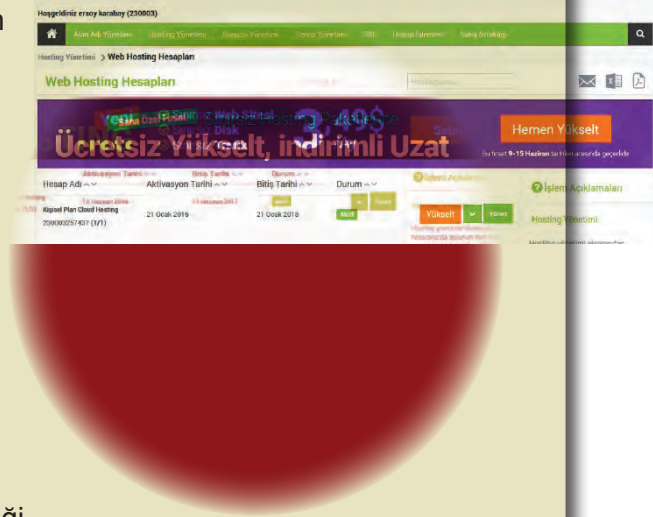

İlkeler Çıkaralım

H. Peygamber bir yönetici olarak her zaman verdiği sözde durur, düşmanlarıyla yaptığı antlaşmalara bile sadık kalırdı. Örneğin Hudeybiye Antlaşması yeni imzalanmıştı. Bu antlaşma gereğince müşriklerden Müslüman olup Medineli Müslümanlara sığınanlar, müşriklere teslim edilecekti. İslam’ı kabul ettiği için Mekkeli müşrikler tarafından hapsedilen bir Müslüman, bir yolunu bularak Medine’ye kaçtı ve Peygamberimiz’e sığındı. Mekkeli müşrikler antlaşma gereğince onu geri götürmek istediler. O sahabe, teslim edilmeyeceğini düşünüyordu. Fakat H. Peygamber (s.a.v.), verilen sözü yerine getirmeye kararlıydı: **“Bildiğin gibi biz Kureyş müşriklerine söz verdik. Bizim dinimizde vefasızlığa yer yoktur.”** buyurarak sahabeyi Mekkelilere teslim etti.

(İbrahim SARIÇAM, H. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 267).

Yukarıda anlatılan olayı H. Peygamber’in yönetimde dürüstlük ilkesi açısından değerlendiriniz.

Ünitemizi Değerlendirelim

A. Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Peygamberimiz Hz. Muhammed'in yönetici olarak özelliklerini sıralayınız.
2. Yöneticilerin görevlerini ve sorumluluklarını sıralayınız.
3. Yönetilenlerin sorumluluklarını yazınız.
4. Peygamberimiz'in yöneticilere tavsiyelerine örnekler veriniz.

B. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruların doğru seçeneklerini işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi İslam'a göre bir yöneticinin nitelikleri arasında **sayılamaz**?

- A) Adaletli davranmak
- B) Ehliyet ve liyakate önem vermek
- C) İstişare yapmak
- D) Kararları tek başına almak
- E) Halkı küçümsememek

2. Hz. Peygamber yönetimle ilgili karar alırken aşağıdakilerden hangisini temel ölçü olarak kabul etmiştir?

- A) Kur'an-ı Kerim
- B) Kendi görüşleri
- C) İstişare sonucu alınan kararlar
- D) Akıl
- E) Gelenek

3. Aşağıdakilerden hangisi İslam'a göre yönetilenlerin sorumluluklarından biri **değildir**?

- A) Adil ve meşru yöneticilere itaat etmek
- B) İnsan haklarına saygılı olmak
- C) İslam dinine ters düşse de yöneticilerin kararlarına itaat etmek
- D) Kamu mallarına zarar vermemek
- E) Toplum huzurunu bozan davranışlardan uzak durmak

4. Aşağıdakilerden hangisi Peygamberimiz'in yönetim ilkelerinden biri **değildir**?

- A) Sosyal Adaletle önem vermek
- B) İstişare etmek
- C) Halkın yönetime katılımını sağlamak
- D) Ehliyet ve liyakata öncelik vermek
- E) Azınlığın çoğunluğa tahakküm etmesi

Ç. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri verilen kelimelerden uygun olanları ile doldurunuz.

(adalet, biat, istişare, Medine Sözleşmesi, zulüm)

1. Medine İslam Devleti'nin ilk yazılı anayasası sayılır.
2. İslam'a göre yöneticilerin alacağı kararlarla ilgili olarak halkına danışmasına denir.
3. Hz. Peygamber'in yöneticiliği esnasında Müslüman halktan aldığı bağlılık sözüne denir.
4. Yöneticilerin hukuku hiçe sayarak halkı yönetmesine denir.

D. Aşağıdaki bilgilerin doğrularını "D", yanlışlarını "Y" ile işaretleyiniz.

- (...) Hz. Peygamber yöneticiliği süresince insanlara karşı tutamayacağı sözü vermekten kaçınmıştır.
- (...) İslam dininde Allah'a, Resulü'ne ve Müslüman olan idarecilere itaat etmek farzdır.
- (...) Hz. Muhammed, bir peygamber olarak yöneticiliği süresince başkasının görüşüne hiç başvurmamıştır.
- (...) Hz. Peygamber halkına hizmet etmeyi ibadet kabul ederdi.

SÖZLÜK

A

adi: Değersiz, kötü, sıradan, hiçbir özelliği olmayan.

adl-i ilahi: Allahın adaleti

ahde vefa: Sözünde durmak, verdiği sözlere bağlı kalmak.

ayin: 1.Tören, merasim, ibadet tarzı, usul. 2. Müslüman olmayanların, özellikle de Yahudi ve Hristiyanların ibadet biçimleri. 3. Çeşitli tekke ve tarikatların hareket ve musiki unsurlarını taşıyan dinî merasimler.

B

bedevi : 1. Çölde, çadırdan yaşayan göçebe. 2. mec. Böyle bir hayat sürdüren kimse.

biat: 1. Söz verme amacıyla el sıkma. 2. Birinin hâkimiyetini kabul etme ve emirlerine bağlılığını bildirme.

boykot: Bir işi, bir davranışı yapmama kararı alma.

D

Dârünnedve: Müslümanlıktan önce, Hz. Peygamber'in dedelerinden Kusay b. Kilab (ö. 480?) tarafından kurulan, Mekke'de Kureyş kabilesinin ileri gelenlerinin toplanıp siyasi, hukuki ve idari konuları görüştükleri, ayrıca nikâh vb. törenler için de kullandıkları yer.

E

ensar: 1. Yardım edenler, koruyanlar, destekleyenler, himaye edenler. 2. Hicret sırasında Hz. Peygamber'e ve Mekke'den Medine'ye göç eden diğer Müslümanlara kucak açıp onları

misafir eden; beslenme, barınma ihtiyaçlarını gideren ve farklı bir ortamda yeni bir yaşamın kurulabilmesinde onlara yardımcı olan ve sahip oldukları her şeyi onlarla paylaşan Medineli Müslümanlar.

F

fizyolojik: 1. Fizyoloji ile ilgili, vücutla ilgili. 2. Normal, doğal olarak işleyen.

G

garip: 1. Kimsesiz, zavallı. 2. gurbette yaşayan.

gark olmak: Gömülmek, batmak.

H

hakem: Seçme ve karar verme yetkisi bulunan kimse.

hâkim: 1. Egemenliğini yürüten, buyruğunu yürüten, sözünü geçiren, egemen. 2. Başta gelen, başta olan, baskın çıkan.

hassasiyet: Duyarlılık.

helak: Ölme, öldürme, yok etme, yok olma.

hıfzıssıhha: Sağlıklı yaşamak için alınan tedbirlerin bütünü.

Hicret: İslam takviminde tarih başı sayılan Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göç etmesi.

hidayet: Doğru yol, hak olan Müslümanlık yolu.

İ

iffet: Ahlak kurallarına bağlılık.

ifrat: 1.Söz ve işte sınırı aşma, aşırı gitme, taşkın olma, ölçüsüz davranma.

2.Dinin koymuş olduğu kurallarda Peygamberin örneğini göz önünde bulundurmamaya aşırı gitme, kural tanımama.

ikram: Bir şeyi armağan olarak verme, sunma.

iktidar: 1. Bir işi yapabilme gücü, erk, kudret.

2. Devlet yönetimini elinde bulundurma ve devlet gücünü kullanma yetkisi.

iktisat: 1. Ekonomi. 2. Tutumlu olma durumu.

inşa: Yapı kurma, yapı yapma, kurma.

istişare: Danışma.

K

kabile: Boy.

kavim: Aralarında töre, dil ve kültür ortaklığı bulunan, boy ve soy bakımından da birbirine bağlı insan topluluğu.

kervan: Uzak yerlere yolcu ve ticaret eşyası taşıyan yük hayvanı katarı.

kibir: Kendini beğenme, başkalarından üstün tutma, büyülenme, benlik, gurur.

köle: Savaşta tutsak alınan, yabancı ülkelerden zorla kaçırılıp özgürlükten yoksun bırakılan veya başkasından satın alınan kimse.

L

liyakat: Bir kimsenin, kendisine iş verilmeye uygunluk, yaraşırılık durumu.

M

manastır: 1. Rahiplerin dünya ile ilişkilerini keserek içerisinde yaşadıkları ve Hristiyanlara dinî eğitim verdikleri yer. 2. Bazı dinlerde din adamlarının dünyadan el etek çekerek topluca yaşadıkları yer.

maruz: Bir olayın, bir durumun etkisinde veya karşısında bulunan.

mesaj: Yazı veya sözle anlatılması amaçlanan duygu, düşünce.

mevki: 1. Yer, mahal. 2. Makam.

miras: Birine, ölen bir yakınından kalan mal mülk, para veya servet.

muamele: Davranma, davranış.

muhacir: 1. Göç eden, hicret eden, yerleşmek üzere yurdundan başka bir yere giden kimse. 2. İslam dinini Kur'an-ı Kerim'in emrettiği gibi yaşamak, Kureyş kabilesinin her türlü baskısından kurtulmak ve din, can, namus, akıl ve soy emniyetini sağlayıp her türlü tehlikeden korunmak amacıyla Mekke'den Medine'ye göç eden Hz. Muhammed ve arkadaşları.

mutahhara: Temiz, temizlenmiş, kutsal.

münafik: 1. İnsanların arasını bozan, bölücülük yapan, toplumu karıştıran, fesatçı, nifak çıkaran, iki yüzlü kimse. 2. Kalbiyle inanmadığı hâlde diliyle Müslüman olduğunu açıklayan fakat gerçekte inkârcılardan olduğunu gizleyen kimse.

N

nafaka: Geçinmek için gerekli olan şeylerin bütünü, geçimlik.

nafile: Allah'ın rızasını kazanmak için fazladan kılınan namaz veya tutulan oruç.

nasip: Birinin payına düşen şey.

P

papaz: Hristiyan din adamı, peder.

piskopos: Katoliklerde, bir bölgenin din işlerine başkanlık eden, papazlığın en yüksek aşamasında olan din görevlisi.

put: Bazı ilkel toplumlarda doğaüstü gücü ve etkisi olduğuna inanılan canlı veya cansız nesne.

R

ravza: Çimeni, ağacı bol olan yer, bahçe.

razi: Uygun bulan, benimseyen, isteyen, kabul eden.

refref: 1.İnce, yumuşak kumaş, bir çeşit döşek. 2. Peygamber Efendimiz'in Miraç esnasında (bilinmeyen yerlere götürüldüğü, cenneti ve cehennemi gördüğü gece) bindikleri cennet yaygısı.

revân: Giden, yürüyen.

ruhbanlık: Dünya işlerinden tamamen uzaklaşarak, manastırlarda, kiliselerde veya insanlardan uzak yerlerde kurulan ibadet yerlerinde sırf ahiret işleriyle meşgul olma, dünyadan el etek çekme, rahiplik, keşişlik.

S

salih amel: Allah'ın razı olacağı güzel işler.

semâvâtuzemîn: Gökler ve yer.

seriyye: 1. Düşman üzerine gönderilen küçük askerî birlik. 2. Hz. Muhammed 'in bizzat katılmayıp sancağı,ashabından birine teslim ederek onun komutası altında gönderdiği birliklerin gerçekleştirdiği siyasi ve askerî harekât.

sultan-u din: Dinin sultanı.

T

tefrit: Herhangi bir konuda geride kalma, yeterli ölçüde olmama durumu, ifrat karşıtı.

telkin: Bir duyguyu, bir düşünceyi aşılama.

temas: 1. Dokuma. 2. Buluşup görüşme, ilişki kurma, münasebet.

tenha: Kalabalık olmayan, ıssız.

tevazu: Alçak gönüllülük.

ticaret: Kazanç amacıyla yürütülen alım satım etkinliği.

U

ukba: Ahiret, öbür âlem.

uzuv: Organ.

Ü

ümme: Hz. Muhammed'e inanarak, onun yaptıklarını ve söylediklerini uygulayarak çevresinde toplanan Müslümanların tümü.

Z

Zerdüştlük: İranlı Zerdüş (M.Ö. 551-479) tarafından kurulan inanç sistemi. Zerdüştlük eski İran dinlerindendir. Zerdüşter, inanmış oldukları tanrıya Ahuramazda adını verdiklerinden dolayı Mazdeistler de denir. Daha sonraki dönemlerde Mecusilik adıyla da anılmışlardır.

zümre: Topluluk, takım, grup, camia.

KAYNAKÇA

- Acluni, **Keşfü'l-Hafa**, Beyrut, 1351/1932.
- Afzalur Rahman, **Siret Ansiklopedisi**, Cilt 1-6, İnkılab Yayınları, İstanbul, 1996.
- Ahmet bin Hanbel, **Müsned**, Cilt 1-6, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1982.
- Ahmet Naim, **Sahih-i Buharî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1984.
- Ahmet Şevki el- Fencuri, **İslam'da İlk Hemşire Hanım Sahabi Rufeyde**, (çev.: Taceddin Uzun), Tekin Kitabevi, Konya, 1992.
- AKYÜZ, Vecdi, **Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam, Beyan Yayınları**, İstanbul, 2006.
- ARMAĞAN Servet, **İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004.
- ARMSTRONG Karen, **Hz. Muhammed** (çev.: Selim Yeniçeri), İstanbul, 2005.
- ASYA, Arif Nihat, **Dualar ve Âminler**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1999.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, Cevdet, Adliye, Nr. 1289.**
- BERKİ Ali Himmet-KESKİOĞLU Osman, **Hatemü'l-Enbiya Hz. Muhammed ve Hayatı**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1991.
- Beyhaki, **Şuabü'l-İman**, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1990.
- Buhari, **Edebü'l-Müfred** (çev.: Fikri Yavuz), Sönmez Matbaası, İstanbul, 1979.
- Buhari, **Sahih-i Buhari**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- ÇETİN, Abdurrahman, **Örneklerle Peygamberimiz**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2006.
- Ebu Davut, **Sünen**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- EKŞİ, Ahmet, **İslam Tıp Hukuku**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2011.
- ERSOY, M. Âkif, **Safahat** (hızl.: Nebil Fazıl Aslan), Huzur Yayınları, İstanbul, 2008.
- Hâkim, **Müstedrek**, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1990.
- HASAN, İbrahim Hasan, **İslam Tarihi, Cilt 1-10**, (çev.: İsmail Yiğit- Sadrettin Gümüş), Kayihan Yayınları, İstanbul, 1985.
- Heyet, **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi**, Çağ Yayınları, İstanbul, 1989.
- Heyet, **Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2001.
- Heyet, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt 1-38**, 1982/2011.
- Heysemi, **Mecmaü'z-Zevaid, Cilt 1-7**, Beyrut, 1967.
- İbn Abdî'l Ber, **el- İstiab, Cilt 1-4**, Kahire, 1960.
- İbn Hacer el-Askalani, **el-İsabe Fi Temyizi's-Sahabe**, Daru'l- Kütübî'l-İlmiye, Beyrut, 1995.
- İbn Hacer el-Askalani, **Metalibu'l-Âliye, Cilt 1-4**, (çev.: Mehmet Ali Kara), Tevhit Yayınları, İstanbul, 1998.
- İbn Hacer Heytemi, **Hayrat'ül-Hisan**, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1983.
- İbn Hişam, **Siret, Cilt 1-4**, Beyrut, 1971.
- İbn Kayyim El Cevziyye, **Zadu'l-Mead, Cilt 1-6**, İklim Yayınları, İstanbul, 1996.

- İbn Mace, **Sünen**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- İbn Sa'd, **Tabakatü'l-Kübra**, Cilt 1-8, Beyrut,
- KANDEHLEVİ, M. Yusuf, **Hayatü's-Sahabe**, Divan Yayınları, İstanbul, 1980.
- Kastallani, **Mevahibu'l-Ledünniyye**, (çev.: Şair Abdülbaki) Cemal Efendi Matbaası, Cilt, 1-2, İstanbul, 1316.
- KESKİOĞLU, Osman, **Siyer-i Nebi**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2012.
- KÖKSAL, Mustafa Âsım, **İslam Tarihi**, Cilt 1-8, Köksal Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- MİRAS, Kamil, **Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1990.
- Muhammed bin Ömer Vakidi, **Kitabü'l-Meğazi** (Neşreden: Marsden Jones), Cilt 1-3, Beyrut, 1996.
- Muhammed Hamidullah, **H. Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu** (çev.: Mehmet Yazgan), Beyan Yayınları, İstanbul, 1990.
- Muhammed Hamidullah, **İslam Peygamberi**, Cilt 1-2, (çev.: Salih Tuğ), İrfan Yayıncılık, İstanbul, 1993.
- Muhammed Hamidullah, **Mecmuatü'l-Vesaikis-Siyasiyye**, Darü'n-Nefais, Beyrut, 1987.
- Muhyiddin Nevevi, **Riyazu's-Salihin**, (çev.: Y. Kandemir, İ. L. Çakan, R. Küçük), Erkam Yayınları, İstanbul, 1997.
- Müslim, **Sahih-i Müslim** (çev.: Mehmet Sofuoğlu), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Nesai, **Sünen**, Cilt 1-8, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.
- SARIÇAM, İbrahim, **H. Muhammed ve Evrensel Mesajı**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007.
- Taberi, **Tarih-i Taberi**, (çev.: M. Faruk Gürtunca), Sağlam Yayınevi, İstanbul, Tarihsiz.
- Tirmizi, **Sünen**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- WATT, Montgomery, **Peygamber ve Devlet Adamı Hz Muhammed**, (çev.: Ünal Çağlar), İstanbul, 2001.
- YÜCEL, İrfan, **Peygamberimiz'in Hayatı**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999.

İnternet Kaynakları

<http://www.diyaret.gov.tr>

<http://www.tdk.gov.tr>

<http://www.apps.who.int/gb/bd/PDF/bd47/EN/basic-documents-47-en.pdf>. (Erişim tarihi: (26.06.2013.)

<http://www.shutterstock.com>